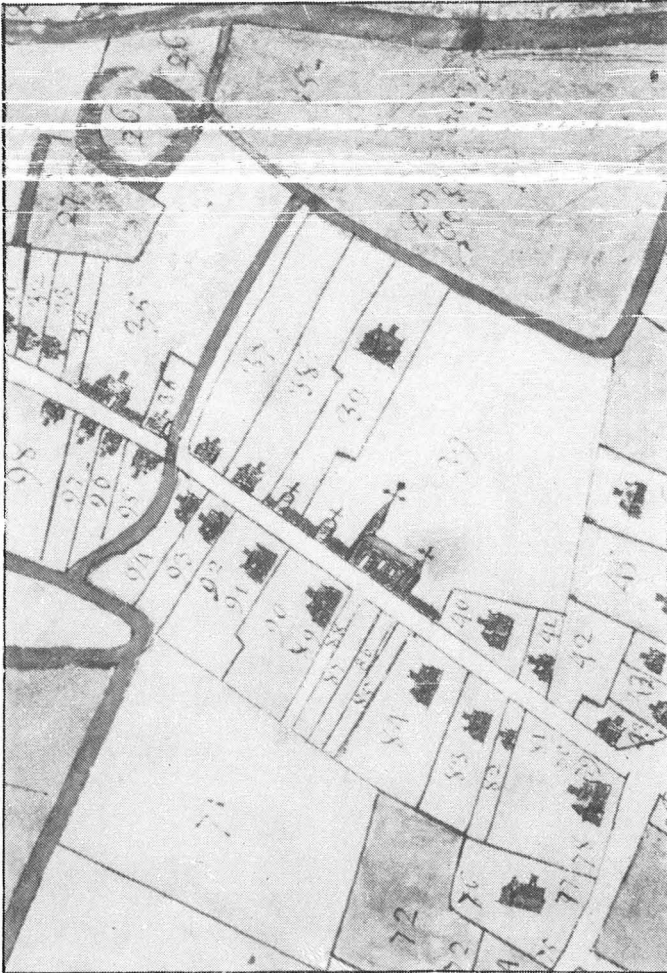

**Driemaandelijks berichtenblad
van de heemkundige kring
HET LAND VAN NEVELE**

Bij de kaft : kaart uit *Ontfancboek ... 1681* : nr. 39 klooster en residentie van de paters. (Archief Rietgaverstedemuseum Nevele).
Zie in dit nummer J. VAN DE CASTEELE, Grauwe Zusters of Penitenten - Rekolektinen te Nevele : 1502 - 1784.

**Driemaandelijks berichtenblad
van de heemkundige kring**

HET LAND VAN NEVELE

DECEMBER 1978 - JAARGANG IX - AFLEVERING 4

**Verantwoordelijke uitgever : J. LUYSSAERT
Veldestraat 8
9841 MERENDREE**

De heemkundige Kring „Het Land van Nevele” heeft als werkgebied de gemeenten Bachte-Maria-Leerne, Hansbeke, Landegem, Lotenhulle, Meigem, Merendree, Nevele, Poeke, Poesele, Sint-Martens-Leerne, Vinkt, Vosselare en Zeveren-Deinze.

De vereniging streeft ernaar de studie van ons heem te bevorderen, de resultaten ervan te publiceren en actief bij te dragen tot de bescherming en het beheer van ons leefmilieu. Daartoe organiseert zij geregeld voordrachten, dia- en filmvoorstellingen, tentoonstellingen, uitstappen en wandelingen. Alle leden worden op die manifestaties uitgenodigd en kunnen er gratis aan deelnemen.

Het jaarlijks te betalen lidgeld bedraagt 250 fr. (gewoon lid) of 500 fr., (erelid) en kan overgeschreven worden op 000-0627981-03 van „Het Land van Nevele”, Vosselarestraat 16, 9840 Landegem.

Bijdragen voor het Berichtenblad en andere briefwisseling dienen te worden toegestuurd aan J. LUYSSAERT, Veldestraat 8, 9841 Merendree.

Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

**GRAUWE ZUSTERS OF
PENITENTEN-REKOLLEKTINEN**

TE NEVELE : 1502-1784

Hoofdmomenten uit de geschiedenis van hun klooster

We zijn geen vakhistoricus, gelukkig hebben we nooit een vergeefs beroep gedaan op bevoegden ter zake.

Prof. dr. J. Buntinx heeft ons gewezen op waardevolle archiefstukken, o.a. uit de Raad van Vlaanderen. Prof. dr. A. Derolez, prof. dr. K. Van Acker, dr. M. Gysseling, dri. T. Morren en P. van Peteghem zijn wij op helderingen van enkele moeilijke gevallen verschuldigd.

De konservator van het Rietgaverstedemuseum te Nevele, Antoine Janssens, heeft ons zijn opmetingen en fotomateriaal van de overblijfselen van het Penitentenklooster laten inzien.

Pater A. Houbaert, provinciale archivaris van het Instituut voor Franciscaanse Geschiedenis te Sint-Truiden, heeft ons wegwijs gemaakt in het archief van de Minderbroeders en, met pater dr. B. De Troeyer, verschaft hij ons zeer kostbare inlichtingen.

Christian De Backer uit Gent, die een licentieskriptie voorbereidt over het Penitentenklooster bij St.-Jacobs te Gent, was zo bereidwillig ons inzage te verlenen van een belangrijk handschrift, dat in het klooster van Assesse berust en waarvan hij een integrale kopie in zijn bezit heeft ; zijn bibliografische kennis was ons tevens een kostbare hulp. En last but not least, ons lid en vriend Gerard Van Herreweghen, die, dank zij zijn heemkundige en paleografische beslagenheid, heel wat problemen voor ons heeft opgelost.

Aan allen, die ons zo bereidwillig geholpen hebben, onze oprechte dank !

BIBLIOGRAFIE

I. BRONNEN

A. ONUITGEGEVEN BRONNEN

ASSESE, COUVENT DES PENITENTES-RECOLLECTINES.

Origine et progrès de la Réforme des religieuses Pénitentes-Récollectines du tiers ordre de saint François de la Congrégation de Limbourg. Handschrift uit 1724.

BRUSSEL, ALGEMEEN RIJKSARCHIEF (ARA).

Fonds : Chambre des Comptes, nrs. 46897, 46475 (laatste nr. zoek sedert 1940).

Fonds : Comité de la Caisse de Religion, nrs. 226, 227, 463, 1485, 1487.

Fonds : Conseil des Finances, nrs. 8178, 8367.

Fonds : Conseil du Gouvernement Général, nr. 737.

GENT, CENTRALE BIBLIOTEEK RIJKSUNIVERSITEIT GENT (RUG).

Handschrift nr. 237 : De Clercq L., *Costumen der religieuse ordens en geestelycke vergaderingen die binnen de stad Gent geweest zijn*, 1823.

Handschrift nr. 485 : *Tabula chronologica de origine et progressu provinciae Comitatus Flanriae S. Joseph Fratrum Minorum Recollectorum ex authenticis monumentis*, 1745.

Handschrift nr. 430 : *Généalogie et armorial de la maison de Hornes*, XVIIe eeuw.

Handschrift nr. 1034 : *Obituarium van het Penitentenklooster te Nevele, met aantekeningen omtrent giften, de oorkondenschat en de bouwgeschiedenis, XVII en XVIIIe eeuw.*

GENT, RIJKSARCHIEF (RAG).

Fonds : Bisdóm, nrs. B 61-98, 2121, 2203, 2766, 4461, 4462.

Fonds : Baronnie Nevele, nrs. 2262 (cartularium van het Penitentenklooster te Nevele), 74 (renteboek 1639-1640), 1789.

Fonds : Aafgeschafte kloosters, nr. 31.

Fonds : Kerkfabriek Dekenij Deinze O.L.Vrouwkerk, nr. 1.

Fonds : Kerkfabriek Nevele, nr. 19.

Fonds : Raad van Vlaanderen, nrs. 31458, 31632, 31802.

Fonds : Staten van Vlaanderen, nrs. 981, 1766.

Fonds : Oud notariaat, nr. 275.

Fonds : Département de l'Escaut, nrs. 1206, 1349.

GENT, STADSARCHIEF (SAG).

Charters vrouwenkloosters, nr. 1551.

NEVELE, RIETGAVERSTEDEMUSEUM.

Ontfanchoec van alle cheysen der Stede van Nevele, 1682-1683.

SINT-TRUIDEN, INSTITUUT VOOR FRANCISCAANSE
GESCHIEDENIS (IFG).

Poenitentes nevellenses litt. E fasc. 1.

Residentia *nevellensis* litt. A fasc. 1.

Van de Kerckhove G., *Brevis descriptio erectionis, progressus et persecutionis provinciae Comitatus Flandriae S. Joseph Fratrum Minorum Recollectorum ab anno 1627 usque ad annum 1700.*

Coen A., *Chronologia provinciae Comitatus Flandriae S. Joseph FF. Minorum Recollectorum 1680.*

Fremaut B., *Chronologia provinciae Comitatus. S. Joseph 1723.*

De Grave E., *Chronologia provinciae Comitatus Flandriae S. Joseph.. anno 1781.*

Nota.

Het cartularium.

Het boek kwam in 1970 in het bezit van het Rijksarchief te Gent. Het meet 18,5 x 24 cm, is ingebonden in een stevige velijnen kaft, die met gouden filets en bloemen versierd is. Op de rug prijkt in gouden letters *Regstr van de Fondat.* Het bevat 53 beschreven folio's, recto verso ; op folio 54 is een stukje papier geplakt met enkele regels latijnse tekst. 18 onbeschreven folio's. Geschept papier.

Buiten een nota, twee randnota's, de tekst op het geplakt stukje papier, alle in gotiek kursief geschreven, is de tekst van het cartularium in humanistisch schrift.

Het geheel bevat 30 afschriften van oorkonden, die in 1709 werden getranscribeerd en door de gentse notaris, FRANCHOIS DE BROU, geauthentiseerd. Van één afschrift werd de tekst doorhaald, omdat de authenticiteit van de oorkonde betwist werd.

Wat de taal betreft, 13 stukken zijn in het latijn gesteld, uiteraard degene die door de kerkelijke overheid gegeven zijn ; 7 in het nederlands en 10 in het frans. (zie bijlage III).

Het obituarium of dodenregister.

In 1870 werd dat cahier aan de Centrale Bibliotheek van de Rijksuniversiteit te Gent door de toenmalige hoofdbibliotekaris, F. Vãnderhaeghen, overgemaakt. Het cahier meet 15,5 x 20,3 cm, telt 101 folio's, waarvan 39 onbeschreven zijn. Op een viertal folio's na in humanistisch schrift, is alles in gotisch schrift. Geschept papier.

Het titelblad draagt anno 1657 en het cahier is naar de maanden opgedeeld. Op 17 april 1659 wordt een eerste overlijden van een zuster

aangegeven, een laatste op 15 dec. 1782. In totaal werden er 81 overlijdens aangegeven.

Bovendien wordt de inventaris van de oorkonden, die het klooster bezat, aangegeven, de weldoeners met hun giften worden vermeld en er komen nog enkele gegevens voor over de uitbouw van het klooster.

B. UITGEGEVEN BRONNEN

ANSELME P., *Histoire généalogique et chronologique de la maison royale de France, des pairs, grands officiers de la couronne et de la maison du Roy et des anciens barons du Royaume...* tome III, 3e éd., Parijs, 1728.

Apostolique constitutien ofte costuymen der ghereformeerde Religieusen Penitenten vande derde Order S. Francois der vergaeringhe van Limbourg met het Ceremonieel der selver overgheset uyt de Fransche inde Nederlandtsche Tael door Weerdighe Moeder ende Religieusen tot Ghendt, Gent, 1660.

Catalogue d'une collection de tableaux de plusieurs grands maîtres tels que Rubens, Van Dyck, Crayer... et plusieurs autres provenant des Maisons Religieuses supprimées aux Pays-Bas, dont la vente se fera au Couvent des ci-devant Riches Claires à Bruxelles, 1785.

Catalogue de tableaux vendus à Bruxelles depuis l'année 1773, Brussel, z.d.

CAUWE F., *Het Leven ende goddelycke leeringhen van Sr Francoyse Clara van S. Lieven, Religieuse van de derde orde van S. Francois in het Clooster van de Penitenten op S. Pieters neffens Ghendt, Gent, 1710.*

CLOET M., *Itinerarium Visitationum Antonii Triest episcopi gandavensis 1623-1654, Leuven, 1976.* - Vertaling : Cieters en Van de Castele, *Nevele in de Visitatieverslagen van bisschop Triest, in Driemaandelijks Berichtenblad van de Heemkundige Kring Het Land van Nevele, jaargang VII, nr. 4, 1976.*

Constitutions des Religieuses réformées Pénitentes du tierce Ordre S. François de la Congrégation de Limbourg nouvellement approuvées par N.S.P. Urbain VIII, Gent, 1635.

Constitutien vande ghereformeerde religieusen vande derde orde van den H. François der vergaderinghe van Limbourg bevestigt door onsen allerheyligsten Vader Urbanus VIII, Gent, 1660.

DESORMEAUX, *Histoire de la maison de Montmorency*, 5 vol., Parijs, 1764.

DU CHESNE A., *Histoire généalogique de la maison Montmorency et de Laval...*, Parijs, 1624.

EDICT VAN DEN KEYSER, Gent, 1783.

GACHARD L., DE LE COURT J. ET VERHAEGEN P., *Ordonnances des Pays-Bas autrichiens*, IIIe serie, tome XII et XV, Bruxelles.

GODEFROY J., *Procès criminels des comtes d'Egmont, du prince de Hornes et autres seigneurs flamands, faits par le duc d'Albe...*, Amsterdam, 1753.

GODEFROY J., *Supplément à l'histoire des guerres civiles de Flandre sous Philippe II, roi d'Espagne, du père F. Strada et d'autres autres auteurs*, 2 vol., Amsterdam, 1729.

GOYENS J., *Chapitres des Soeurs grises hospitalières en Flandre 1458-1528*, in *Archivum franciscanum historicum*, tome XIV, p. 199-208, 1921.

GOYENS M., *De oorspronkelijke statuten der Grauwzusters van Vlaanderen in 1483 opgesteld*, Gent, 1897.

Harp-slag ter inwijding van den nieuwen nederduytschen schouwburg, opgericht in de Bonne-Aventure, binnen de Stad Gend, Gent, 1785.

Graf- en Gedenkschriften der Provincie Oost-Vlaanderen, Gent, 45e afl., Recolletten-kerk, Gent 1865.

HEYSE A., *Tabulae capitulares almae provinciae Sancti Joseph in comitatu Flandriae ordinis fratrum minorum recollectorum 1629-1796*, Brugge, 1910.

LEMAITRE H., *Statuts des soeurs grises hospitalières 1483* in Archivum franciscanum historicum, tome IV, p. 720-731, 1911.

MARCUS J., *Sententien en indagingen van den hertog van Alba uitgesproken en geslagen in zynen bloedtraedt*, Amsterdam, 1735.

RYBENS J., DE ROO T., DE ROO JR., Beschrijving der stad ende haven van Nieuwpoort, benevens alle de merkwaardigheden er in begrepen voorgevallen zoo binnen deze stad als in de omliggende plaetsen ende landen 1770-1870, 2 bdn., Heemkring Bachten de Kupe, dokum. 10, 1966.

SANDERUS A., *Verheerlykt Vlaandre*, eerste deel, Leiden, 1735.

Den Vlaemschen Indicateur, 1784, 1785, Gent.

VOISIN C., *Autorisation accordée per Louis Pot à Jean de Montmorency, de convertir un hospice en un couvent de soeurs du tiers ordre de Saint François, à Nevele*, in *Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de Belgique*, VI, p. 121-125, 1869.

C. KARTOGRAFISCHE BRONNEN.

BRUSSEL, ALGEMEEN RIJKSARCHIEF.

Plan du couvent des Pénitentes à Nevele, levé par l'arpenteur M.C. Van Hulle en 1785, haut 62 cm, large 1 m 1/2.

DEINZE, ARCHIEF VAN KUNST- EN OUDHEIDKUNDIGE KRING.

Les environs de Gand, d'Audenaerde et de Deynse, Parijs, 1724. (Bij Nevele : „Recolets“).

GENT, CENTRALE BIBLIOTEEK RIJKSUNIVERSITEIT GENT.

TRAMEZINI M., *Flandriae recens exactaque descriptio*, Venetië, 1555. Fotokopie. (Bij Nevele : „P F“ : prioratus feminarum, vrouwenklooster).

GENT, RIJKSARCHIEF.

Kaart uit renteboek van 1639-1640.

GENT, STADSARCHIEF.

PIETER VAN DER BEKE, *Chartae Flandriae*, 1538. Kopie.
(Bij Nevele „P F”).

NEVELE, RIETGAVERSTEDEMUSEUM.

Kaart uit *Ontfanchoec van alle cheysen der Stede van Nevele*,
1681.

BLAEU, *Episcopatus Gandavensis en Casselrie vander Auder Borc*
in Sanderus, *Verheerlykt Vlaandre*, bd. 1, 1735. Anastatische
herdruk.

Flandriae recens exactaque descriptio, 1540, in DE VREESE W.,
Leekebijdragen tot de geschiedenis van Vlaanderen, inz. van
Gent. Gent, 1912. (Bij Nevele : „P F”).

MERCATOR, *Vlaenderen, exactissima Flandriae descriptio*, on-
geveer 1540. Kopie. (Bij Nevele : „P F”).

POPP P., *Plan parcellaire de la commune de Nevele in Atlas ca-
dastal de Belgique*, 1835-1855.

II. GERAADPLEEGDE WERKEN

(Hier volgen alleen die werken waarin NEVELE vermeld wordt i.v.m.
het nevels Penitentenklooster, of de nevelse residentie van de Rekollek-
ten, of de Montmorency's, heren van Nevele. Andere geraadpleegde
werken worden in de noten vermeld).

BAILLARGEAT R., *L'église collégiale St.-Martin de Montmorency*,
Parijs, 1958.

BERGHMANS P., *Armorial de Flandre du XVe siècle*, Brussel, 1919.

BRABANT M., *Jean de Nivelles*, in *Cahiers Toison d'Or*, n°. 22. z.d.

BRASSART M., *Notice historique et généalogique sur l'ancienne et
illustre famille des seigneurs et comtes du nom de Lalaing*, Douai,
1847.

BROUWER J., *Montigny*, Amsterdam, 1941.

- COLSON O., *Le cycle de Jean de Nivelles*, in *Wallonia*, tome VIII, n° 6 et 7, Luik, 1900.
- COLSON O., *Le cycle de Jean de Nivelles, édition revue et définitive*, in *Annales de la Société archéologique de l'arrondissement de Nivelles*, tome VIII, 1907.
- CORNET N., *Notices historiques sur l'ancienne congrégation des pénitentes-récollectines de Limbourg et sur quelques religieuses qui s'y sont sanctifiées*, Brussel, 1869.
- DE CURZON H., *Léo Delibes*, Parijs, 1926.
- DE POTTER F. en BROECKAERT J., *Geschiedenis van de gemeenten der Provincie Oost-Vlaanderen, Eerste reeks. Arrondissement Gent. Vijfde deel... Nevele*, Gent, 1864-1870.
- DE POTTER F. en BROECKAERT J., *Geschiedenis van de gemeenten der Provincie Oost-Vlaanderen, Eerste reeks. Arrondissement Gent. Zevende deel... Vinkt*, Gent 1864-1870.
- DHANENS E., *Het edelsmeedwerk op de Tentoonstelling Religieuze Kunst in Cultureel Jaarboek van de Provincie Oost-Vlaanderen, 1951, 1e band*, Gent, 1953.
- D'HOKER P., *Nevele (Hansbeke, Landegem, Merendree, Nevele, Poesele, Vosselare). Een toekomstvisie voor een nieuwe entiteit*, 1977. Onuitgegeven skriptie Stedebouwkunde.
- GEURTS P., *De graaf van Horne, Filips van Montmorency 1524-1568*. Horn, 1968.
- GHEUDE C., *Le Jacquemart Djean de Nivelles*, in *Le folklore brabançon*, 6e année, n° 31-32, 1926.
- GOETHALS F., *Dictionnaire généalogique et héraldique des familles nobles du royaume de Belgique*, tome III, Brussel, 1850.
- GOYENS M., *Lotgevallen van het Grauwzustersklooster te Velsicke*, Gent, 1897.
- HOUBAERT A., *Bibliographia franciscana neerlandica*, in *Franciscana*, jaargang 26, afl. 4, p. 11, 12, 13, 1971.

JANSSENS P., *De Wilhelmiëten te Beveren-Waas*, in *Annalen Oudheidkundige Kring van het Land van Waas*, nrs. 64, 65, 1961.

JUSTE T., *Le comte d'Egmont et le comte de Hornes*, Brussel, 1862.

Kataloog van de kloosters en leden van de Vlaamse Minderbroeders bijgehouden tot 1 augustus 1965, Mechelen, z.d.

KERCKHAERT N., *Kroniek van Bachte-Maria-Lerne*, z.p., z.d. (1973).

LAENEN J., *Etude sur la suppression des Couvents par l'empereur Joseph II dans les Pays-Bas Autrichiens et spécialement dans le Brabant 1783-1794*, Antwerpen, 1905.

LAUWERYS J., *De derde Graaf van Hoogstraten en zijn gezin* in *Jaarboek van Hoogstraten's Oudheidkundige Kring*, 16e jaar, 1948.

LAUWERYS J., *De graven van Hoogstraten*, in *Jaarboek van Hoogstraten's Oudheidkundige Kring*, 33e jaar, 1965.

LAVENT L., *Het cultuurlandschap in Nevele in de XVIIIe eeuw. Een reconstructie en retrospectieve behandeling*. Onuitgegeven licentieskriptie, 1967.

LOVELING V., *Herinneringen, bijeengebracht en ingeleid door A. van Elslander*, Hasselt, 1967.

MARTIN H., *Catalogue des manuscrits de la Bibliothèque de l'Arsenal, tome III, tome VIII*, Parijs 1887.

MATTHIJS G.-M., *Julien Dillens, sculpteur 1849-1904*, Brussel, 1955.

Montmorency, Guide touristique et économique, 1977.

NAESSENS P., *Franciscaansch Vlaanderen of levensschetsen van al de minderbroeders-recolleeten die aan de voormalige provincie van St.-Jozef in het graafschap van Vlaanderen hebben toebehoord van 1629 tot 1797...* Mechelen, 1896.

Notice historique sur l'ancien comté de Hornes et sur les anciennes seigneuries Wessem, Ghoor et Kessenich, Gent, 1850.

Philips van Horn en zijn tijd. Tentoonstelling Weert 18 mei tot 16 juni, Horn, 1968.

Ooidonk, Het kasteel en zijn geschiedenis, z.p., z.d.

OOMS H. en HOUBAERT A., *Historisch overzicht...*, in *Franciscana*, nr. 1-2, p. 63, 1959.

PENNEMAN T., *Volksgeloof en Volkssagen in het Land van Nevele*, in *Driemaandelijks Berichtenblad van de Heemkundige Kring Het Land van Nevele*, jaargang VIII, nr. 3-4, 1977.

ROWE C., *Montmorency, Val d'Oise. Quelques mots de son histoire*, in folder uitgegeven door het Syndicat d'initiative de Montmorency.

VAN DE CASTEELE J., *Er is Jean de Nivelles en Jean de Nivelles* in *De Autotoerist*, 31e jaargang, nr. 9, 1978.

VAN DEN ABEELE R., *Het domein van Hodonk te Bachte-Maria-Lerne*, z.p., 1956.

VANDER HAEGEN V., *Enquête sur les dalles, lames de cuivre et autres monuments funéraires provenant d'ateliers de tombiers gantois. XIV-XVI siècle*, in *Annales XXIIIe Congrès, Fédération archéologique et historique de Belgique*, Gent, 1913.

VAN PUymbROEK A., *Eenige bladzijden uit de geschiedenis van het voormalig Franciscaner klooster te Gent*, Gent, 1888.

VAN ROMPAEY J., *Het Land en de Heren van Nevele in een notedop*, in *Driemaandelijks Berichtenblad van de Heemkundige Kring Het Land van Nevele*, jaargang VI, nr. 3, 1975.

VAN RUYSEVELT S., *De Franciskaanse Kerken, Gent*, in *Franciscana*, nr. 3, 1969.

VERVAEKE H., *Het kerkelijk leven in de dekenij Deinze onder deken Michiel Zachmoorter (1612-1660) en bisschop Antoon Triest (1622-1657)*, Onuitgegeven licentieskriptie, 1974.

PRO DEO
Registre vande Fondatiën, titels
van Acquisitiën,

*Ende andere prerogatiuen ende Gratien bekomen ende
toebehoorende mitsgaders gheghariën van het Conclie der*

Religiösen
Quinten

notaris Collectors vanden verdien Reghele vanden

Heyligen Franciscus

Numen der Stede ende Orghede van Aeuiele

alhier alle consecutiueeljk geschreuen van

woorde te woorde juist elckx origineel

ende emendatiën met bij

Franchois de Brou

notaris publicq tot Gendt residierende

Ende gheactmitteert by hooghe ende Mo-

ghende heeren vanden Raede

In Vlaenderen,

Welcke Collatie is ghebeurt op de res-

pectiue dagen hier naer

gheslelt

1. WAAR KOMT DE KLOOSTERORDE VAN DE GRAUWE ZUSTERS OF PENITENTEN VANDAAN ?

Heel wat vrome lieden werden in de 13de eeuw door het levensideaal van de heilige Franciscus aangetrokken. Ze trachten de evangelische armoede, boetvaardigheid en naastenliefde te beoefenen onder de leiding van de heilige en zijn volgelingen. Maar die leken verlaten nochtans niet hun familiaal en sociaal milieu. Dat werd dan de 3de orde van de heilige Franciscus ; tot de 1ste orde behoren de minderbroeders, de kapucijnen en de conventuelen, tot de 2de orde de klarissen.

In de XIVe eeuw wilden sommigen van die vrome lieden in kloosterverband leven. Die nieuwe gemeenschappen wijdden zich aan zieken- en armenzorg. Van de Paus kregen ze de toelating om bepaalde geloften af te leggen en plaatsten zich onder de leiding van de minderbroeders. Dit was het ontstaan van de franciscaanse Grauwe Zusters, orde die trouwens nog bestaat.

In onze streken werd te DIEST, in 1350, het eerste klooster van die zusters gesticht (1).

Wat de benamingen betreft geven we er enkele aan die in de archiefstukken i.v.m. Nevele gevonden worden.

1502 : „*une religion d femmes de la tierce orde de Monsr. St. Francois appelez seur de la celle*” (Een godvruchtige gemeenschap van vrouwen van de 3de orde van de heilige Franciscus, cellezusters geheten). Elders staat nog dat cellezusters in de volksmond, „vulgariter”, gebruikt werd. Naar het schijnt zouden de zusters aanvankelijk in kleine huisjes, cellen, gewoond hebben, zoals de begijntjes.

1508 : „*grisearum sororum tertii ordinis St. Francisci*”. Voor Nevele treffen we hier voor het eerst grauwe zusters aan : die benaming is wel heel doorzichtig, want het heeft betrekking op de grijze skapulier die ze droegen.

1679 : „*religieuzen penitenten*”. In een pauselijke bul van 1440, bestemd voor het klooster van de Grauwe zusters te Oudenaarde is bij de benaming „*tertij ordinis sancti Francisci de poenitentia*” boetvaardigheid, gevoegd. Pas veel later zal het de meest voorkomende benaming worden.

1781: „*religieusen penitenten recollectinen*”. Zoals verder verklaard wordt staat *recollectinen* in verband met de hervorming van de orde en het woord is de vrouwelijke tegenhanger van *rekolletten*.

Deze laatste preciese benaming is te danken aan de veeleisende administratie van het oostenrijks regiem.

Op kerkelijk vlak ressorteerde de parochie Nevele onder het bisdom Doornik, dekenij Gent. De abdij van Drongen had het patroonsrecht over de kerk en de pastoor van Nevele was dan ook een kloosterling van die abdij, een premonstratenzer.

Met de hervorming van de bisdommen in 1559 ressorteert Nevele onder het bisdom Gent, dekenij Deinze.

In de XVe eeuw was er reeds te Nevele een gasthuis, zoals er trouwens vele waren in steden en heerlijkheden. Het was gelegen in de huidige Cyriel Buyssestraat en de ligging ervan stemt nagenoeg overeen met de gebouwen en tuinen van het huidig gemeentehuis en gemeenteschool (2).

Toen stond een gasthuis in de eerste plaats ten dienste van de arme pelgrims, en in de tweede plaats van de behoeftigen en de zieken. Wat die bedevaartgangers betreft, laten we niet vergeten, dat er toen veel op bedevaart werd gegaan, voor de enen was het uit vroomheid, maar voor anderen was een pelgrimsreis een verplichting ; een penitentie door de biechtvader opgelegd of een boetpleging voor een misdaad door een wereldlijke rechtbank uitgesproken.

We mogen onderstellen dat het nevelse gasthuis door een losse gemeenschap van vrome lieden bediend werd. Wie juist die lieden waren is nog niet achterhaald.

De heren van Nevele hadden het beschikkingsrecht over het gasthuis. In 1502 zal JEAN DE MONTMORENCY het omvormen tot een klooster. Hij doet een beroep op de grauwe zusters. In een eerste stuk van het cartularium vernemen we dat, met de toestemming van de bisschop van Doornik, het gasthuis van Nevele overgemaakt wordt aan „*une religion de femmes de la tierce ordre de Monsr. Saint. Francois*“. Ze verkrijgen eveneens de renten en tienden aan het gasthuis verbonden. In ruil voor die schenking, zullen ze tot in de eeuwigheid missen en godsdienstige plechtigheden celebreren. De vaagheid, waarmee de rechten en de verplichtingen van de zusters beschreven staan, zal later aanleiding geven tot spitsvondige interpretaties. De schenking werd verleend in het kasteel van Ooidonk op St.-Mateus-dag, dit is de 21 sept. 1502 en was gehandtekend door *Jehan de Montmorency* (3). Bij dit gasthuis was er een kapel waarover niet gerept wordt (4) (Zie Bijlage I.).

In de geschiedenis van Nevele schrijven De Potter en Broeckaert „*boven het goddelijck officie, ter intentie van de fondateur, eeuwelyck te doen celebreren twee ghelesen missen ter weke*“. Die bewering is

misleidend, want dat staat niet geschreven in de oorspronkelijke stichtingsakte. De aangehaalde tekst komt letterlijk uit een stuk van de Raad van Vlaanderen en het betreft de staat van goederen van het klooster opgemaakt in 1782 door C.P. MINNE, griffier te Nevele (5). Trouwens de vier oorkonden in verband met de stichting en de schenkingen, gehandtekend door Jehan de Montmorency, zijn in het Frans gesteld.

Is het alleen uit godsvrucht en vroomheid dat de heer van Nevele die zusters geroepen heeft ? Er is een ander motief, en we vertalen hier een aanhaling uit de 2de oorkonde : „*het gasthuis van Nevele wordt bouwvallig. Het werd door onze voorouders gesticht om arme passanten logies te verschaffen. Maar sedert enige jaren treffen we er enkel bedelaars en lieden van verdacht allooi aan, zoals dronkaards en dobbelspelers. Er komen heel wat klachten van de inwoners en tevens is er voor deze stad onmiddellijk brandgevaar zodat alles zou kunnen vernield worden*”. (6)

Dat brandgevaar is een toespeling op het vuurtje maken, koken en verwarming in de gebouwen van het gasthuis.

In die tijd was het merendeel der huizen in hout en als het brandde, kon de hele agglomeratie in de vlammen opgaan. Zo is in 1604 het Grauwe-Zustersklooster van Velzeke door brand vernield en het was te wijten aan de onvoorzichtigheid van de passanten die er verbleven (7).

Wat nu de nieuwe bestemming van het Nevels gasthuis betreft, was de familie DE MONTMORENCY reeds elders tot een analoge stichting overgaan. De familie VILAIN had voor de ene helft het beschikkingsrecht over het hospitaal van Beveren dat aan de Wilhelmiëten toevertrouwd was. GUDULE VILAIN was nu gehuwd met Jean de Montmorency, de vader van de stichter van het nevels klooster. De motivering om een nieuwe bestemming te geven aan het hospitaal van Beveren is revelerend en zal de heer van Nevele geïnspireerd hebben : „*... om te ontkomen aan de ruwheid, last en onbetamelijkheden die zich voordoen op de parochie van Beveren, Melsele en omliggende parochies, door de landlopers en vreemde zwervers die 's avonds met grote getallen alle dagen samenkomen in het hospitaal van Beveren, waarvan het volk overlast is en na het aanhoren van eerlijke personen die ons hebben gesmeekt er in te voorzien dat het gesticht tot andere goede werken zou bestemd worden ter ere van God ...*”. Het stuk is van 8 april 1461 (8).

In een derde oorkonde, door JEHAN DE MONTMORENCY gehandtekend, wordt de zusters de toelating verleend tot graan malen, brood bakken en bier brouwen. Ze mogen een handmolen ofwel een molen door een paard aangedreven gebruiken. Mochten ze echter betrapt worden dat ze voor een buitenstaander malen, dan krijgen ze een

Sirey Baron de Montmorancy et de Maudelaine tous vobis qui res pntes hnt vobis en ont salut /
 nous faisons que nous respectant le grand prince y de saint de la reine odre de Messis. saint frinsors
 de la ville de Maudelaine. Et assy qui gront deu pour nous pntes hnt et pour faire
 laire avec deus et de. Et par res pntes gront de faire de l'esse et malles ois et pour le
 temps d'adire de faire. Et comme vry et ruytes d'ode et autres de l'es gront de a elle pntes hnt pour
 leurs pntes hnt et autres de. Et en ce temps de l'es gront de a elle pntes hnt pour
 et baillages. En ce temps de l'es gront de a elle pntes hnt pour
 a bras ou d'adire pour leurs. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de.
 maison et non pour autres. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de.
 forme mont en Suisse. a quelqz vng de nos pntes hnt. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de.
 de leur de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de.
 nous de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de.
 quelqz deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de.
 deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de. Et deus de.

 Jean de Montmorancy

Xerografie van akte op perkament. (zie bijlage II). IFG. St.-Truiden.

boete : een jaar lang wordt een molensteen weggenomen. (Zie Bijlage II)

De zusters zijn zo ontslagen van een aantal belastingen, want de heer van Nevele, zoals het toen gebruikelijk was, bezat banale rechten : op bepaalde activiteiten en dienstenverlening inde hij een belasting in natura of in specien (9).

Met de vierde oorkonde uit 1503 verkrijgen de zusters twee huizen met tuin. Reden : het oorspronkelijk gebouw dat hun toegewezen werd is te klein voor het aantal zusters. Dat sluit meteen in dat de zusters zich nu in de Langemuntstraat zullen vestigen. Eén van de huizen was bewoond door Louis Billonez, rentmeester van de heer van Nevele (10). Op het grondplan van 1638 ligt nog in de Langemuntstraat een groot huis omgeven met een tuin. Op het grondplan van 1681 is dat huis verdwenen en prijken de nieuwe gebouwen van het klooster.

Met deze vier oorkonden, gegeven op het kasteel van Ooidonk en dragend de handtekening van JEHAN DE MONTMORENCY, is de stichting van het Nevels klooster rond op wereldlijk vlak.

In het cartularium gaat een opschrift de 5de oorkonde vooraf : *„Titels ende privilegiën bekomen bij dit klooster voor de Immuniteyt en de andere gratien soo van den Stoel van Roomen als van de Bisschoppen en Prelaten, pastoors ...“*.

Oorkonde 5 is uiteraard van groot belang, omdat het de bisschoppelijke erkenning van het klooster inhoudt. De toenmalige bisschop van Doornik, PETRUS QUICKE, was waarschijnlijk op inspektiereis in zijn bisdom toen hij zijn goedkeuring heeft bekend gemaakt te Stekene op 2 oktober 1502.

In die tijd zijn er nu ernstige moeilijkheden in het bisdom Doornik, uitvloeisel van de rivaliteit die er heerst tussen Karel VIII, koning van Frankrijk, en Filips de Schone, hertog van Boergondië : beiden willen medezeggingschap in de benoeming van de bisschoppen. Zo zijn er van 1497 tot 1505 twee bisschoppen in het bisdom Doornik : een voor het vlaams gedeelte en een andere voor het frans gedeelte (11). Nevele, als parochie, lag uiteraard in het vlaams gedeelte, maar de heer van Nevele, JEAN DE MONTMORENCY, was verwant met LUDOVICUS POT, de bisschop voor het frans gedeelte. Immers zijn oom, GUILLAUME DE MONTMORENCY, was gehuwd met ANNE POT, zuster van LUDOVICUS. Van deze laatste bestaat er nu ook een oorkonde die de erkenning van het klooster bekrachtigt, maar niet opgenomen is in het cartularium. Ze werd gegeven te Doornik op 15 oktober 1502. Met uitzondering van de begin- en eindformule is de tekst ervan identiek met die van de oorkonde door bisschop PETRUS QUICKE verleend (12).

Hier dient natuurlijk de vraag gesteld : waarom die twee verschillende bisschoppelijke goedkeuringen ?

Misschien wou de stichter zeker spelen en van de twee bisschoppen de goedkeuring verkrijgen. Maar het zou ook kunnen dat het dokument van bisschop PETRUS QUICKE, te STEKENE afgeleverd, naderhand opgemaakt is en geantidateerd werd. Want voor het klooster was het toch maar een beroerde zaak enkel de goedkeuring te hebben van Ludovicus Pot, die niet door de Paus als bisschop van Doornik benoemd was. De bisschoppelijke zetel van Lectoure in Frankrijk was hem toegewezen : hij achtte die te min en heeft die nooit bekleed.

Wat nu de inhoud van beide stukken betreft, komt het hierop neer :

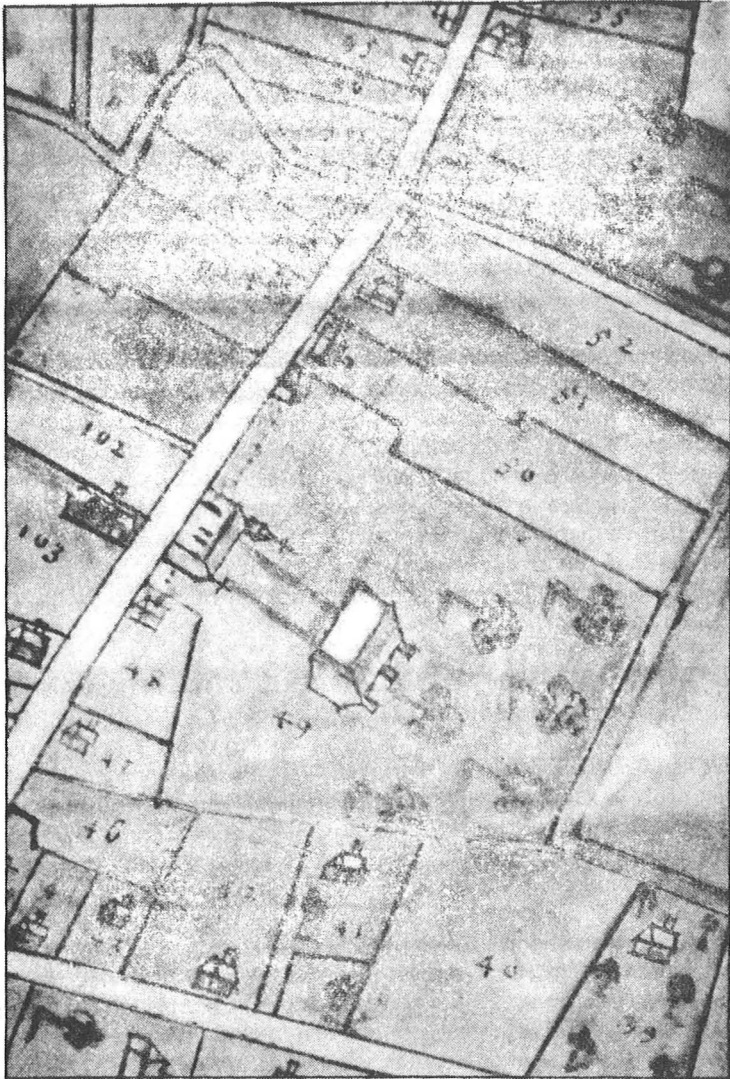
1. Op verzoek van Jean de Montmorency wordt te Nevele een kloostergemeenschap gesticht en wordt haar het bouwvallige gasthuis toegewezen.
2. De zusters zijn gemachtigd aalmoezen in te zamelen.
3. De zusters zullen leven volgens hunne regel en zieken en zwakzinnigen bezoeken en verzorgen.
4. De wereld- en kerkelijke overheid wordt gevraagd die kloostergemeenschap geen last te berokkenen (13).

De kapel van het klooster, in de Langemunt opgericht, werd gewijd vóór het jaar 1513. De wijding geschiedde door BALDUINUS VILLAIN, wijbisschop van Sarepta, die gedelegeerd was door de bisschop van Doornik. Het moet ons niet verwonderen dat die hulpbisschop de kapel van Nevele komt wijden, want hij was een franciskaner monnik en stamde uit het edel geslacht VILLAIN verwant met de Montmorency's (14). Maar in verband met die wijding zijn er nu twee oorkonden, inhoudelijk identiek, maar met een verschillende begin- en eindformule.

Het eerst stuk gaat uit van de bisschop van Doornik CAROLUS DE HAUTOBOIS (1505-1513) en het tweede van LUDOVICUS, „*administrator ecclesiae tornacensis*“, en draagt zoals het eerste stuk de handtekening van vikaris A. HACCAERT.

Het is niet erg duidelijk waarom die twee oorkonden vereist waren. In beide stukken wordt voor de eerste maal gesproken over het Sint-Jansklooster „*domus sive conventus sti Joanni griseorum sororum*“. Is die benaming gekozen uit erkentelijkheid om JEAN DE MONTMORENCY indachtig te zijn ? Wat er ook van zij, ze wordt later niet meer teruggevonden, evenwel wordt de straat, waar het klooster gevestigd is, St.-Jansstraat genoemd, nu Langemunt.

Als de kapel in 1513 gewijd werd mag de vraag gesteld worden of de zusters voordien over een andere kapel beschikt hebben. Het is best mogelijk, want het gasthuis bezat ook een kapel die men in de XVIe eeuw heeft laten verkommeren.

Kaart uit Renteboek 1639 : nr. 49 klooster – RAG.

De staat van goederen van 1578 beschrijft die als volgt : „*Item in de Poekstraete staet eenen steenen capelleken vanden zelven gasthuysge met zekere erfve daarom clevende, boven die vercocht was metten huysage ten proffyte vanden aermen hier memorie om dat de zelve capelle ter ruynen gaet*“. (15)

Om nu dit tweede luik van de stichting af te ronden, dienen nog vermeld bepaalde schikkingen voorgesteld door Johannes Triest, pastoor van Nevele († 1503). De bedienaars van de kapel van de zusters krijgen voorrechten : biechthoren, zieken berechten, celebreren van een zielemissen en het begraven in de kapel. Evenwel dient de pastoor een jaarlijkse vergoeding toegekend. De akte werd verleden op 22 september 1502, dezelfde datum als die van de stichting (16).

Zoals het in die tijd de gewoonte was, werden dus ook te Nevele in de kapel van het klooster de zusters in hun eigen kapel begraven, later zal dat ook het geval zijn met de weldoeners en de paters die de kapel bedienen. In 1784 werd door Jozef II een edikt uitgevaardigd : het begraven diende in open lucht te geschieden en niet meer in kerken en kapellen. Dit edikt raakt het nevels klooster niet meer, want het was pas afgeschaft. Wat is er nu te Nevele gebeurd met de skeletten van de overledenen begraven in de grafkelder van de kapel ? Ofwel liggen ze er nog - wegens de diepte tot hiertoe nog niet gevonden - ofwel werden ze naar het kerkhof vervoerd, zoals dat elders geschiedde (17). Dat laatste lijkt weinig waarschijnlijk omdat geen enkel dokument over de overbrenging van skeletten rept.

2. WAT NU VAN DE ILLUUSTERE STICHTER VAN HET KLOOSTER VAN NEVELE ?

DE MONTMORENCY'S behoren tot een roemrijk frans geslacht, dat aan Frankrijk veldheren, kerkelijke waardigheidsbekleders en geleerden heeft geschonken. Hun adelsbrieven gaan terug tot de 10e eeuw, de voorouders waren tijdgenoten van HUGUES CAPET, de stichter van het frans koninkdom. Hun wapen uit de XVIe eeuw duidt op de eerezucht en de ambitie van de familie : op een gouden veld een kruis van keel en in elk der kwartieren 4 adelaartjes in azuur blauw. De betekenis ervan is doorzichtig : ze zullen hoog vliegen.

Montmorency, waar eertijds hun kasteel stond, is nu nog een grote gemeente, gelegen op 20 km ten noorden van Parijs. Is het oorspronkelijk kasteel verdwenen, dan is er nog een merkwaardige kollegiale kerk, die in de XVe eeuw op verzoek van GUILLAUME DE MONTMORENCY werd gebouwd.

Hoe is nu een tak van DE MONTMORENCY'S in het bezit van de heerlijkheid van Nevele gekomen ?

Om de afstamming beter te kunnen volgen, verwijzen we naar de stamboom : hij is in een vereenvoudigde vorm opgemaakt en bevat die namen die van belang zijn voor de heerlijkheid van Nevele (18). (Zie ook Bijlage III).

JEAN I DE MONTMORENCY was gehuwd met JEANNE DE FOSSEUX, dame de Nevele, die in 1431 gestorven is. Zijn oudste zoon JEAN II DE MONTMORENCY, zou reeds als knaap leenhulde voor de heerlijkheid Nevele aan de hertog van Boergondië gebracht hebben. Maar er rijzen familiale en politieke moeilijkheden. Familiale : JEAN II en zijn broer LOUIS komen in konflikt met hun vader wegens zijn tweede huwelijk met Marguerite d'Orgemont. Politieke : in Frankrijk woedt de strijd om de macht en KAREL DE STOUTE, hertog van Boergondië, neemt het op tegen LODEWIJK XI. In dit verband is er nu een legendarisch verhaal, waar Nevele nauw in betrokken is. Er is opnieuw oorlog tussen de koning van Frankrijk en de hertog van Boergondië. JEAN I DE MONTMORENCY roept zijn twee zonen op om voor de koning te strijden, maar de twee kiezen partij voor de hertog van Boergondië en wijken uit naar het graafschap Vlaanderen. De vader was zo verontwaardigd over het gedrag van zijn zonen - inzonderheid over dat van de oudste - dat hij zou uitgeroepen hebben : „Ce chien de Jean de Nivelles, il s'enfuit quand on l'appelle (die verdomde Jan van Nevele, hij vlucht weg als men hem roept). Later wordt dat de bekende spreuk : „il est comme le chien de Jean de Nivelles, il s'enfuit quand on l'appelle (hij is als de hond van Jan van Nevele...) met de betekenis : hij komt niet opdagen als hij geroepen wordt (19).

De franse geschiedschrijvers, met uitzondering van DU CHESNE die Nivelles naast Nevele gebruikt, schrijven altijd Nivelles als ze spreken over de nevelse tak van de Montmorency's, trouwens in duitse en engelse encyclopedieën is het ook Nivelles, het wordt zelfs door de noord-nederlandse geschiedschrijvers gebruikt.

JEAN I DE MONTMORENCY heeft zijn twee zonen onterfd ten voordele van Guillaume, gesproten uit het tweede huwelijk. JEAN II DE MONTMORENCY heeft reeds het deel van zijn moeder geërfd en is zo heer van Nevele.

Hij overleed in 1477 en werd begraven in de kerk van Nevele waar zijn grafschrift op een koperen plaat gegrift was.

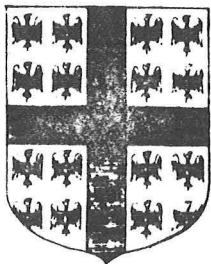
Zijn zoon, JEAN III DE MONTMORENCY, zal tegen zijn oom GUILLAUME, baron van MONTMORENCY, een proces inspannen voor het Parlement van Parijs : hij bekomt alzo nog een vierde van de baronie van Montmorency, mag die naam nog dragen en behoudt eveneens het integrale wapen van het geslacht.

Hij huwde met MARGARETA VAN HORNE en, zoals hoger ge-

DE LA MAISON DE
MONTMORENCY:
LIVRE QUATRIÈME.

PREMIÈRE PARTIE.

LES SEIGNEURS DE NIVELLE,
de Montigny, Vuimes, Hachicourt,
ET
LES COMTES DE HORNES.
Depuis l'an MCCCCXXXII. iusques à l'an MDLXX.

LES Seigneurs de Niuelle, depuis Comtes de Hornes, comme aînez de la Maison de MONTMORENCY en porterent les Armes plaines, qui sont d'or à la Croix de gueules cantonnée de seize Alerions d'azur.

Titelblad uit DU CHESNE, Histoire généalogique de la Maison de Montmorency et de Laval, 1624.

zegd, stichtte hij met haar het klooster van de grauwe zusters te Nevele. Du Chesne geeft de tekst aan, die gegrift was op een metalen plaat en die prijkte in het klooster : „*Jean, Baron de Montmorency et de Nevele, fondateur et augmentateur de ce couvent. Dame Marguerite de Horne, Baronesse de Montmorency et de Nevele, fondatrice et augmentatrice de ce couvent. Ce couvent fut fait le jour de S. Mathieu en l'an MDII*”. Hier valt op te merken dat de taal van het opschrift niet gesteld is in het Frans uit de XVIe eeuw en dat in 1502 Nevele nog niet tot een baronie verheven was. JEAN III DE MONTMORENCY stierf kinderloos in 1510 en eigenaardig er wordt niet vermeld waar hij begraven werd. Zijn jonger broertje, overleden in 1467, werd in de parochiekerk begraven en een metalen plaat met zijn grafschrift prijkte aan de noorderzijde van het hoofdaltaar (20).

Zijn vrouw, MARGARETA VAN HORNE, overleed in 1518 en werd in de voormalige minderbroederskerk te Gent, gelegen aan het Koophandelplein, begraven : de grafsteen lag voor het hoogaltaar. In dezelfde kerk was er een glasraam met de wapenen van de families DE MONTMORENCY en VAN HORNE en het opschrift : „*Dit ghele heeft ghegheven heer Jan van Montmorency ende vrouwe Margarite van Hornes, heere ende vrouwe van den lande van Nevele, in 't jaar 1507*”. Het stenen graf werd in 1578 verkocht en met het slopen van de kerk zullen de glasramen ook wel vernield zijn (21).

Van de metalen platen aangebracht in de parochiekerk van Nevele en van die op het klooster is ook geen spoor meer te vinden. In de jaren 1578, toen de opstand onze streken teisterde, werd koper en brons opgeëist om er wapens mee te smeden. Dat gebeurde te Gent en wellicht ook te Nevele (22).

Nu JEAN III DE MONTMORENCY geen wettige erfgenamen naliet kwam de heerlijkheid van Nevele in het bezit van zijn broeder FILIPS († 1526), die met MARIA VAN HORNE huwde. Zijn opvolger was de oudste zoon JOZEF, die reeds in 1530 overleed ; hij was gehuwd met ANNA VAN EGMONT die in 1531 een tweede huwelijk aanging met JAN III VAN HORNE († 1540). Dit huwelijk was kinderloos en zo kwam het graafschap Horne en de heerlijkheid van Nevele in het bezit van FILIPS DE MONTMORENCY, oudste zoon van JOZEF DE MONTMORENCY en ANNA VAN EGMONT.

Deze FILIPS (1524-1568) zal de geschiedenis van de Nederlanden ingaan als GRAAF VAN HORNE, de trouwe strijdgenoot van GRAAF VAN EGMONT. Tijdens de bloedige repressie, door de hertog van Alva ontketend, werden beiden te Brussel op 5 juni 1568 terechtgesteld.

Het is nu ook het einde van de nevelse tak van DE MONTMO-

RENCY'S : FILIPS, graaf van Horne, noch zijn broer FLORIS († 1570) hebben wettige erfgenamen in mannelijke lijn.

De goederen van de terechtgestelden werden verbeurd verklaard, maar reeds in 1580 zal ELEONORA DE MONTMORENCY, zuster van Filips, die terugkrijgen. Door haar tweede huwelijk met ANTOINE DE LALAING († 1568) komt de heerlijkheid Nevele in het bezit van haar zoon, FILIPS-HERMAN DE LALAING (23). Ten gevolge van de opstand in de Nederlanden en verbeurdverklaringen waren heel wat adellijke families in geldnood geraakt en hadden leningen aangegaan. Dit was het geval met DE LALAING, die in 1592 de heerlijkheid van Nevele en het kasteel van Ooidonk verkocht aan MAARTEN DELLA FAILLE, de rijke antwerpse koopman, die bovendien zijn schuldeiser was (24).

3. MOEILIJKE JAREN.

In de verdere uitbouw van de nevelse kloostergemeenschap wordt in 1515 en 1516 een belangrijke stap gezet. Voortaan wordt het een kongregatie met pauselijk recht en is alzo onttrokken aan de rechtsmacht van de bisschop (25). Heeft deze laatste nu geen inspraak meer in het interne leven van het klooster, dan zal toch, te Nevele althans, zijn gedelegeerde, de deken van Deinze of de pastoor van Nevele, de plechtige geloften van de zusters afnemen. Ook worden tot in 1655 de kerkdiensten in de kapel van het klooster door de pastoor of de onderpastoor van Nevele gecelebreerd.

Vóór 1578 worden we niet ingelicht over het inkomen van het klooster, maar we vernemen uit een koninklijk plakkaat van 1558 dat de bedelorden, zowal mannelijke als vrouwelijke, ontheven worden van belastingen : „*Jeur demander aulcun droict du tonlieu, gabelle ausy ou aultre impost quelconque*” (van ze geen verbruiks- of andere belastingen vorderen) (26).

Onder de beeldenstorm en de opstand in de Nederlanden, die in 1566 een aanvang neemt, zal de heerlijkheid van Nevele veel te lijden hebben. De legers van de koning van Spanje en de opstandelingen zullen gedurende een twintigtal jaren de streek doortrekken. Dat alles ging gepaard met schatting, opeisingen en vernielingen. De inwoners van het platteland zochten beschutting in de grote steden. Een heerlijke rekening van 1583 zegt over Nevele : „*dat oock ten zelven tijde zo perijckeleus was van de soldaeten, dat aldaer niemandt wonen en dorste...*” (27).

Wanneer de zusters hun kloosters verlaten hebben kan vooralsnog niet uitgemaakt worden. In de „*staet van(de) goede toebehoiren(de) d(fen) graususterhuyse binnen Nevele, overbrocht bij An(n)e Skeisers*

moedere..." lezen we dat, op 2 juli 1578, de kloostergemeenschap *„...XXI p(er)soenen in getale alsnoch in leevene"* telt. Het klooster is een bouwvallig gedoe en staat leeg : *„Ierst dbegrijp van(den) vornoemden susterhuysse, gestaen binnen Nevele, ter eender zijde(n) aende strate west : Kath(ely)ne van Reybroeck ; noort : de gemeente ; oist die Brabantstrate tot aen Pyr Loo(n)kens ; groot o(m)trent twee oude bunder(e) com(mend) van fondatie by wylen mer Jan de Mo(n)tmorency, hee(re) van Nevele ; nu vacant leggen(de) en(de) ter ruynen gaen(de) (28).*

In 1578 was het klooster onbewoonbaar. Een stuk uit 1610 en in het cartularium opgenomen, vermeldt dat de zusters reeds 32 jaar geleden hun klooster, ten gevolge van de beroerde tijden, verlaten hebben : zo zal ongeveer 1578 het jaar zijn waarin ze vertrokken zijn naar Gent (29). Daar bezaten ze een huis dat ze verpachtten, maar waar ze een gereserveerde kamer hebben. De gentse magistraat heeft de kloostergemeenschap een onderkomen bezorgd op de Zandpoort. Maar tientallen jaren later, toen een betrekkelijke rust is teruggekeerd, zal de stadsmagistraat de zusters verplichten het torengedoe in de Zandpoort te verlaten. Waren ze onwillig en voelden ze weinig om naar het geteisterde Nevele terug te keren ? De zaak werd voor de Raad van Vlaanderen aanhangig gemaakt en het vonnis van 1 april 1598 luidt : *„thof, alghesien, ordonneert de ver(weerderi)ghe te scheidde van(den) ghebruyche van(den) torre"* (30).

De aartshertogen ALBRECHT EN ISABELLA regeren over de zuidelijke Nederlanden van 1598 tot 1621. De aartshertogin was bekend voor haar vroomheid en droeg de bedelorden een goed hart toe. Op 6 maart 1601 werd door de aartshertogen een proklamatie uitgevaardigd dat de franciscaanse kloosters, zowel mannelijke als vrouwelijke, aalmoezen mogen inzamelen in alle provincies van het land en geestelijke en wereldlijke instanties mogen hun geen last berokkenen (31). Dat stelt grootscheepse bedeltochten in het verschiep, waarvan de opbrengst zal dienen tot de wederopbouw van kerken en kloosters.

ⁱ Was de nevelse kloostergemeenschap niet voldoende georganiseerd - er waren maar 11 kloosterlingen meer - om voldoende steun te vinden ? Pas op 1 maart 1610 wordt uitsluitend ten hunnen gunste een voorrecht toegekend : over een periode van vier maanden verkrijgt de kloostergemeenschap van Nevele de toelating om overal in het land aalmoezen in te zamelen. De opbrengst dient voor de wederopbouw van klooster en kapel, waarvan gezegd wordt *„pour celebrer le service divin a couvert, que jusques a p(re)sent at esté subject a pluye et vent* (om de kerkdienst onder dak te kunnen celebreren, tot hiertoe was het in de

regen en de wind). In hetzelfde dokument vernemen we dat er, in het klooster, ook meisjes verbleven, die er onderricht in lezen en schrijven kregen (32).

4. WAS HET EEN BERUCHT KLOOSTER ?

Voor het eerst werd en in 1483 voor de kloosterorde der grauwe zusters uitvoerige statuten uitgevaardigd, die de levensregel van de kloosterlingen nauwkeurig zouden uitstippelen. Dat geschiedde in het klooster van WISEBECQ, een gehucht van Brugelettes (Henegouwen), waar de oversten van een aantal kloosters in kapittel vergaderden (33). In 1528 zijn de oversten opnieuw in kapittel, nu te LA BASSEE (Dép. du Nord) en niet minder dan 33 kloosters nemen eraan deel. De statuten worden verbeterd en bijgewerkt. Het klooster van Nivelles was er vertegenwoordigd. Maar is het Nevele of Nijvel ? Beide steden liggen nu in de Provincia Flandriae, indeling van de franciscaanse orden van 1517 tot 1629, en in elk is er een penitentenklooster. We opteren voor Nijvel omdat het hier een vlaamse tekst betreft. Dat Nevele niet deelneemt kan te wijten zijn aan de armoede waarin het klooster verkeert (34).

De statuten van kloosterregel benadrukken de doelstelling van de orde : *„om dat zonderlinghe den staet van dit gezelschap inghestelt om den aermen ter herberghen, 't ontfanghene ende te dienen... Ende als zij by de ziecke zijn, zo zullen zij de ziecke zoetelic vermanen dat zij hem stellen in state van gratien“*.

De aanstelling van een overste berust op een democratische verkiezing : *„Ende als men zal houden electie van der moeder, die ghene die zal hebben de helft van de voyzen (stemmen), ende alleenlic een daer en boven, zal zijn vercozen, ende gestelt om moeder oft overste te zijne“*.

Zoals alle franciscaanse kloosterorden, wordt ook het klooster van Nevele door een pater „visiteerder“ bezocht. Spijtig genoeg zijn van zijn hand geen verslagen meer te vinden en zo kan over het interne leven in het klooster weinig gezegd worden.

In sommige kloosterorden liep het wel eens mis en liet de tucht te wensen over. Een van de doelstellingen van het Concilie van Trente (1545-1563) is dan ook de gedrageregels van priesters en kloosterlingen nader uit te stippelen. Maar in de tweede helft van de XVIe eeuw luidt de opstand in de Nederlanden een sombere periode in voor onze streken en zo zullen de besluiten van het Concilie van Trente veel later hun effect sorteren. Een van die besluiten was dat dekenen en bisschoppen regelmatig de parochies dienen te bezoeken - de dekenen om het jaar, de bisschop om de drie jaar - en dat er een schriftelijk verslag van het be-

zoek dient opgemaakt. Uiteraard zijn die dokumenten waardevolle bronnen voor de geschiedenis van het kerkelijk leven. Van de deken van Deinze, Michiel Zachmoorter (1612-1660) en de gentse bisschop Triest bezitten we uitvoerige visitatieverslagen die reeds het voorwerp van boeiende studies uitgemaakt hebben (35).

Zo vernemen we dat het Penitentenklooster te Nevele heel wat deining heeft veroorzaakt, maar in dat verband mogen we niet vergeten dat we toen leefden in een tijd van ruwe zeden en dat de opvoeding op een laag peil stond.

Hier volgen nu, op een rijtje, gebeurtenissen uit het klooster van Nevele, die vermeld worden in de dekanale en de bisschoppelijke verslagen (Dv en Bv).

Dv : 1614. Pastoor LAURENS GOETHALS (1613-1622) loopt in de kijker. De parochianen lachen met hem : hij gaat te vertrouwelijk om met de zusters van het klooster, waar hij soms een hele dag vertoeft en schaak speelt. Het klooster heeft geen goede reputatie en hij is er bovendien nog biechtvader.

(Is er een ekskuus voor zijn gedrag : ten gevolge van het oorlogsgeweld was de parochiekerk vernield, evenals de pastorie, en de kerkdiensten werden in de kapel van het klooster gecelebreerd).

Dv : 1624 : Op zon- en feestdagen wordt in de kapel van het klooster een mis door de coadjutor gelezen. Er is een klok in het torentje van de kapel.

Bv : 1625 : De Bisschop bezoekt de kapel van de grauwe zusters die niet onder zijn jurisdictie staan.

Dv : 1625 : Nog geen klok in de parochiekerk, wel in het klooster. (De klok was toen de uurregelaar van de parochie).

Dv : 1627 : Volgens een oud gebruik verzamelen de zusters van Nevele aalmoezen op sommige parochies. De pastoor van Nevele is biechtvader in het klooster.

Dv : 1638 : Er wordt een mis in de kapel van het klooster gecelebreerd en zij die in de buurt wonen verkiezen er mis te horen.

Dv : 1643 : Er wordt nog geroddeld om de omgang die een zuster had met pastoor NIKOLAAS LUST (1641-1642) die nu verplaatst is. Om een nieuw schandaal te vermijden suggereert de deken een biechtvader voor het klooster aan te stellen, die uit een andere parochie komt.

SOEUR GRISE

Grauwe Zuster uit DE CLERCO L.,
Costumen der religieuse ordens... hs. — BUG.

Dv : 1644 : De nieuwe pastoor, MAURITS DUFOUR (1642-1662) loopt in het spoor van zijn voorganger. Hij gaat te vertrouwelijk om met de overste. De zusters mogen bij hem niet meer te biecht gaan, wel de overste. Ook een paar meisjes, die er school liepen, hadden over zijn gedrag te klagen.

Dv : 1645 : De abt heeft, als visitator, de pastoor verbod opgelegd nog in betrekking te komen met de gewezen overste.

Dv : 1648 : Pastoor DUFOUR bedient nu voorbeeldig zijn parochie, maar wegens zijn vroeger gedrag kan hij geen promotie krijgen.

Bv : 1649 : De missen in de kapel van het klooster zijn ten nadele van de parochiekerk. De pastoor en de zusters spreken met mekaar niet meer.

Dv : 1654 : De pastoor heeft geen betrekkingen meer met het klooster, waar nu rust en vrede heerst.

Bv : 1654 : De overeenkomst gesloten tussen de zusters en de pastoor wordt goed nageleefd.

(Die schriftelijke overeenkomst steekt in het cartularium : het betreft de begrafenisplechtigheid en het luiden van de klok in de kapel van het klooster).

Dv : 1656 : Er zal een pater biechtvader voor het klooster aangesteld worden.

Op het eerste gezicht valt er niet veel positiefs te vertellen over de verhouding pastoor - kloosterzusters te Nevele. Maar zoals Prof. Dr. M. CLOET en Lic. H. VERVAEKE het schrijven heeft het negatieve nieuws in de dekenale en bisschoppelijke verslagen de bovenhand, zoals dat zich nu nog voordoet in de hedendaagse berichtgeving (36).

5. OP NIEUWE WEGEN :

Einde XVIe eeuw kwam er nogmaals een hervorming in de orden van de minderbroeders : er werd naar meer armoede gestreefd en de rekolletie werd ingevoerd, d.i. meer in afzondering leven voor het bevorderen van het religieus beleven. Zo ontstond een nieuwe tak : de paters rekolleten of rekolletten. In de XVIIe eeuw gingen alle minderbroederskloosters uit de Nederlanden tot die hervorming over.

Een van de actiefste rekolleten was Pater PETRUS MARCHANT

(° Couvin 1585, † Gent 1661) die als teologant en organisator bekend is. Hij zal op verzoek van JEANNE DE NEERINCK, overste van het Penitentenklooster van St.-Jakobs, een strengere levensregel uitwerken ; de clausuur of slot wordt verplicht gemaakt, dit wil zeggen dat de kloosterfamilie nu een gebouw betreft uitsluitend toegankelijk voor de religieuzen. Het klooster met tuin dient ommuurd te zijn, maar kapel, sakristie, gastenkamer en spreekkamer liggen niet in het slot.

Als tegenhanger van de benaming rekollekten, komt nu die van rekolektinnen voor de zusters penitenten die de nieuwe levensregel aanvaard hebben (37).

Deze hervorming wordt nu bestempeld als de „reforme of reformatie van Limbourg“, omdat ze uitging van een klooster dat er in 1623 gesticht werd. Jeanne de Neerinck, die in het Sint-Jakobsklooster niet meer als overste geaccepteerd werd, omdat ze de clausuur wou invoeren, is met een paar zusters uit Gent naar LIMBOURG-DOLHAIN (Luik) vertrokken ; ze hebben er voor pater MARCHANT hun geloften opnieuw afgelegd en zouden leven volgens de nieuwe regel. Deze werd op 15 juli 1654 door paus URBANUS VIII goedgekeurd. De stichteres van de nieuwe orde, Johanna de Neerinck, haar kloosternaam is nu Johanna van Jezus, kwam in 1627 terug als overste van het Sint-Pietersklooster te Gent.

Ze wordt er reeds hetzelfde jaar opgevolgd door JEANNE DE SAINT BERNARDIN, die eveneens in Limbourg de nieuwe levensregel beoefend had. Onder haar impuls zijn heel wat Penitentenkloosters tot de reformatie toegetreden. Het invoeren van de hervorming is volgens de democratische principes geschied : de zusters werden voor de keuze gesteld en zo hun klooster tot de reformatie overging, mochten ze in een ander klooster gaan. Het klooster van Velzeke is bv. niet tot de reformatie toegetreden.

Het dubieus verleden van de nevelse kloostergemeenschap zal de oversten wel aangezet hebben om die te betrekken in de „reformatie van Limbourg“. De oorsprong en de ontwikkeling van dat gebeuren wordt uitvoerig verhaald in het handschrift van 1724, van de hand van zuster Bonaventure de Jésus, dat nu in het archief van het Penitenten-Rekollektinenklooster van ASSESSE (Namen) berust. In dat stuk wordt er over 34 kloosters gehandeld, en een tiental bladzijden, formaat schoolschrift, worden gewijd aan het klooster van Nevele.

De kloostergemeenschap aldaar had lucht gehad van het vroom en voorbeeldig leven in het St.-Pietersklooster te Gent en zou gevraagd hebben tot de hervorming te mogen toetreden. Pater Marchant heeft die wens ingewilligd. Op 15 augustus 1655 kwam zuster JEANNE DE ST. BERNARDIN, in de wereld WAGENEER, overste van het gentse

klooster, met drie medezusters naar Nevele. Daar waren nog zeven zusters in het klooster die opnieuw de geloften afleggen en verklaren de clausuur te aanvaarden ; pater provinciaal MARINUS DE SMIJTER zat de ceremonie voor. Waarheen de overige zusters vertrokken waren, wordt niet verteld. Een markant feit : de drie zusters uit Gent, die hun overste vergezelden, bleven in het nevels klooster en zullen er de sleutelposten bekleden : zuster BONAVENTURA VAN ST.-JOZEF wordt overste, zuster MARGARETA V.D. CONCEPTIE „vicaresse" en zuster ANNA V.D. H. DRIEVULDIGHEID meesteres van de novicen. Op 19 juni 1656 komen nog twee zusters uit Gent de gemeenschap aanvullen : zo komen we op een totaal van 12 zusters. De eerste novicen worden in januari 1657 genoteerd (38). Het streefcijfer zal wel ongeveer 20 zijn : in 1578 waren er 21 kloosterlingen en 22 in 1782. In 1670 waren er reeds 14 meisjes in het klooster getreden om er hun geloften af te leggen.

Van 1657 af zijn de „akten van professie" bewaard en dragen de handtekening van de zuster en ook meestal van de examinator, in casu de deken van Deinze of de pastoor van Nevele. Hier volgt de tekst van de oudste akte :

„op de zesden januari van(den) jaere duyst ses hondert seven en vijftich hebben ich Mauritius Dufour, pastor van Nevele bij speciale commissie van den zeer eerweerdighen heere landtdeken van Deynze ghexamineert suster Joanna Merlijn, leekesuster int clooster van(de) penitenten tot Nevele, eer dat sij haer professie is doende.

Alvooren gevraecht sijne hoe oudt van jaeren dat sij was heeft gheantword dat sij is ghepasseert de sessentwintich jaeren.

Item gevraecht sijnde of sij ghecommen was tot deze religie met haeren vrijen francken wille heeft gheantwort jae.

Item ghevraegt zijnde of sij van niemant en is gheinduceert ofte bedwonghen gheweest om te commen tot deze religie, heeft geantword dat neen, maer dat haer hier toe ghedreven heeft de liefde tot Godt en(de) haer, sielens zaelicheyt, en(de) dat sij desen wille heeft ghehadt wel vier jaeren eer sij plaetse becommen heeft in dit clooster.

Voorts kent sij op den tijdt vanhaer novitiaet volle contentement ghevonden te hebben in dit clooster, en(de) dat sij is persisteren(de) in haer goede begeerte om haer drij beloften an Godt almachtich op te offeren in teeken der waarheyt heeft zij op jaer en dach als boven onderteekent.

suster Joanna Merlijn.

De zusters dienen nu ook hun familienaam en voornaam te verzaken : ze krijgen dan een kloosternaam gevolgd door de naam van een patroonfeest. De eerste akt die dat vermeldt is van 16 nov. 1660 en de beginfor-

DEN BOVCK DER
OVERLEDENE
RELIGIEUSEN PENIT
ENTEN VAN NEVELE
MET DE NAMEN
VAN DE WELDOEN
DERS VAN HET
KLOOSTER

1593. *Amica 16 5 7*

Titelblad van het obituarium – BUG.

mule luidt : „*Bij speciale commissie van(den) eerwaardighen heere landtdeken van Deynze hebben ick, pastor van Nevele, ghexamineert suster Dorothea Waesberghe, nu in de religie genaemt suster Maria Magdalena van het h. Cruys...*“.

In sommige dokumenten komt alleen een kloosternaam voor zodat we niet altijd de echte identiteit van de zusters kennen. In totaal zijn er 44 akten van professie bewaard en de laatste professie had plaats op 23 april 1781 : TERESIA CASIER uit Gheluwe neemt MARIA-JOSEPHA VAN DEN H. DIONUSIUS als kloosternaam aan (39) (Zie Bijlage IV.).

Van 1657 treedt er nog een andere nieuwigheid op : het klooster legt nu een obituarium of dodenboek aan. Op 18 juni 1658 wordt een eerste overlijden ingeschreven : „*sr. Angeline van St.-Francois, aut 29 jaeren geprofest 10, die een is ghewest van die de h. Reformatie anverde*“ (40) (Zie Bijlage V.).

In datzelfde boek lezen we ook „*het clooster vanden heiligen Joannes Baptista, nu genaemt sedert de reformatie vanden heiligen Bonaventure*“. Deze laatste, groot franciscaans godgeleerde, leefde in de XIIIe eeuw en was o.a. bekend door zijn geschriften over het godsdienstig leven. Voordat de nieuwe kloosterregel ingevoerd werd, hielden de zusters ook school. Dat blijkt uit een oorkonde van 1562 en uit een dekenaal verslag van 1644. Volgens de nieuwe „Constitutien“ wordt het hun afgeraden : „*Men zal geene schole houden ten zij in plaetsen daer het noodich souden schijnen te wesen en de van groot profijt en de stichtinghe*“. Het klooster van Nevele heeft die aanbeveling opgevolgd, wat later de zusters zal berouwen, zoals verder uitgelegd wordt.

In de tweede helft van de XVIIe eeuw is de nasleep van de godsdienstoorlogen uitgewist en komt er in het land een betrekkelijke rustige periode. Dat heeft ook zijn weerslag op het godsdienstig leven : de nevelse kloostergemeenschap lijkt nu een vredig bestaan te leiden. Is er nu en dan nog eens een betwisting inzake belastingen en de opsplitsing van de tiende van Vinkt, dan vallen er, van de „reformatie“ af geen uitzonderlijke gebeurtenissen te noteren. Er dient wel aangestipt dat we uit deze periode visitatieverslagen noch procesverbalen van de verkiezing van moeder-oversten hebben.

We mogen veronderstellen dat er nu in het klooster te Nevele een diepere godsdienstbeleving ontstaan is. Een getuigenis ervan is dat de kloostergemeenschap geloofd heeft dat er in de kapel een wonder gebeurd is. Het wordt uitvoerig behandeld in het handschrift van Assesse. Op 16 mei 1681 overlijdt zuster ALDEGONDE VAN ST.-HYACINT, in de wereld DE WISPELAERE. Ze had een heilig leven geleid. Op 29 maart 1719 werd een grafkuil in de kapel van het klooster gedolven. De grafmaker stootte op een lijk, dat nog volledig gaaf bewaard was. On-

gelukkig verminkte hij met zijn spade het hoofd van het lijk. Van dat alles bracht hij voorlopig niemand op de hoogte. Bij de begrafenisplechtigheid van zuster PACIFICA VAN DE H. JULIAAN, overleden op 29 maart 1719 zagen de kerkgangers iets zonderlings : het opgebaarde lijk begon te zweten.

's Avonds gingen de overste en de zusters zich nog eens vergewissen van wat er gebeurd was in het graf : het lijk zweette nog altijd en het lag nevens het gaaf bewaarde lijk van zuster Aldegonde, die 38 jaar vroeger overleden was. Het zwetende lijk werd elders begraven, want dat zweten betekende dat het niet waardig was nevens een heilige te liggen. Naar het zeggen van de zusters was er niet de minste verrotting te bespeuren : de huid was zeer wit en gaaf en gaf een aangename en zoete geur af. De zuster kosteres beweerde dat ze reeds vroeger meermalen die biezondere geur had waargenomen.

Vandaag de dag worden er nog lijken opgegraven die totaal ongeschonden zijn. De scheikundigen hebben hun verklaring voor het fenomeen. Er dient wel gezegd dat de kerkelijk autoriteit dat verschijnsel niet als bovennatuurlijk erkent.

6. DE „PATERIJ” OF DE RESIDENTIE VAN DE PATERS.

Met de hervorming van de kloosterregel komt er nog een grote nieuwigheid : een residentie voor de paters rekollekten. De hoofdbekommernis van de zusters was een eigen biechtvader te hebben en we vermoeden dat er reeds van 1655 af een pater aangesteld werd. In een visitatieverslag van 1656 spreekt de deken over de „pater confessarius” en stipt aan dat hij, de deken, niet opgeroepen wordt bij de professie van de zusters (41).

Over het verblijf van die pater wordt niets verteld, wel weten we dat op 7 oktober 1657, voor de eerste maal een pater biechtvader aangesteld werd door het „Capitulum Provinciale” d.i. het kapittel van de rekollekten, dat om de drie jaar gehouden wordt om o.a. de biechtvaders van de vrouwenkloosters aan te duiden. Gewoonlijk wordt het mandaat van 3 jaar niet hernieuwd (42) (Zie Bijlage VI).

Met het bouwen van een huis voor de paters wordt in 1663 een aanvang genomen.

Joan Martin della Faille, heer van(de) Stede en de Lande van Nevele, doen te weten dat wij genegen wesende ten bede en de begeerte van(de) eerw. moeder en(de) religieusen van het clooster der Penitenten tot 't voors Nevele, t wel is van de fondatie van onze voorsaeten en de wat redenen ons moverende, hebben gheconsenteerd en(de) gheoctroyeert, soo wij doen mits dese, dat de voors. moeder zal vermooghen te coopen en(de) aan t voors clooster annexeren sekere eerve, gheleghen noortwest

neffens t voors. clooster, en(de) commende zootwest op de straete tot op den Oosbrouc, groot ontrent de twee hondert xxx (r)joeden, met (gaeder)s dat op zelve eerve zal vermoghen ghebauwt en de gheerigeert worden eene woonste ofte paterije voor de eerw. p.p. Recollecten, wesende ten dienste van voors clooster ; consenteren mitsdies dat de zelve eerve voor soo veele als ons raect zal gheamortiseert wesen. In kennisse der waerhey, hebben wij deze gheteekent, den 15 february XIVc dryentzestich.

J.M. DELLAFAILLE (43).

De zusters hebben dus de grond gekocht en het amortisatierecht verveend. Voor het bekostigen van de bouwwerken hebben de paters dan aalmoezen ingezameld (44). In zijn visitatieverslag van 1664 schrijft de deken van Deinze, I. Gillemans, dat het oprichten van de residentie op wereldlijk vlak voldoet aan de vigerende gebruiken ; op kerkelijk vlak wordt een voorwaarde gesteld : er mogen daar nooit meer dan twee kloosterlingen wonen, anders zou men vlug tot het stichten van een klooster komen. De abt van Drongen, als bezitter van het patroonsrecht van de parochie van Nevele, zou dat trouwens nooit dulden (45). Er verblijven dan ook in de residentie meestal twee paters en een lekebroeder. Buiten de vergoedingen, die zij van het klooster krijgen voor het celebreren van de kerkdiensten, hebben de paters ook nog het inkomen van de „staties“ : op sommige feestdagen treden ze als hulpbedienaars op te Deinze, te Nevele en omliggende parochies (46).

Enkelen van de paters rekollekten, die te Nevele verbleven, hadden reeds een gevulde loopbaan achter zich, en misschien kwamen ze het in het landelijke Nevele wat rustiger doen. Zo pater ARCHANGELUS VAN HOECKE (1698-1763) : hij was 15 jaar leraar in de godgeleerdheid, achtereenvolgens gardiaan (overste van een rekollektenklooster) en eerste raadslid van de provinciaal. Van 1751-1754 werd hij als biechtvader van het nevels klooster aangesteld. Wellicht is hij na zijn mandaat van drie jaar er gebleven ; hij stierf te Nevele op 25 augustus 1763 (47).

Een edikt van 1783 bepaalt dat een aantal kloosters afgeschaft worden, waaronder dat van Nevele. De „paterije“ blijft evenwel voortbestaan, maar de paters moeten zich zelf bedruipen, want alle inkomsten van het Nevels penitentenklooster worden in de pensioenkas gestort.

De nevelse magistraat verantwoordt het voortbestaan van de kapel van het klooster : „*Amptman, burgemeester en de schepenen der stede en de Vrijhede van Nevele certificieren voor waerachtigt dat de kercke van het gesupprimeert clooster der penitenten binnen de selve stede noodich is om door de eerwaerde pater recolletten binnen t'selve Ne-*

vele daer in te verrichten de nodige diensten soo tot geniet van de inwoners van alhier als van d'omliggende parochien... 21 juny 1784" (48).

In zijn verslag van 14 juni 1784 is de substituut-fiscaal, als kommissaris van zijn Majesteit, niet zeer tegemoet komend ; het is niet nodig de kapel te behouden, want ze ligt op een paar stappen van de parochiekerk. Moet ze behouden, dan dient het ten laste van de tiendheffers van de parochie te zijn. Hoe de pastoor van Nevele en de abt van Drongen daarop gereageerd hebben, wordt niet vermeld (48). In juni 1795 werd de kapel niet meer gebruikt, want ze werd dan tot toneelzaal omgevormd (49).

De laatste pater biechtvader was VALERIANUS RAPARLIER, te Nevele in 1787 gestorven (50). Of er nadien nog paters in de residentie verbleven hebben is ons niet bekend. In 1795 waren er geen meer (51).

De Oostenrijkers werden uit onze streken gedreven in 1794 en in 1795 worden de Zuidelijke Nederlanden een deel van Frankrijk. In september 1796 werden de meeste kloosterorden afgeschaft, worden hun goederen in beslag genomen en geleidelijk wordt tot de verkoop ervan overgegaan.

Voordat de „paterij“ verkocht werd, was ze bewoond door „*le citoyen* SERIACOP, *commissaire du directoire près l'administration municipale du canton de Nevele*“. Laat het ons zo stellen : een fransgezinde ambtenaar kreeg het voorrecht het huis van de paters te mogen bewonen.

Op 12 oktober heeft de verkoop plaats : het huis met tuin wordt ingesteld tegen 3.600 frank en met het vierde opbod wordt het le citoyen SERIACOP toegewezen voor de som van 140.000 frank (52). De kadastrale legger, bij de Popp-kaart (ongeveer 1850) gevoegd, vermeldt nog een afstammeling die op dat goed woont : Cariolus-martinus SERIACOP, zaakwaarnemer. De ligging van de huidige villa, Marie-José en tuin, Langemunt 12, stemt nagenoeg overeen met die van de „paterij“.

7. DE TIENDE VAN VINKT.

De bedienaars van de parochies dienen inkomsten te hebben om waardig hun ambt te kunnen uitoefenen en om hun kerk of kapel in stand te houden en te verzorgen. Van oudsher hebben de parochianen dan bijgedragen in die onderhoudskosten. Dat geschiedde in natura : het tiende deel van de opbrengst van het land, zowel van gewassen als van vee.

De tiendheffers, de rechthebbenden van de tienden, zijn niet altijd pastoors, maar veelal bisschoppen, kapittels of kloosters, die dan op hun beurt de pastoors een deel van het tiende, de „portie congrue“, afstaan.

Maar in de loop van de tijden is het ook vaak gebeurd dat de tienden in handen kwamen van leken, van de heren dus. Vanzelfsprekend zal dat heel wat moeilijkheden scheppen, want wat oorspronkelijk een kerkelijke belasting was, wordt nu van zijn doel afgeleid. Die toestand zal dan ook aanleiding geven tot allerlei geschillen, die door de rechtbanken dienen beslecht. Zo bezat de heer van Nevele in de XVIe eeuw nog een deel van de tiende van Vinkt.

Te Nevele is de abdij van Drongen de tiendheffer ; nu is de pastoor er van oudsher een geestelijke uit die abdij en zo mag ondersteld dat hij een ruim aandeel van de tiende van Nevele toegewezen krijgt.

Er wordt gesproken over grote tienden als zij worden geheven op grote gewassen : tarwe, rogge haver, vlas. Kleine tienden hebben betrekking op kleine gewassen zoals : erwten, bonen, knollen... Er zijn nog andere tienden die in het kader van ons opstel niet in aanmerking komen.

Veelal werden de tienden verpacht en de tiendheffer kreeg dan van de pachter, die de opbrengst te gelde maakte of gedeeltelijk verbruikte, een overeengekomen bedrag. Als de oogst nu op het veld stond in schoven, kwam de heffer van het groot tiende of de pachter en wees elke tiende of elfde schoof aan die hem dan afgestaan werd ; te Vinkt was het de elfde schoof.

In theorie was het tiende in drie delen opgesplitst : een derde was het vast inkomen van de pastoor, de „competentia”, een tweede derde voor de kerkfabriek die het beheer over de kerk heeft en het overige derde ging naar de H. Geesttafels die dienden in te staan voor de armenzorg (53).

Het klooster van Nevele krijgt bij zijn stichting een derde van een tiende. Maar in de akte, die dat bevestigt, is de formulering over het toekennen zo vaag gesteld, dat er later heel wat moeilijkheden zullen oprijzen in verband met dat tiende.

In de stichtingsakte van 1502 staat te lezen dat de zusters bepaalde delen van renten en tienden verkrijgen, die moeten aangewend worden voor het celebreren van missen en kerkdiensten en bij verhoging van tienden, zal de meeropbrengst ook aangewend worden voor andere kerkdiensten (54).

Het is dus een leek - de heer van Nevele - die over een deel van dat tiende beschikt, en krachtens de stichtingsakte, is het bestemd voor het gasthuis, dat aan de zusters toegewezen wordt. Er mag ondersteld dat het aanvankelijk een derde van een tiende was voor de armenzorg. Daar er geen oorkonden voorhanden zijn in verband met de overdracht van het derde deel van het tiende aan de heer van Nevele zullen er op juridisch vlak heel wat geschillen dienen beslecht (55).

Pas in 1658 treffen we een eerste dokument aan waar geschreven staat dat het klooster te Nevele een deel van de tiende van Vinkt bezit. De franse legers zijn door Vinkt getrokken en enkele eenheden hebben er gelogeed : er is veel schade berokkend. De baljuw, de burgemeester en de schepenen van Vinkt certifiëren dat de pachter van de tiende van Vinkt schade geleden heeft. De twee andere tiendheffers zijn „den heere cappelaen van Odonck en de heeren groote vicarissen der Cathedrale kercke van Doornick” (56).

In 1671 en volgende jaren komt de koster van Vinkt op de proppen voor zijn vast inkomen „de competentie costeraele” dat op een tiende van Vinkt dient geheven te worden. Hij beroept zich op een uitspraak in een proces van 1658, waarvan nu geen sporen meer te vinden zijn. Dat de koster het pleit gewonnen heeft, blijkt pas uit een stuk van 1783. Toen werd op last van de Oostenrijkse regering de staat van inkomsten en uitgaven van de kloosters opgemaakt ; voor het klooster van Nevele staat een jaarlijkse uitgave van 10 gulden ingeschreven op de naam van de koster van Vinkt (57).

Het valt best te begrijpen dat de pastoor van Vinkt en zijn parochianen met ledige ogen toezien dat de groot tiende van de parochie, het klooster van Nevele toekomt. LIVINUS GOETHALS, die te Vinkt pastoor was van 1665 tot 1715 en in de moeilijke oorlogsjaren zijn parochie met veel toewijding bestuurde (58), zal het opnemen tegen de tiendheffers. Wij zijn nu bijzonder goed ingelicht over het verloop van het proces, dat hij tegen de zusters van Nevele inspant. Het „Recueil van(de) sae(ch)en der Penitenten van Nevele als thiendehefferiggehen binne de p(ar)ochie van Vinkt t s(eder)t 1699” bevat twee folio's en een derde met 19 regels. Daarin zijn geresumeerd de vorderingen en replieken van de partijen. De aanvang luidt „29 july 1699 syn sy (de zusters van Nevele) met de andere thiendeheffers betroocken door den Pastor van Vinckt Eerw. M(eeste)re Livinus Goethals tot supplement van syne portie congrue ter somme van 350 gul(den)s”.

Het verweer van de zusters van Nevele komt in hoofdzaak hierop neer : hun deel van het tiende van Vinkt is „laïcaal” d.w.z. is geschonken door de heer voor het volbrengen van bepaalde verplichtingen, in casu celebreren van kerkdiensten voor de familie MONTMORENCY, krachtens de stichtingsakte van 1502. In hun verweer van 9 nov. 1699 „seggen de religieuzen dat het deel van het thiende hun competerende is laïcaal, en de ghecommen van waerel(dlijk)e handen met last van vele missen en andere onereuse conditien welckdanighe thienden vrij en exempt zijn van alle compententie pastoralen”.

De repliek van de pastoor van Vinkt zal dan ook die bewering met een paar argumenten ontzenuwen.

- a. Het deel van de tiende van Vinkt dat het nevels klooster toegewezen wordt is „voor gheestelijck te reputeren, omdat sij van geestelijcken beseten wordt“.
- b. Het nevels klooster werd reeds veroordeeld tot het bijdragen in het vast inkomen van de koster van Vinkt.
- c. Het nevels klooster heeft reeds bijgedragen in de herstellingswerken van de kerk van Vinkt en in het hergieten van de kerkklok.

Die twee laatste argumenten tonen dus aan dat het nevels deel van het tiende van Vinkt ook voor „geestelijke“ doeleinden aangewend werd. Bij ontstentenis van titels, waaruit duidelijk zou moeten blijken wat de rechten en verplichtingen van beide partijen zijn, heeft de Raad van Vlaanderen een vonnis geveld dat gunstig uitviel voor het nevels klooster : de groot-vikarissen van Doornik en de kapelaan van Ooidonk dienen bij te dragen in het inkomen van de pastoor van Vinkt; de eerwaarde moeder van het nevels klooster wordt van die verplichting ontslagen. In het „Recueil...“ luidt dat : „den 29 9bre 1700 is de sententie gegeven waerbij de andere verw(eerder)s gecond(emneer)dt syn naer proportie te contribiceren aen de pastorele competentie en de tusschen hun en de jehens de eerw(aardig)e Moeder onverleth gelaten etc.“ Het origineel van die sententie lijkt niet meer voorhanden te zijn (59).

Die uitspraak, die niet erg bemoedigend was voor de pastoor van Vinkt, is geen eindpunt. Van bij de aanvang van zijn pastoraat, dat liep van 1735 tot 1764, zal pastoor JAN FRANS TILLEY in het strijdperk treden. Hij was een actief man die door de deken geprezen wordt (60). Bij rekest van 7 november 1737 worden door hem de tiendheffers van Vinkt betrokken in de onkosten voor de herstellingswerken, die de pastorie dringend vergt.

Er is, wat het nevels klooster betreft, geen uitspraak in die zaak. Misschien zijn de partijen tot een minnelijke schikking gekomen.

De opvolger van pastoor Tilley was HENRICUS VAN BALEN, die eveneens aanspraak zal maken op de grote tiende van Vinkt. Wellicht was hij diplomatischer aangelegd dan zijn voorgangers, want de vordering wordt nu niet ingediend door de pastoor, maar wel door zijn parochianen. De aldaar residentie notaris JAN, FRANS VAN WONTERGHEM wordt gelast een verzoekschrift op te stellen.

„Ingevolghe het placquet van syne majesteit van den 25e sept. 1769“ worden de tiendheffers verplicht bij te dragen in de onkosten van de herstellings- en verbouwingswerken van de kerk. De opmetingen ervan hebben aangetoond dat ze te klein is voor het aantal mishoorders, ongeveer 1250. De voorziene onkosten voor het verbouwen worden op 5000 gulden geschat. Om zijn argumenten te doen doorwegen heeft de notaris een pittoresk beeld opgehangen van de bestaande toestand.

Er zijn „...continuele ongevallen, stoornissen in en de buyten de kercken tijde der goddelijke diensten, mitsgaders degene en de onregeltheiden die door de cleenheyt van het beluyck dersleve kercke worden veroorzaakt“. Vaak gebeurt het dat mishoorders misselijk worden „door dien men er geperst staet gelyck de haringen in de tonne“. Heel wat mensen moeten buiten blijven staan en trotseren er de winterkoude en de zomerhitte. „... dat nocht de pastor, aerm ende kerkmeesters onmogelyck dickwils door het volk nie en connen dringhen, de eene om hunnen kerckplichten en de sermonen te verrichten, de andere om de giften en de caritaeten der god-vruchtige prochiänen te versaemelen...“.

De behandeling van die vordering kent een langzaam verloop. Op 12 mei 1785 stelt de kapelaen van Ooidonck ten slotte voor de zaak in der minne te regelen. Er werd een aanvang met het bouwen van een zijbeuk gemaakt en grosso modo heeft het kerkgebouw van Vinkt sedertdien geen belangrijke wijzigingen meer ondergaan (61).

Maar inmiddels heeft zich althans een belangrijk feit voorgedaan : op last van de Regering worden sommige kloosters afgeschaft. Het nevels klooster valt onder die maatregel en op 22 mei 1784 wordt het officieel afgeschaft, zoals verder wordt uiteengezet.

Wat nu met de tiende van Vinkt ? Heel eenvoudig : het nevels deel ervan dient nu gestort in de „Religie-kassen“ d.i. het pensioenfonds dat opgericht werd om de uitgetreden of verplaatste zusters een vergoeding of pensioen toe te kennen.

Het inkomen en de goederen werden beheerd door een „administrateur“ en deze wordt nu gekonfronteerd met de vordering van de notaris van Vinkt : bijdragen in de onkosten voor de verbouwing van de kerk. Opnieuw goochelen de partijen met de bewering : het deel van de tiende dat het klooster int is van wereldlijke oorsprong, de anderen zeggen dat het van geestelijk oorsprong is. De onmiddellijke chef van de beheerder is substituut fiscaal Pulinck en die maant hem aan het been stijf te houden, hoewel de beheerder zou verkiezen in geen proces gewikkeld te worden en toegevingen te doen (62). Op 18 april 1786 is de bijdrage van tiendheffers nog niet vereffend ; de notabelen en de „pointers“ willen nog eens met de tiendheffers praten en alzo zich de onkosten van processen besparen (63). Inmiddels wordt het nevels derde van de tiende jaarlijks verpacht en wordt de opbrengst, 826.17.0 g. in 1782, in de Religie-Kasse gestort.

Op 24 mei 1788 vinden we nog een laatste vermelding van verpachting (64).

Hoe later de tiende besteed werd is waarschijnlijk uitvoerig uitgewerkt in het verslagboek van de beheerder. Helaas, dat dokument is sedert 1940 zoek op het Rijksarchief te Brussel (65).

Met de Franse Revolutie van 1789 werd het heffen van tienden afgeschaft. Toen België in 1795 bij Frankrijk ingelijfd werd, wordt die afschaffing, in 1796, hier ook van kracht. Het was voor de landelijke bevolking een opluchting voortaan vrijgesteld te worden van die betrekkelijke zware belasting in natura. Maar het franse bewind zal andere zware belastingen invoeren, die de geleidelijke verarming van onze streken in de hand werken.

8. DE AFSCHAFFING.

Reeds onder het bewind van Maria-Teresia, de oostenrijkse landvorstin die over de Zuidelijke Nederlanden regeerde van 1740 tot 1780, is de binnenlandse politiek gericht op een besnoeiing van de kerkelijke macht : nu wordt een amortisatierecht geëist op het grondbezit van de kloosters ; novicen moeten minstens 25 jaar oud...

Keizer Jozef II, die regeerde van 1780 tot 1790, zal die politiek verder uitwerken en vaardigt dan ook heel wat edikten uit met betrekking tot de religieuze kwesties. Op 17 maart 1783 wordt het edikt afgekondigd „*raeckende vernietinge van verscheyde onnoodige kloosters in de Nederlanden*“. In de memorie van toelichting van het edikt wordt benadrukt dat de inkomsten van sommige kloosters beter kunnen aangewend worden ; hier wordt bedoeld op een meer efficiënte aanpak van de armen- en de ziekenzorg en tevens de bevordering van de sekuliere geestelijkheid.

„... en de inkomsten der zelve (van de klooster) te doen besteden tot vermeerderinge van 't getal der priester belast met de zielzorge en de tot andere godvruchtige oprechtingen even voordeeligh aan de Religie en de aen de menschlieventheyt...“. De kloosterlingen mogen in een ander klooster gaan of de geestelijke staat verlaten ; hun wordt een pensioen toegekend. Het wordt geput uit de „Religie-Kasse“, die door de verkochte goederen van de afgeschafte kloosters gespijsd wordt (66). Alle kloosters, die omzeggens geen sociale aanbrengh hadden, werden door het edikt geïverseerd.

In totaal werden er 173 in de Zuidelijke Nederlanden afgeschaft, hoofdzakelijk vrouwenkloosters.

Zoals vele andere kloostergemeenschappen heeft de nevelse een verzoekschrift tot de plaatselijke overheid gericht om, onder bepaalde voorwaarden te mogen voortbestaan : „*De onderschreven eerweerder moeder en de gemeynte van het clooster der Stede van Nevele verclaren bij desen hun gesaemendlyck te verbinden met volle goedte en de genegentheyt op het versoech van de regeerders en de opperhoofden der selve Stede en de Lande van Nevele van in het beluuyck onser clooster te erigeren publicque scholen voor het jongvrouwe geslagt, mitsgaeders tot*

*het bewaeren van krankzinnighe personen en de voordoen in alle het gonne door de gemelde regeerders vooren gestelt bij hun humble ver-
toogh aen synne majesteit gepresenteert, eveneens in alle tgonne synne
voors. Majesteit nopens dies aen ons sal gelieven t ordonneren van nu
voorts tot den eeuwewegen daeghe, met belofte syne Majesteits ordonnans-
ties op een volkomen wyse te sullen volbrengen en-de observeren sonder
daeraen syt te willen manqueren. In teken van alle welcken is deze bij
ons ondertekend''.*

desen 21 juny 1783.

Het verzoekschrift draagt de handtekening van 17 zusters, klooster-
naam en familienaam. De wereldlijke overheid van het Land van Nevele
heeft gunstig geadviseerd, want zij stuurt op haar beurt „aen synne
Majesteit den Keyser en Koningh'' een lang uitgesponnen ver-
toog - 11 bladzijden - waarin ze het voortbestaan van het klooster bepleit. De
bewijsvoering komt hierop neer :

Het onderwijs is verwaarloosd in het Land van Nevele. De gegoede
burgerij zendt haar kinderen naar andere streken om er onderwijs te ge-
nieten, zelfs tot in Frankrijk. Voor het gewone volk zijn er geen „publi-
que schoolen''. Welnu er zijn hier „twintigh religieusen en de leekezus-
ters, alle zeer bequaeme en de geleerden personen, soo in de lees en de
schryfkunde der vlaemsche en fransche taelen als cijffer const en de ver-
ders alle handgedaet in dezen lande geplogen...''. Benevens het onder-
wijs voor de meisjes, zouden ze ook instaan voor de „bewaeringhe van
de crancksinnigen''. Het „onderwijs van het jonck mannegeslagt'' zou
aan de paters toevertrouwd worden. De kloosterlingen zijn tevreden
met een bescheiden inkomen en zo zal de oprichting van scholen geen
grote financiële last meebrengen. Het ver-
toog draagt 41 handtekenin-
gen, waaronder die van „Le baron de Nevele'', de clerus, de baljuw, de
amptman, de burgemeester, de schepenen en de griffier, de pointers en
de setters...

Een randnota, door de centrale administratie op het ver-
toog ge-
schreven licht ons in wat met de dokumenten is geschied : „soit remis
aux actes ne s'agissant pas de s'occuper de cet objet à présent'', wat be-
duidt dat het geklasseerd wordt zonder nader onderzoek (67).

22 mei 1784 zal wel een beroerde dag geweest zijn voor het klooster :
de substituut-fiscaal A. Pulinx is er gearriveerd om het klooster volgens
de wettelijke voorschriften af te schaffen. In aanwezigheid van alle zus-
ters geeft hij lezing van het edikt. Hij heeft eveneens uiteengezet waarin
het pensioen bestond. De zegels werden gelegd op de kostbare voorwer-
pen. Amptman Carbonelle werd als „économe'' aangesteld van alles wat
niet verzegeld was.

Op 5 juni 1784 heeft de substituut-fiscaal opnieuw het klooster bezocht, en met elk van de 20 kloosterlingen heeft hij een afzonderlijk gesprek gehad over hun keuze ; over hun beslissing en datum van vertrek wordt evenwel niets gezegd (68).

Wat de reactie te Nevele was over die afschaffing, weten we niet. Elders in het land is er ook weinig reactie geweest en zonder veel protest hebben de geviseerde kloosterlingen hun lot ondergaan (69).

9. HET VERDER VERLOOP.

Krachtens het edikt van 1783 werd een Comité de la Caisse de Religion opgericht - „de Religie-Kasse” -. Die instelling zal de opbrengst van de verkochte en verhuurde goederen van de afgeschafte kloosters besteden aan het uitkeren van pensioenen voor de uitgetreden of verplaatste kloosterlingen. Voor ieder afgeschafte klooster wordt een beëdigd beheerder aangesteld en voor Nevele was dat JUDOCUS VANDER DONCKT, advocaat en schepen te Oudenaarde, waar hij ook beheerder was van het afgeschafte klooster van de grauwe zusters (70). Zoals reeds boven vermeld, is zijn boekhouding voor Nevele, in depot op het ARA, zoek sedert 1940. Gelukkig was in 1782 „bij ordonnantie” een staat van goederen en een inventaris van de meubelen opgemaakt door de nevelse griffier C. Minne, zodat wij, bij ontstentenis van de precieze gegevens van de beheerder, toch een idee hebben van de inkomsten. Hier volgt de samenvatting :

inkomen van gronden	1518	fl	(erin begrepen
lasten	108-05		het 1/3 v.d. tiende
	-----		van Vinkt :
	1415-07	fl	826-17-0 fl).
de actiën en de crediten	1073-13-6		
van t'clooster	47		

	-1026-3-6	fl	(71).

Op 14 juli 1784 werd een aanvang gemaakt met de verkoop van de meubelen onder het toezicht van amptman Carbonelle. De totale opbrengst beliep 2218 fl. De kerkornementen werden eveneens verkocht, maar waren de pastoors gereserveerd (72). Zo bezit de kerk van Vinkt beelden afkomstig van de kloosterkapel van Nevele : een h. Franciscus en een h. Antonius van Padua (73).

Het Comité de la Caisse de Religion besteedde een biezondere zorg aan de verkoop van de schilderijen. Ze mochten ter plaatse verkocht worden, nadat door het Comité aangestelde deskundigen, waaronder de bekende schilder uit die tijd ANDRIES LENS (1739-1822), er de

beste uitgepikt hadden. Met de nodige ruchtbaarheid zouden die dan te Brussel op een buitengewone veiling verhandeld worden (74).

Het klooster van Nevele bezat 28 schilderijen. In de inventaris lezen we „*in het buyten parloir... twee goede schilderijen, de eene op haut verbeeldende de doot der onnoozele kindern ende d'ander op doek verthoonende d'afdoeninghe van Christus van t'Cruys*”. Het geheel bracht maar 21 fl op (75), doch het schilderij *De Kindermoord* was eruit gepikt om te Brussel geveild te worden. Het was trouwens een werk van *Pieter Brueghel de Jonge*, bijgenaamd *de Helse* (1564-1638). In de katalogus uit 1785, in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel be waard, wordt het aldus beschreven : „5146 *Breugle d'Enfer. Le massacre des Innocens. L'expression de ce tableau est burlesque à la manière de Breugle, qui, en dénaturant tout, savoit cependant donner à ses figures un caractère original. B. Pénitentes Recollectines à Nevele. H 3-7 L 4-11*”. Een onbekende hand heeft met inkt de verkoopprijs aangeduid 30 fl, en tevens de naam van de koper een zekere Vandensande. De prijs is zeer laag, als men die vergelijkt met andere ; op dezelfde veiling behaalde een De Craeyer 1800 fl, een Van Dyck werd ingehouden op 6000 fl, een Rubens liep op tot 8400 fl (76).

Waar het nevels schilderij zich heden bevindt, is niet geweten. Naar de originele *Kindermoord* van PIETER BRUEGHEL I (? - 1569) heeft de zoon PIETER BRUEGHEL DE HELSE verschillende kopieën gemaakt. Er zijn er nu nog acht bekend, plus een aantal met minder vaste hand geschilderd. Te Parijs werd in 1936 een *Kindermoord*, eveneens op hout, van Pieter Brueghel de Helse geveild, met nagenoeg dezelfde maten als het schilderij uit het nevels klooster :

Nevele: hoogte 1,161 lengte 1,593

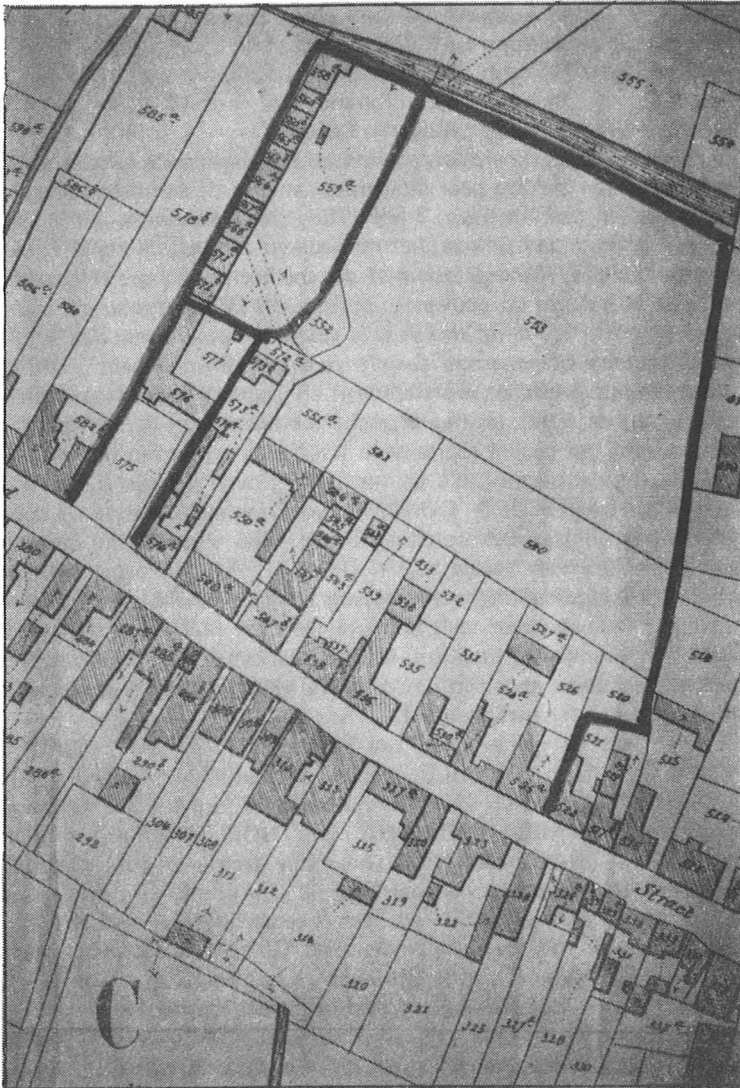
Parijs ; hoogte 1,150 lengte 1,600 (77).

Werden aanvankelijk de onroerende goederen van de afgeschafte kloosters in pacht gegeven, zij mochten van juni 1785 af verkocht worden en dit krachtens patentbrieven van keizer Jozef II (78). Te Nevele werden de goederen verkocht in 1786. Een precieze datum hebben we niet, enkel de beschrijving van koop H en koop I is voorhanden. Op datzelfde stuk vinden we ook de oorsprong van het huidig wegje HOPPIER : „*ende is desen coop H belast met passagie te leveren, soo met peerden ende waeghen als andersints aan de dry volgende coopen*” (79). Op een niet gedateerd los stuk papier staan de naam van de kopers vermeld, wellicht is het een klad voor de boekhouding ; hier is het met nummers aangegeven, op het grondplan met letters :

1e en 10e koop : L. Van Parys

2e en 3e koop : J. Van Renterghem

4e koop : Jean de Clerc

Popp-kaart ongeveer 1850 : vette lijn bakent klooster en „paterije” af. Vergelijk met grondplan.

5e koop : G. Roeges en G. De Meyer

6e koop : J. De Cock en A. Beyaert

7e koop : J.F. Camroodt

8e koop : P.G. De Cock

9e koop : P.G. Blomme

11e koop : Augustin Cocquyt (80).

Voordat ze verkocht waren hebben de leegstaande gebouwen aanleiding gegeven tot een paar incidenten, waarin de overheid moest tussenkomen. In een schrijven, 3 juli 1785, klaagt kanunnik VAN DEN HECKE, deken van Deinze, het misbruiken aan van de kapel : „*Quelques paysants y (Nevele) donnent des spectacles et à cet effet se sont emparez de l'église du couvent supprimé des Pénitentes au dit endroit et même ont placé le theatre dans le sanctuaire et au dessus de l'autel au grand scandale et murmure des citoyens qui s'en plaignent*”. (Enkele boerenkinkels geven er voorstellingen en daarom hebben ze bezit genomen van de kerk van het afgeschafte klooster van de Penitenten en hebben zelfs het toneel geplaatst in het heiligdom boven het altaar tot ergernis van de burgers, die er hun beklag over gemaakt hebben). De beheerder J. VANDER DONCKT wordt onmiddellijk op de hoogte gebracht en in zijn antwoord van 8 juli 1785 verschaft hij de nodige uitleg : de heer van Nevele, JAN DELLA FAILLE, heeft dat geweld en die toneelvoorstelling werd gegeven ter gelegenheid van zijn tweede huwelijk. De beheerder stelt dan ook voor de huisbewaarster van het afgeschafte klooster te ontslaan, want hij, de beheerder, heeft steeds uitdrukkelijk verbod opgelegd om de gebouwen van het klooster voor een of ander doel aan te wenden (81).

Wat was de achtergrond van het incident ? JAN - KAREL - ADRIAAN DELLA FAILLE, weduwnaar van MARIA - THERESIA - JOSEPHA DE CANO († 1784) huwde op 7 juni 1785 te Antwerpen MARIA - LUDOVICA - JOSEPHA DU BOIS, dochter van JOSEPHUS - ANTONIUS DU BOIS, heer van Vroylande (82). Op 5 april 1785 had de nevelse toneelmaatschappij „Die leerd, vermeerde (of verveerd)” deelgenomen aan een toneelwedstrijd, die te Gent in de schouwburg *Bonne Avanture* plaats vond. Op verschillende data hadden acht toneelgroepen hetzelfde stuk opgevoerd : *De Weduwe van Malabar* van VANDER SCHUEREN. Nevele behaalde de tweede prijs. Op 26 en 27 juni wordt dan, ter gelegenheid van het huwelijk van de heer van Nevele, dat stuk in de kapel van het klooster opgevoerd (83).

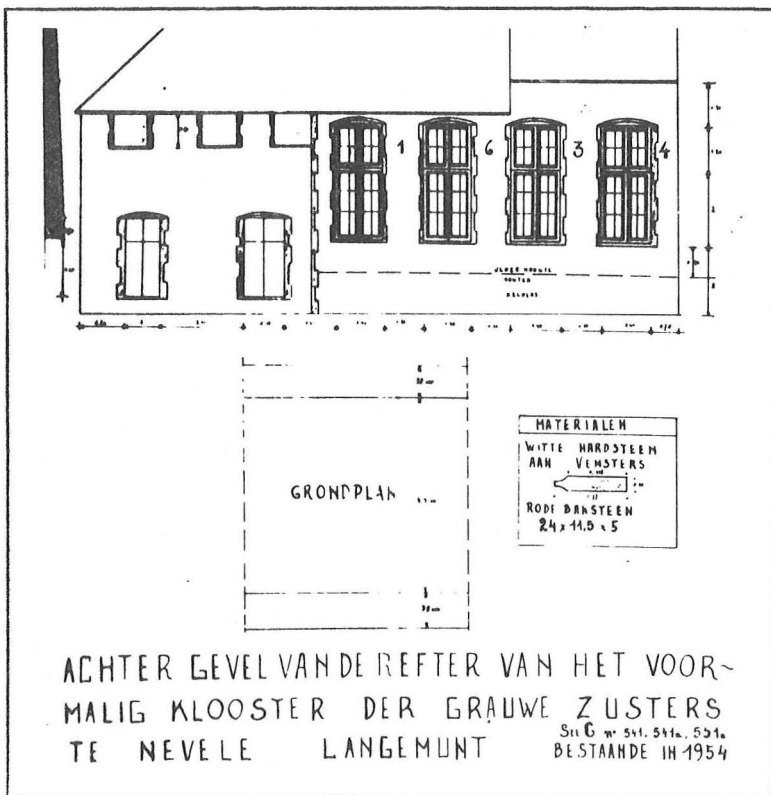
De beheerder VANDER DONCK had ook reeds meer dan tienmaal geweigerd, zoals hij schrijft, het klooster open te stellen voor „den schoolmeester”, die er onderwijs wou geven. Het verzoek van deze laatste wordt nochtans ingewilligd door het Comité de la Caisse de Religion.

De burgemeester en de schepenen van Nevele hadden gecertificeerd dat JOANNES FRANCIES VAN HOLSBEKE, schoolmeester, buiten het klooster, geen geschikte plaats vond om school te houden en de toelating krijgt hij op 15 juli 1785. De refter van het klooster, waarover hij beschikt, geeft nu een gemakkelijke toegang tot de aanpalende tuinen. Enkel huurders ervan dienen een klacht in : de schoolkinderen lopen in de tuinen en plukken er fruit, maar de schoolmeester laat betijen : „*als wy hem ofte syne kinderen interdiceren van ons schaede te doen, dat hy ons absurt ende met autoriteyt antwoordt dat hy niemant moet kennen als die van Brussel*”. De klacht heeft voor gevolg dat voortaan Van Holsbeke school moet houden in de spreekkamer van het klooster, die geen rechtstreekse toegang geeft tot de omliggende tuinen en die kan afgesloten worden (84).

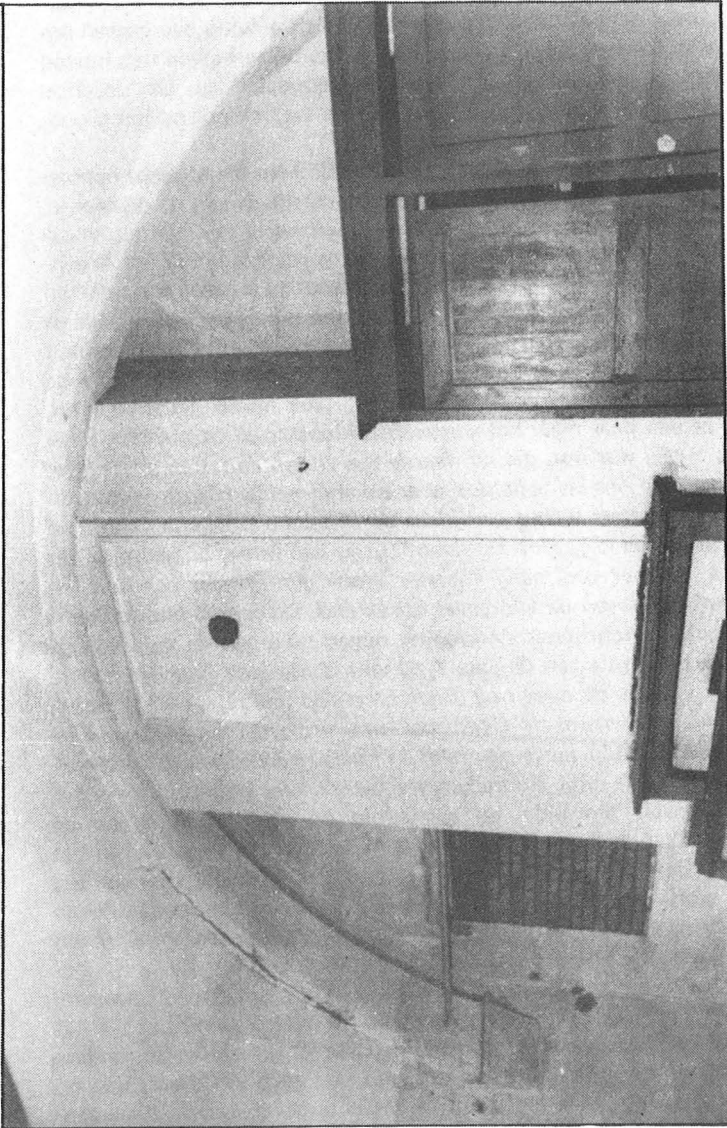
Wat er in de loop van de XVIe, XVIIe en XVIIIe eeuw met het gasthuis gebeurd is, lijkt moeilijk te achterhalen. In 1789 werd het verkocht. In een annonce wordt het beschreven als „*een gerieflyck huysstede enden erve... alwaer uytgestorven is wylent den medecyn Van Temsche*”. De laatste zitdag van de openbare verkoping had plaats op 4 aug. 1789 en de eigendom werd toegewezen aan Jan Frans Van Melle voor 2610 fl (85).

Eind 1789 worden de Oostenrijkers uit onze gewesten verjaagd en komt de kortstondige Belgische Republiek tot stand. Was VANDER DONCKT een te gewillige dienaar geweest van het Oostenrijks Bewind, nu wordt hij afgedankt als beheerder en zal vervangen worden door „*une personne désirant de rendre service à l'Etat et au prompt rétablissement du dit couvent s'est présentée d'administrer les dits biens gratuitement*” zo luidt het in een brief van het centraal bestuur, 14 april 1790. VANDER DONCKT beantwoordt de brief nogal ironiserend, waar hij schrijft dat hij met groot genoegen vaststelt, dat een persoon zich beijvert voor de wederoprichting van het klooster (86). Eind 1790 wordt de Belgische Republiek opgedoekt en komen onze gewesten opnieuw onder Oostenrijks Bewind. VANDER DONCKT wordt opnieuw beheerder. Een van zijn laatste brieven, 20 jan. 1793, handelt nog over de verkoop van het gasthuis, verkoop die, met de perikelen van de Brabantse Revolutie, niet zou geregistreerd zijn (87).

De Oostenrijkers zouden, na hun terugkeer, onze mensen niet meer tegen het hoofd stoten en hun hervormingsdrang wat intomen. Op 7 aug. 1793 verscheen een dekreet, waarbij de afgeschafte kloosters zouden, onder bepaalde voorwaarden, hersteld worden. De verspreide penitenten van het nevels klooster hebben niet gereageerd en zo heeft de afschaffing definitief haar beslag gekregen.

Plan van achtergevel van het klooster.
 Getekend door A. Janssens, konservator van
 het Rietgaverstedemuseum, vóór de gedeeltelijke afbraak.
Archief Rietgaverstedemuseum, Nevele.

Nog zichtbare boog van het gewelf van de kloosterkapel.
Foto uit archief *Rietgaverstedemuseum*, Nevele.

10. LAATSTE SPOREN.

Zoals reeds vermeld, werd in 1785 het kloosterpand verkaveld in 11 percelen - op het grondplan de letters A tot K zonder J - en waarschijnlijk werd er geleidelijk tot afbraak en verbouwing overgegaan om er huizen en loodsen op te trekken. Op de Popp-kaart staan tien huizen genummerd aan de straatkant, waar het klooster lag. Op dezelfde kaart vinden we nog de waterput, nr. 552, die we ook nog op het grondplan zien in de verlenging van koop H.

DE POTTER zal omstreeks de jaren 1850 Nevele bezocht hebben om er gegevens te verzamelen voor zijn geschiedenis van de gemeente. Waar hij schrijft : „*Het voormalig klooster en kapel der Penitenten bestaat heden nog voor een groot gedeelte, en word gewoonlijk het Begijnhof genaamd*” dient dat met een korreltje zout te worden genomen, en wat de benaming Begijnhof betreft, lijkt die niet in gebruik geweest (88). Zijn tijdgenote, VIRGINIE LOVELING (1836-1923) spreekt trouwens in andere bewoordingen over het klooster. In haar novelle *Florence Schoor*, alias FANNY MAERE, haar nevelse jeugdvriendin, evoceert ze een paar maal het verdwenen klooster en de residentie van de paters : „*Zij was het, die mij leerde een vogelhuis zetten op de lage, brede muur, die ons erf scheidde voor de voormalige kloostertuin...* (in voetnoot) *De paters waren er tijdens de Fransche Omwenteling uitgejaagd*”. En verder : „*...het kloostermuurtje had iets spookachtigs, het schaliedak van het voormalig klooster blonk glimmender dan ooit, en de zonnewijzer boven de voorgevel opstekend, lag gans in het donker*”. Hier bedoelt de schrijfster de woning opgetrokken in de tuin van de voormalige residentie van de paters, nu villa Marie-José. Nog een andere evokatie : „*Ik zie de twee nog uitglibberen op de lange gladde plank, die over Nonnekenswal de Oostbroek met een smal weggetje van de vroegere kloostertuin langs de thans in huisjes veranderde kloostercellen verbond*” (89). Met Nonnekenswal wordt hier bedoeld de gracht, die het klooster omwalde, en aangeduid op het grondplan en de Popp-kaart. Wat de kloostercellen betreft is hier een vergissing in het spel, want die staan niet op het grondplan. We denken eerder dat die schamele woningjes door een huisjesmelker werden gezet in de tijd van het Arm Vlaanderen. Op de Popp-kaart staan er tien en enkele jaren geleden werden die alle gesloopt.

Goed bewaard zijn de logge zijmuren van het klooster, die evenwel overbouwd zijn. Het tongewelf strekt zich uit over twee huizen : in het ene is onderaan een verlaagd plafond aangebracht, maar in het andere zijn de bogen, de ribben en de steunberen nog goed zichtbaar. Van op straat ziet men nog een gedeelte van de achtergevel, waarin twee vensterramen met spitsboog toegemetseld zijn.

De konservator van het Rietgaverstedemuseum Antoine Janssens heeft dat alles opgemeten en uitgetekend en dit werd eveneens gedaan door lic. Geert Van Doorne van de archeologische dienst van de Stad Gent.

Was het voormalig klooster van Nevele ooit verbonden, via een onderaardse gang met de oude burcht van Nevele, gelegen op de plaats van het huidig klooster? T. PENNEMAN, in zijn studie *Volksgeloof en Volkssagen* heeft wat getuigenissen opgetekend van personen, die nog afweten van onderaardse gangen te Nevele: zo op het marktplein en in de tuinen van het voormalig klooster (90). Enkel systematisch archeologisch onderzoek zal die kwestie kunnen ophelderen.

NABESCHOUWING.

In zijn monumentale kerkgeschiedenis *Histoire de l'Eglise en Belgique* geeft E. DE MOREAU een opsomming van de kloosters gesticht vóór 1559: „On a tâché d'établir dans ce répertoire la liste de tous (wij onderstrepen) *les chapitres, abbayes, prieurés et couvents érigés en Belgique avant 1559*”. Hij vermeldt 34 kloosters van grauwe zusters, maar tot onze grote verbazing is het nevels klooster er niet bij en logischer wijze wordt Nevele dan ook niet aangeduid op de „*cartes des chapitres, abbayes, prieurés et couvents avant 1559*”, gevoegd bij het werk van E. DE MOREAU. In 1924 had H. LEMAITRE ook reeds een algemene studie aan de grauwe en zwarte zusters gewijd met verwijzing naar archiefbronnen (91). In zijn opsomming van de kloosters komt ook Nevele niet voor. Zo laten vakhistorici ook wel eens een „steekje” vallen. Deze nalatigheid is des te opvallender, daar op een kaart uit 1538, door PIETER VAN DER BEKE opgemaakt, Nevele vermeld staat met erbij zijn wapen en de letters P F, d.i. prioratus feminarum, vrouwenklooster.

Vanzelfsprekend hebben de kleine kloostergemeenschappen uit vroegere eeuwen weinig of geen uitstraling gekend en werden ze soms, omwille van hun teruggetrokken en povere levenswijze, niet overal geaccepteerd. Hun bekendheid was regionaal, maar in de geschiedenis van Nevele valt het Penitentenklooster niet weg te cijferen.

Jozef VAN DE CASTEELE, St.-Amandsberg.

BIJLAGEN

Bijl. I.

STICHTINGSAKTE VAN 1502

Cartularium nr. 1.

Jehan, baron de Montmorency, ch(eva)l(ie)r, seigneur de Nevele, etc, a tous ceulx, qui ces p(resen)tes l(ett)res verront ou orront, salut ! Scavoir faisons comme puis certain temps en ca la place et hospital de n(ot)re Ville de Nevele pour certaines raisonnables causes soit mué et changie en une religion de femmes de la tierce ordre de mons(ieur)r st. Francois, appelez seur de la celle, auxquelles nous par l'advís et consentement de reverend pere en Dieu mons(ieu)r l'Evesque de Tour-nay, avons donné ledit lieu et place auquel hospital soloient appartenir aucunes parties de rentes et dismeiz, qui sont po(u)r l'institution et fondation de certaines messes, que l'on est tenu de dire aud(it) lieu ; et po(u)r ce y desirons que lesd(ites) messes et service divin soient faictes, dites et entertenues a ~~perpetuité~~ perpétuité. Si est il que nous pour ladite consideration et esperant que lesd(ites) religieuses de mons(ieu)r st. Francois feront faire et dire lesd(ites) messes et service divin, lesquels au cas present nous en chargons, leur avons doné, consenty et octroyé, donons, consentons et octroyons par ces p(rese)ntes. Non obstant q(ue)lles ne doibvent avoir riens de propre q(ue)lles poultront recevoir et recevoir ou faire recevoir et recepvoir lesd(ites) dismeiz et rentes heritables, par cydevant appartenr(ant) aud(it) hospital de Nevele, pour icelles rentes et dismeiz convertir seulement au fait desdits messes et service divin et non autrement. Et voulons en outre que ce quil desd(ites) rentes et dismeiz plus montera que ne montent les messes que d'anciennete l'on est accoustumée de dire aud(it) hospital que lesd(ites) seurs seront tenus de convertir en aultre services divins et non en aultre usage. Doné en n(ot)re chasteau Dodon, soubz n(ot)re signe manuel et seaul, en septembre le jour st. Matthieu, l'an 1502. Signez Jehan de Montmorency.

VERTALING.

Jehan, baron van Montmorency, ridder, heer van Nevele, etc. Allen, die deze oorkonde zullen zien of horen voorlezen, gegroet ! We maken bekend, dat het gasthuis van onze Stede Nevele om bepaalde redenen omgevormd en veranderd wordt in een gemeenschap voor vrouwen van de derde orde van de h. Franciscus, cellezusters geheten. Aan dezen hebben wij, op raad van de Bisschop van Doornik en met zijn goedkeuring,

bovenvernoemde instelling geschonken. Aan dit gasthuis waren verbonden delen van renten en tienden voor de fundatie van een aantal missen, die op die plaats dienen gecelebreerd te worden. En wensen dat die missen en kerkdiensten in der eeuwigheid gecelebreerd en onderhouden worden. Om die reden en in de hoop dat de religieuzen van de h. Franciscus deze missen zullen doen celebreren, waartoe wij hun opdracht geven, hebben wij (dat) gegeven, toegestaan en verleend, geven we, staan toe en verlenen met deze oorkonde. Hoewel ze geen eigen bezit mogen hebben, is het hun toegestaan de erfelijke renten en tienden, die aan het gasthuis van Nevele verbonden waren, in te zamelen of in ontvangst nemen. Deze renten en tienden dienen uitsluitend aangewend voor missen en kerkdiensten en voor geen ander doel. En bovendien is het onze wil dat, naarmate die renten en tienden hoger komen te liggen ten opzichte van de missen, die men er van oudsher placht te celebreren in het gasthuis, de zusters de meerwaarde dienen aan te wenden voor andere kerkdiensten en niet voor een ander doel. Gegeven op ons kasteel van Ooidonk met onze handtekening en zegel, in september, op St.-Mateusdag, het jaar 1502. Getekend Jean de Montmorency.

Bijl. II.

PRIVILEGE

**Volgens het origineel in het archief van het Instituut voor
Franciscaanse Geschiedenis, Sint-Truiden.
Perkament met verloren zegel.**

Jehan, baron de Montmorency et de Nevele etc., a tous ceulx qui ces p(rese)ntes l(ett)res verront ou oront, salut ! Scavoir faisons que nous, considerant la grande povrete (que) les seurs de la tierce ordre de mons(ieu)r saint Fransois, ditz de la celle, ont en la ville de Nevele, et affin quilz prient Dieu pour nous, noz predecesseurs et successeurs, leurs avons donné et donnons par ces p(rese)tes privilege d'estre francs de toutes assises et maltotes, ores et pour le temps advenir, de toutes choses, si comme vin, cervoises, bledt et aultres choses quelconques, a elles necessaires pour leurs nutrimens et entretenances. Et en oultre leurs avons donné et donnons pover et auctorite quelles pouront brasser et boulangier en leur maison en la ville de Nevele sans payer aucuns maltotes. Et d'avoir ung molin a bras ou a cheval our leur mouldre leur ble et moult po(u)r leur brassin ; et provision quil leur fault pour leur maison et non pour aultruy. Saulf que sil feust trouve quilz moulasent pour aultruy ou quilz donnassent farine, moult ou cervoise a quelque ung de noz subgetz, tant bourgeois de lad(icte) ville q(ue) a aultruy

comme dit est dessus ; en ce cas avons ordonne et voulons q(ue) les officiers de lad(i)ct ville de Nevele poulront prendre une des pierres de leur d(i)ct molin en leur maison et quilz le gardent ung an durant pour le mesuz q(ue) lesd(ict)s seurs auront faictes envers nous au cas dessusd(ict). Car nous voulons, en ce cas, quilz soient ung an entier sans mouldre aulcuns grains, quelz quilz soient. Donné en n(ot)re chasteau Dodon, soubz n(ot)re signe manuel et seaul, le neuviesme d'octobre, l'an mil cincqens et deux.

Jehan de Montmorency

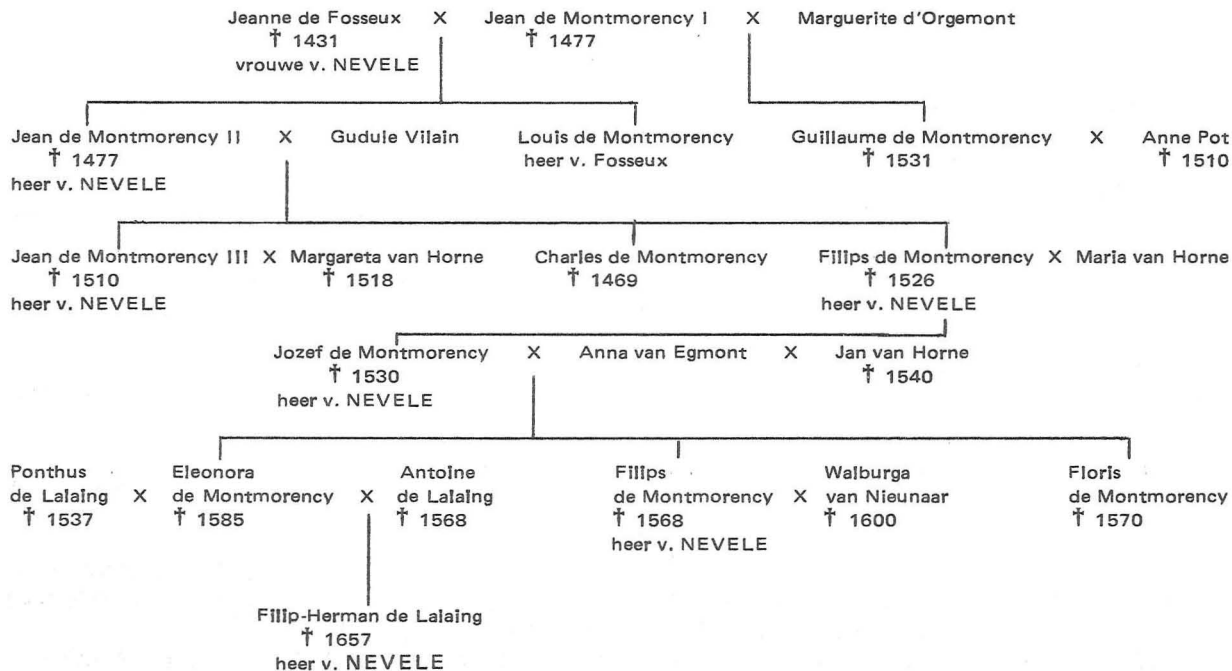
VERTALING.

Jehan, baron van Montmorency en van Nevele, etc. Allen, die deze oorkonde zullen zien of horen aflezen, gegroet ! We maken bekend dat, gezien de grote armoede, waarin de zusters van de derde orde van de h. Franciscus, celle(zusters) geheten, leven in de stede van Nevele, en opdat ze God zouden bidden voor ons, onze voorgangers en opvolgers, hebben hun verleend en verlenen met deze oorkonde het voorrecht vrijgesteld te worden van tegenwoordige en toekomstige belastingen op levensmiddelen, zoals wijn, bier en graan en andere zaken, onontbeerlijk voor hun voeding en behoud. En bovendien hebben hun verleend en verlenen het voorrecht om te brouwen en brood te bakken in hun huis in de stede van Nevele, zonder enige belasting te betalen. En een molen mogen te bezitten, met de hand of door een paard aangedreven om graan te malen en mout voor het brouwen en voorraden onontbeerlijk voor hun eigen huis en niet voor anderen (bestemd). Mocht het gebeuren dat ze malen voor iemand anders of dat ze graan, mout of bier geven aan een van onze onderdanen, hetzij de burgers van de voornoemde stede van Nevele of hetzij aan anderen, in dat geval bevelen wij en willen dat de officieren van de voornoemde stede van Nevele een molensteen mogen wegnemen en die gedurende een vol jaar in bewaring hebben, (dit) voor het misbruik dat de voornoemde zusters er zouden van gemaakt hebben ten overstaan van ons in onderhavig geval. Want we willen dat ze, in dat geval, een vol jaar geen granen malen, of wat het ook moge wezen. Gegeven op ons kasteel te Ooidonk, met onze handtekening en zegel, de negende oktober, het jaar duizend vijfhonderd en twee.

Jehan de Montmorency

Bijl. III.

STAMBOOM VAN DE NEVELSE TAK DE MONTMORENCY

Bijl. IV.

**NAMEN VAN DE ZUSTERS DIE IN HET KLOOSTER VAN NEVELE HUN GELOFTEN HEBBEN
AFGELEGD VOLGENS DE „AKTEN VAN PROFESSIONE”**

Familienaam en kloosternaam	Afkomstig van	Leeftijd	Datum van de akte
Marie-Joseph WATTENHOVE	...	30	1657
Joanna MERLIJN	...	26	1657
Dorotea WAESBERGHE, zr. Maria Magdalena v.h. Cruys	...	22	1660
Elisabeth VEREECKE, zr. Barbara v.d. h. Drievuldigheid	...	..	1691
Maria-Anna DUFOUR, zr. Anna v.d. h. Antonius v. Padua	...	25	1694
, zr. Marie-Joseph v. st. Pieter	...	20	1696
, zr. Marie-Madeleine v. st. Elisabeth	...	22	1696
Joanna DE MULDER, zr. Ludovica a sto. Bernardo	...	22	1727

Familienaam en kloosternaam	Afkomstig van	Leeftijd	Datum van de akte
Joanna-Françoise BUYSSE, zr. Bernardina a.s. Francisco	St.-Denijs-Boekel	22	1730
Françoise-Clara DE BROU, zr. Archangelina v.d. h. Drievuldigheid	Nevele	22	1731
Maria-Joanna LOONTJENS, zr. Hyacintha a.s. Joanna	Nevele	22	1731
Isabella BRYSSINCK, zr. Joanna a.s. Bonaventura	Tielt	22	1736
Maria-Catharina VAN DE MEERS, zr. Maria-Antonia a.s. Joanna	Wondelgem	27	1737
Gulielma VAN BOGAERT, zr. Coleta a.s. Joanna	Wevelgem	24	1737
Anna-Francisca VANDEN HENDE, zr. Bonaventura a.s. Joseph	Oudenaarde	21	1738
Marianna-Jakoba CASIER, zr. Rosalia a.s. Francisco	Kortrijk	20	1738
Livina LOONTJENS, zr. Constantia v.d. h. Petrus	Nevele	22	1739

Familienaam en kloosternaam	Afkomstig van	Leeftijd	Datum van de akte
Maria-Magdalena DE COENE, zr. Antonia v.d. h. Joannes	Kuurne	29	1741
Judoca MEGANCK, zr. Dorothea v.d. h. Maximianus	Nevele	..	1742
Martina DE WULF, zr. Teresia v.d. h. Vincentius	Eeklo	20	1745
Livina COCKUYT, zr. Cunegunde v.d. h. Joannes Baptista	Merendree	20	1747
Maria-Teresia ROTSHAERT, zr. Elisabeth v.d. h. Sebastianus	Lo	30	1747
Barbara VAN DEN MEERSCH, zr. Marie-Francisca v.d. h. Teresia	Moorsele	20	1748
Maria-Joanna DEMEYER, zr. Delphina v.d. h. Georgius	Nevele	23	1749
Isabella-Teresia VAN HOOREBEKE, zr. Victoria v.d. h. Hieronymus	Nevele	..	1750
Maria-Joanna VERSTRAETE, zr. Maria-Barbara v.d. h. Walterus	Heule	..	1753

Familienaam en kloosternaam	Afkomstig van	Leeftijd	Datum van de akte
, zr. Maria-Constantia v.d. h. Livinus	Avesnes	..	1753
Joanna-Livina BUYCK, zr. Marie-Rosa v.d. h. Jacobus	Eeklo	23	1753
Anna-Maria DHOOGHE, zr. Monica v.d. h. Maximianus	Waarschoot	..	1758
Joanna Ludovica LOONTJENS, zr. Isabella v.d. h. Livinus	Nevele	..	1758
Joanna-Livina VAN DOORNE, zr. Maria-Teresia v.d. h. Joannes	Nevele	..	1759
Livina-Cath. MEGANCK, zr. Rosalia v.d. h. Mauritius	Nevele	..	1759
Angelina DEN DOOVEN, zr. Marie-Joseph v.d. h. Edmundus	Mater	22	1760
Maria-Magdalena-Rosalie TAILLIEU, zr. Scholastica v.d. h. Medardus	Wervik	..	1760
Joanna Catharina DUYNSLAEGER, zr. Angelina v.d. h. Anna	Poesele	19	1760

Familienaam en kloosternaam	Afkomstig van	Leeftijd	Datum van de akte
Maria-Carolina DUYNSLAEGER, zr. Agnes v.d. h. Paulus	Poesele	..	1764
Maria-Francisca PARDOEN, zr. Dorothea v.d. h. Barbara	Wervik	32	1764
Maria-Cath. WARY, zr. Isabella v.d. h. Jacobus	...	..	1766
Angela MEHUES, zr. Maria-Crescentia v.d. h. Franciscus	Olsene	..	1767
Philippina-Teresia VANDEN BERGHE, zr. Maria-Anna v.d. h. P. d'Alcantara	Grammene	..	1769
Pieterrella DEGRAVE, zr. Maria-Augusta v.d. h. Maximianus	St.-Martens-Leerne	25	1771
Maria-Anna VAN VINKT, zr. Carola v.d. h. Jacobus	Hansbeke	30	1778
Cornelia DE SMED, zr. Francisca v.d. h. Franciscus	Moorslede	29	1780
Joanna-Teresia CASIER, zr. Maria-Joseph v.d. h. Dionysius	Geluwe	26	1781

Bijl. V.

**OVERLIJDENS IN HET OBITUARIIUM, AANGEVULD MET
GEGEVENS UIT DE „AKTEN VAN PROFESSIONE”**

Familienaam en/of kloosternaam	Afkomstig van	Aanmerkingen	Professie op	Leef-tijd	Datum van overlijden	
Angeline v. st. François	...	„reformatie” aanvaard	19 j.	29 j.	18 juni	1658
Jene Le Moine	...	overste 11 j.			17 april	1659
Terhese v. st. Cornelius	...	novice			24 mei	1659
Aldegonde v. st. Mauritius	...	„reformatie” aanvaard	21 j.	29 j.	31 maart	1660
Terese v. Jesus	...	...	19 j.	19 j.	12 sept.	1662
Clare Cristians	...	...			20 sept.	1669
Anne v. st. Dominicus	...	...	18 j.	22 j.	12 juni	1670
Emerentiane v. st. Anne	...	overste 3 j. te Brugge 20 j. te Nevele	24 j.	61 j.	28 sept.	1679
Aldegonde v. st. Hiacinthi, DE WISPELAERE	...	...	21 j.	32 j.	24 mei	1681

Familienaam en/of kloosternaam	Afkomstig van	Aanmerkingen	Profes- sie op	Leef- tijd	Datum van overlijden	
Cecilia v. st. Pieter	...	...	17 j.	18 j.	9 sept.	1681
Marie De Ceer	...	lekezuster			20 jan.	1682
Françoise v. st. Anna	...	„reformatie” aanvaard	23 j.	78 j.	21 maart	1684
Anna v. st. Bonaventura	...	„reformatie” aanvaard	24 j.	55 j.	6 dec.	1684
Marie v.d. Hemelvaart	...	„reformatie” aanvaard	30 j.	69 j.	19 mei	1685
Marie-Joseph v.h. H. Kruis	...	„reformatie” aanvaard	19 j.	50 j.	10 dec.	1688
Johanna v.d. Conceptie	...	lekezuster	16 j.	61 j.	11 april	1692
Emerentienne v. st. Norbertus	...	...	20 j.	50 j.	28 april	1692
Marie-Magdalene v.h. h. Kruis, Dorothea WAESBERGHE	...	...	22 j.	54 j.	26 aug.	1693
Angeline v. st. Alexius	...	vikares	21 j.	53 j.	21 jan.	1694

Familienaam en/of kloosternaam	Afkomstig van	Aanmerkingen	Profesie op	Leeftijd	Datum van overlijden	
Dorothea v. Jezus	...	„reformatie“ aanvaard	16 j.	63 j.	7 juli	1696
Constantia v. st. Cristianus	...	...	37 j.	75 j.	15 juli	1696
Marie-Magdalena v. st. Elisabeth	...	...	22 j.	25 j.	12 juni	1699
Marie-Joseph v. st. Pieter	...	...	20 j.	23 j.	3 juli	1699
Marie v. st. Margarita de Cortona	...	...	21 j.	37 j.	26 juli	1703
Bonaventure v. st. Lutgarde	...	...	26 j.	67 j.	7 sept.	1703
Johanna v. St. Clara	...	...	19 j.	51 j.	20 jan.	1706
Victorie v. st. Agnes	...	...	25 j.	72 j.	18 juni	1706
Bernardine v. st. Rochus	...	...	22 j.	61 j.	15 april	1707
Columba v. st. François	...	...	20 j.	64 j.	7 mei	1707
Agnes v. st. Clare	...	lekezuster	24 j.	76 j.	5 juni	1713
Pieternelle v. st. Adriaan	...	lekezuster	34 j.	68 j.	6 april	1714

Familienaam en/of kloosternaam	Afkomstig van	Aanmerkingen	Professie op	Leeftijd	Datum van overlijden	
Clara v. st. Elisabeth	...	overste 33 j.	22 j.	74 j.	11 mei	1718
Theresia v. st. Cecilia	...	...	22 j.	60 j.	25 juni	1718
Pacifica v.d. h. Juliaan	...	...	19 j.	23 j.	29 maart	1719
Françoise Clare v.h. h. Kruis	...	...	27 j.	41 j.	11 juni	1720
Bernardine v.d. h. Johannes	...	...	29 j.	39 j.	15 maart	1721
Elisabeth v.d. H. Mauritius	...	...	24 j.	33 j.	1 juli	1722
Catharina v. st. Petrus	...	overste 11 j.	22 j.	60 j.	13 jan.	1726
Françoise v. st.	...	...	27 j.	29 j.	25 okt.	1726
Golphista v. st. Bonaventure	...	...	23 j.	49 j.	16 jan.	1727
Alexandrine a sto. Francisco, WATERLEET	...	...	19 j.	62 j.	31 maart	1728
Joanna a sta. Theresia, CASIER	...	...	20 j.	32 j.	25 juni	1729

Familienaam en/of kloosternaam	Afkomstig van	Aanmerkingen	Profesie op	Leeftijd	Datum van overlijden
Constantia v.d. h. Wonden	...	...	25 j.	72 j.	7 maart 1732
Coleta v.d. H. Franciscus	...	lekezuster	42 j.	80 j.	9 mei 1735
Marie-Antonia a sta. Joanna, Marie-Catharina VAN DE MEERS	...	...	27 j.	30 j.	13 dec. 1739
Rosalia a sto. Francisco, Maria-Jacoba CASIER	Kortrijk	...	20 j.	23 j.	15 mei 1741
Elisabeth v.d. h. Judocus	...	lekezuster	20 j.	43 j.	12 jan. 1744
Anna v.d. h. Antonius v. Padua, Maria-Anna DUFOUR	...	lekezuster	25 j.	75 j.	15 april 1744
Beatrice v.d. h. Mauritius	...	vikares 8 j.	18 j.	44 j.	4 juni 1744
Constantia v.d. h. Petrus, Livina LOONTJENS	Nevele	koorzuster	22 j.	28 j.	26 april 1745
Marie-Joseph a sta. Theresia	...	...	20 j.	64 j.	15 dec. 1745
Françoise v.d. h. Joseph	...	...	20 j.	67 j.	30 juni 1747

Familienaam en/of kloosternaam	Afkomstig van	Aanmerkingen	Profesie op	Leeftijd	Datum van overlijden	
Theresia v.d. h. Joseph	...	...	27 j.	52 j.	2 aug.	1748
Barbara v.d. h. Drievuldigheid, Elisabeth VEREECKE	...	...	27 j.	82 j.	14 juni	1749
Cecilia v.d. h. Anna	...	...	22 j.	77 j.	23 jan.	1751
Maria-Rosa v.d. h. Ambrosius	...	...	31 j.	70 j.	3 maart	1752
Colomba v.d. h. Joannes	...	...	20 j.	64 j.	10 nov.	1752
Birgitte v. al de Heiligen	...	...	22 j.	69 j.	13 nov.	1752
Archangeline v.d. h. Drievuldigheid, Françoise Clara DE BROU	Nevele	koorzuster	22 j.	44 j.	12 mei	1753
Ludovica v.d. h. Bernardus, Joanne DE MULDER	...	lekezuster	19 j.	47 j.	6 sept.	1753
Catharina v.d. h. Antonius de Padua	...	...	23 j.	53 j.	14 aug.	1755
Clara a sta. Maria, SCRIVE	...	...	42 j.	65 j.	6 juni	1762
Aldegonde v.d. h. Nicolaas	...	lekezuster	24 j.	76 j.	4 jan.	1763

Familienaam en/of kloosternaam	Afkomstig van	Aanmerkingen	Profesie op	Leeftijd	Datum van overlijden	
Agnes v.d. h. Daniël	...	overste 5 j.	18 j.	60 j.	22 jan.	1763
Isabelle v.d. h. Livinus, Joanna LOONTJENS	Nevele	...	21 j.	26 j.	3 april	1763
Marie-Josepha v.d. h. Edmundus, Angelina DEN DOOVEN	Mater	koorzuster	24 j.	30 j.	11 juni	1766
Rosalia v.d. h. Mauritius, Livina MEGANCK	Nevele	koorzuster	21 j.	28 j.	9 sept.	1767
Marie-Rosa v.d. h. Jacobus, Joanna BUYCK	Eeklo	koorzuster	23 j.	37 j.	22 dec.	1767
Bernardine v.d. h. Franciscus, Joanna BUYSSE	St.-Denijs- Boekel	koorzuster	22 j.	60 j.	23 febr.	1768
Marie-Crescentia v.d. h. Franciscus, Angela MEHUES	Olsene	...	24 j.	27 j.	21 mei	1770
Cunegunde v.d. h. Joannes-Baptista, Livine COCKUYT	Merendree	vikares 2 j.	20 j.	43 j.	22 nov.	1770
Gabriele v.d. h. Pacifica	...	...	19 j.	67 j.	25 nov.	1774

Familienaam en/of kloosternaam	Afkomstig van	Aanmerkingen	Profesie op	Leeftijd	Datum van overlijden
Augustine v.d. h. Maximianus, Pieternelle DE GRAVE	St.-Martens- Leerne	koorzuster	26 j.	31 j.	13 sept. 1776
Coleta v.d. h. Joannes, Gulielma VAN BOGAERT	Wevelgem	koorzuster	24 j.	64 j.	18 juli 1777
Marie-Francisca v.d. h. Theresia, Barbara VAN DEN MEERSCH	Moorsele	overste 13 j.	20 j.	49 j.	1 okt. 1777
Seraphine v. Jezus, DE BROU	...	meesteres v.d. novicen 22 j.	18 j.	73 j.	2 jan. 1778
Marie-Constantia v.d. h. Livinus	Avesne	meesteres v.d. novicen 10 j.	24 j.	49 j.	2 jan. 1779
Delphine v.d. h. Georgius, Martha DE MEYER	Nevele	lekezuster	23 j.	52 j.	3 juni 1779
Hiacintha v.d. h. Joanna, Maria LOONTJENS	Nevele	„diskrete“ (staat de overste bij)	22 j.	73 j.	19 dec. 1781
Agnes v.d. h. Paulinus, Maria DUYNSLAGER	Poesele	...	19 j.	37 j.	8 febr. 1782
Rosalia v.d. h. Benedictus, VERBEKE	...	...	25 j.	26 j.	15 dec. 1782

Bijl. VI.**NAMEN VAN DE BIECHTVADERS DIE VOOR HET PENI-
TENTENKLOOSTER TE NEVELE AANGESTELD WERDEN.
DE DATUM IS DIE VAN HUN AANSTELLING
DOOR HET KAPITTEL.**

Dominic. Le Gay,	7 okt.	1657.
Martin. de Lannoy,	30 april	1662.
Dominic. Le Gay,	28 april	1665.
Innoc. Gillis,	14 okt.	1668.
Francisc. Gillis,	15 okt.	1669.
Gerard. Carlier,	13 sept.	1671.
Robert. Lambrecht,	8 april	1674.
Laurent. de Muldere,	8 okt.	1675.
Petr. Tanghe,	2 mei	1677.
Petr. Tanghe,	17 maart	1680.
Gerard. Carlier,	14 sept.	1681.
Elias Crombeen,	21 febr.	1683.
Valent. Buqué,	17 febr.	1686.
Petr. Tanghe,	6 febr.	1689.
Victor van Puyvelde,	10 febr.	1692.
Hilarion Vermeersch,	17 april	1695.
Bonav. van de Velde,	10 april	1701.
Franc. Moens,	27 jan.	1704.
Just. Cardinael,	20 okt.	1705.
Franc. Damman,	1 mei	1707.
Emman. van Goethem,	27 april	1710.
Emman. van Goethem,	27 sept.	1711.
Franc. Damman,	19 febr.	1713.
Hilarion Vermeersch,	16 okt.	1716.
Hilarion Vermeersch,	16 okt.	1718.
Albert. Gilleroels,	7 april	1720.
Damian. Taelman,	3 jan.	1723.
Franc. Damman,	3 sept.	1726,
overleden te Nevele op	25 sept.	1726.
Placid. de Ruyter,	30 jan.	1729.
Jos. Willems,	27 april	1732.
Hugol. Castryck,	23 aug.	1733.
Jos. du Bois,	26 aug.	1736.
Jos. du Bois,	30 aug.	1739.
Maximilian. Tack,	16 april	1741.
Edmund. van Waesberghe,	12 aug.	1742.

Sebastian. Verbraecken,	19	april	1744.
Sebastian. Verbraecken,	26	sept.	1745.
Benedict. Magherman,	16	april	1747.
Basil. Heelebaudt,	1	sept.	1748.
Archang. van Hoecke,	22	aug.	1751,
overleden te Nevele op	26	aug.	1763.
Ildephons. Gelleimers,	11	aug.	1754.
Edmund. van Waesberghe,	25	jan.	1756.
Edmund. van Waesberghe,	7	aug.	1757.
Dominic. Janssens,	29	febr.	1759.
Paulin. Neerinck,	7	febr.	1762.
Aurel. de Cuyper,	21	april	1765
Marian. van de Vyvere,	7	febr.	1768
Aurel. de Cuyper,	14	april	1771.
Bonav. George,	23	jan.	1774.
Bertin. Ovaer,	13	aug.	1775.
Martial van Loo,	9	april	1780,
overleden te Nevele op	29	april	1783.
Valerian. Raparlier,	4	mei	1782,
overleden te Nevele op	3	juli	1787.

Noot

Het obituarium vermeldt het overlijden van twee paters die niet in de *Tabulae capitulares* voorkomen :

22 dec. 1733 : MANSUETUS SPEELMAN, 2 jaar en 3 maanden biechtvader.

4 april 1773 : LAMBREGH, geestelijke vader van het klooster.

Bijl. VII.

**KORTE INHOUD VAN DE OORKONDEN UIT HET
CARTULARIUM, IN OORSPRONKELIJKE VOLGORDE**

1. Sint-Mateusdag (21 sept.) 1502. (franse tekst)

Jehan, baron van Montmorency, heer van Nevele, verklaart dat het gasthuis van Nevele wordt toegewezen aan een kloostergemeenschap van de 3e orde van de h. Franciscus. Met de toestemming van de bisschop van Doornik geniet ze van renten en tienden verbonden aan het gasthuis, die dienen aangewend tot het celebreren van missen.

Gegeven in het kasteel van Ooidonk.

2. 15 mei 1503. (franse tekst)

Jehan, baron van Montmorency en Nevele, heeft gekonstateerd dat het gasthuis te klein is voor de kloostergemeenschap en koopt twee huizen met tuin, die de zusters in volle eigendom geschonken worden.

Gegeven in het kasteel van Ooidonk.

3. Sint-Mateusdag 1502. (franse tekst)

Jehan, baron van Montmorency en Nevele, verklaart dat het gasthuis van Nevele, door zijn voorouders gesticht, om arme passanten op te vangen, nu meestal door ongere individuen betrokken wordt. Daarom heeft hij, met toestemming van de bisschop van Doornik, dat gasthuis met bijgebouwen aan de zusters van de 3e orde geschonken.

Gegeven in het kasteel van Ooidonk.

4. 9 oktober 1502. (franse tekst)

Jehan, baron van Montmorency en Nevele, verklaart dat hij de zusters van Nevele vrijstelt van alle belastingen op levensmiddelen. Bovendien verkrijgen ze het recht te brouwen en brood te bakken, eveneens het molenrecht. Maar mochten ze derden van dat voorrecht laten genieten, dan wordt voor één jaar op de molen beslag gelegd.

Gegeven in het kasteel van Ooidonk.

5. 2 oktober 1502. (latijnse tekst)

Petrus, bisschop van Doornik, geeft de toelating dat het gasthuis van Nevele door de zusters van de h. Franciscus tot een klooster omgevormd wordt ; ze dienen er volgens hun regel te

leven en blijven de bisschoppelijke macht onderworpen.
Gegeven te Stekene.

6. 22 september 1502. (latijnse tekst)

Johannes Triest, pastoor en plebanus van de h. Mauritiuskerk te Nevele, ondertekent in aanwezigheid van getuigen een overeenkomst : in de kapel van de zusters te Nevele mag biecht gehoord worden, mag een begrafenisplechtigheid plaats hebben en mag in de kapel begraven worden. In ruil krijgt de pastoor van de zusters een jaarlijkse vergoeding. De pastoor vraagt de bisschop dit te erkennen en te bevestigen.

7. 10 januari 1506. (latijnse tekst)

Carolus, bisschop van Doornik, verleent aan de bezoekers van de kapel van de zusters van Nevele een aflat van 40 dagen op bepaalde feestdagen.
Gegeven te Doornik.

8. 13 maart 1513. (latijnse tekst)

Petrus Cottrel, vikaris generaal, in opdracht van Carolus, bisschop van Doornik, verklaart dat Balduinus, wijbisschop van Sarepta, de kloosterkapel te Nevele gewijd heeft. Op verzoek van Johannes de Montmorency en van de zusters wordt het jaarlijks feest van de kapelwijding van Passiezondag naar Beloken Pasen verschoven. De kapelbezoekers wordt op die dag een aflat van 20 dagen verleend.
Gegeven te Gent.

9. 31 maart 1513. (latijnse tekst)

De vikaris generaal (naam niet vermeld) in opdracht van Ludovicus, bisschop van Doornik.
(letterlijk dezelfde tekst als nr. 8, met uitzondering van begin- en slotformule).
Gegeven te Gent.

N.B. Oorkonde 8 en 9 dateren uit 1513 ; Jean de Montmorency was overleden in 1510 en Ludovicus, bisschop van Doornik in 1505. Over deze laatste zie hoofdstuk 1.

10. 26 mei 1516. Kopie van de pauselijke breve. (latijnse tekst)

Paus Leo I willigt het verzoek in van de 3e orde van de h. Franciscus. De visitatoren en afgevaardigden van de broeders zullen waken opdat de zusters hunne plichten zouden

naleven en dat hun rechten zouden erkend worden. Hij roept de geestelijke overheid op de zusters in alle omstandigheden bij te staan.

11. 31 augustus 1621. Kopie van een pauselijke breve. (latijnse tekst)
Paus Gregorius XV willigt het verzoek in van de generaal overste van de 3e orde van de h. Franciscus. Op de feestdagen van de hh. Franciscus, Antonius van Padua, Bonaventura, Ludovicus, bisschop en belijder, Bernardus en Clara verleent hij een volle aflaat aan de gelovigen, die, onder bepaalde voorwaarden, een kerk of kapel van de zusters van de 3e orde bezoeken.

12. 15 oktober 1502. (latijnse tekst)
De vikaris generaal (naam niet vermeld) in opdracht van Ludovicus, bisschop van Doornik.
(letterlijk dezelfde tekst als nr. 5, met uitzondering van begin en slotformule).
Gegeven te Doornik.

13. 12 januari 1652. (latijnse tekst)
Betwisting ontstaan tussen de pastoors van Nevele en de paters rekollekten over de uitvaart en begrafenisplaats van vrouwe Aldegundis.
De prelaat van Drongen en de provinciaal hebben een overeenkomst ondertekend in verband met de begrafenisplechtigheden in de kloosterkapel van de zusters. De dagen waarop in de kapel de klok geluid wordt, worden eveneens vastgelegd.
Gegeven te Drongen.

14. 21 dagh... 1509. Kopie. (nederl. tekst)
Willem, abt van Drongen, die het patroonsrecht heeft over de kerk van Nevele, somt de rechten en de plichten op van de zusters van het nevels klooster.
Gegeven te Gent.
N.B. De tekst, die in het cartulariumboek zes bladzijden behelst, is volledig doorhaald. Onderaan volgt een nota waarin de authenticiteit van het stuk wordt aangevochten : „dat dese voorgaende copije geregistreert is alleenlyck door onwetentheyd of onoplettenenteyt, sonder eenighe kennisse veel min consent van de overste, alleen van den geestelycken vader van het Clooster voor dien

tydt, die de selve copye naer recht en reden in desen boeck of register geensints hadde behooren te stellen, midts van de selve niet alleenlyck nergens een origineel is, maer oock gheen de minste wettighe copye... soo dat het selve moet aensien worden inutil, maer voor gheen origineel overeencomminghe of copye van die".

15. 15 september 1512. (latijnse tekst)

Zijn verschenen voor Arnoldus Rosa, notaris publicus, Maria Pocquer, moeder-overste, en Opdana Ogiere, beiden zusters van het klooster van Nevele ; ze hebben oorkonden voorgelegd, die ze luidop gelezen en echt erkend hebben in aanwezigheid van getuigen.

N.B. Volgende oorkonden zijn letterlijk in dat dokument opgenomen : nrs. 1, 2, 3, 4, 5, 12.

16. 3 juni 1515. (latijnse tekst)

In kapittel vergaderd in het klooster van de zusters van de 3e orde te Saint-Pol : Egidia Burdin, overste van het klooster van Saint-Pol, Maria Blancquaert, Bonna (?) Caudronnier, Elisabeth Petit, Senbila (?) Caudronnier, Jacqueline de Pois, Johanna de Mons, Sara le Fond, Jacqueline Bosquet, Maria Fedrisch. De procuratores dienen voor de pauselijke curie te Rome met alle middelen de belangen van de zusters te behartigen.

Geakteerd in aanwezigheid van getuigen door Guilbertus Ticquet, priester van het bisdom Terwaan.

N.B. De tekst lijkt erg verminkt, wat ook de zonderlinge voornamen verklaart.

17. 1 maart 1610. (franse tekst)

De Aartshertogen tot de wereldlijke en geestelijke overheid. Verzoekschrift van de nog zeven overgebleven zusters van het klooster van Nevele wordt ingewilligd. Deze willen opnieuw een gebouw optrekken voor de eredienst en daarom verlenen de Aartshertogen de nevelse kloostergemeenschap het recht overal in het land aalmoezen te verzamelen. De autoriteiten worden verzocht ze bij te staan.

Gegeven te Brussel.

18. 17 februari 1699. (nederlandse tekst)

De ontvanger van het Kapittel van St.-Pharaïldis tot St.-Nicolaes reclameert het betalen van 33 jaren achterstallen i.v.m.

een huis en een erve. Aan de pater biechtvader en aan de moeder-overste is die zaak onbekend, maar ze willen toch niet in betwisting komen met het kapittel. Ze vragen de kwijtschelding voor de achterstallen en zullen de rente betalen. Het kapittel houdt rekening met de toestand van het klooster en reclameert slechts de helft van de achterstallen. Gekollationeerd naar het origineel door notaris publicus Odevaere.

19. 21 januari 1558. Kopie. (franse tekst).

De Koning tot de wereldlijke overheid.

De minderbroeders zijn van elke belasting vrijgesteld. Hoewel niet aangestipt in het placcaert, dienen de zusters, die uitsluitend van aalmoezen leven, ook van dit voorrecht te genieten. Het stuk dat ze moeten voorleggen is een vidimus of een kopie door een van de sekretarissen ondertekend.

Gegeven te Brussel.

N.B. Vidimus = wij hebben gezien. Definitie van prof. dr. W. Prevenier in zijn cursus Oorkondenleer : het vidimus is het woordelijk afschrift van een oorkonde door een rechtsbevoegde oorkonder, die bevestigt het origineel gezien en formeel in orde te hebben gevonden.

20. 6 maart 1601. (franse tekst)

Albrecht en Isabella tot de wereldlijke overheid en de legeroversten.

De minderbroeders en de zusters van de h. Klara en van de 3e orde mogen in alle provincies rondgaan om aalmoezen te verzamelen. Het is verboden de kloosters van die orden te plunderen, te brandschatten, er te verblijven of die te beschadigen, maar de legeroversten dienen die te beschermen. Is er voedsel voor manschappen of paarden opgeëist, dan dient dat behoorlijk vergoed te worden.

Om van het voorrecht te genieten, volstaat een vidimus of kopie door een van onze sekretarissen ondertekend voor te leggen.

Gegeven te Brussel.

21. 17 augustus 1683. (nederlandse tekst)

Aan de Heren Geestelijken en de Vier Leden van het Land van Vlaanderen.

De zusters van Nevele verzoeken om vrijstelling van belasting

op een bepaalde hoeveelheid wijn.

In randnota lezen we dat het verzoek ingewilligd werd : „De Gheestlycken ende Leden s' Lant van Vlaenderen ordonneren de pachters van vier pondt ende impost wynen te verleenen vrij billiet voor 4 stukken wyn tsjaers voor de supplianten ; alles tot wederroepens”.

22. 16 oktober 1672. (nederlandse tekst)

Uittreksel uit het resolutieboek van de heren Geestelijken en van de Vier Leden van het Land van Vlaanderen.

De lijsten van de pachtrechten werden aangelegd, maar van die pachtrechten zijn vrijgesteld de kapucijnen, de rekollekten, de arme klaren, de scholen voor armen, eveneens de biddende orden als ze ten minste dat voorrecht reeds vóór 9 okt. 1671 genoten.

Gegeven te Gent.

23. 16 april 1545. (franse tekst)

De provinciaal van de minderbroeders en algemeen visitator van de zwarte en grauwe zusters, die verblijven te Gent, Brugge, Oudenaarde, Duinkerken, Bergen, St.-Winnoks, Oudenburg, Aalst, Rijsel, Wervik, Hondschote, St.-Omer, Valenciennes, Doornik, Aire, Béthune, St.-Pol, Chièvres, Namur, Enghien, Geraardsbergen en „Nevele prez de Gand”, hebben een verzoek gericht voor vrijstelling van belasting op vlees, bier en ander levensmiddelen. Ze bezitten immers geen onroerende goederen, hebben renten noch inkomsten en leven van liefdadigheid. Reeds op 20 nov. 1543 werd te Valenciennes een verzoek in die zin ingewilligd, dat nu opnieuw door de keizer bekrachtigd wordt.

Gegeven te Mechelen.

24. 18 juli 1562. (nederlandse tekst)

Uitspraak in een geschil tussen Daneel Lambrecht, pachter, en het nevels klooster door de schepenen van de Keure van Gent. Er mag geen belasting geheven worden op bier, wijn en spijzen „in seker festyn ofte maeltyd van jubilee” gegeven in het klooster. Er dient wel belasting betaald te worden op het verbruik van bier en vlees door de kostgangers en schoolkinderen.

25. 1 september 1679. Kopie. (nederlandse tekst)

Uitspraak in een geschil tussen Jan Claeys, pachter te Aalter,

en het nevels klooster door de schepenen van de Keure van Gent.

De zusters werden ten onrechte belast op bier en de verweerder, de pachter, werd tot de onkosten van het proces veroordeeld.

26. 11 april 1698. (franse tekst)

Verzoekschrift van moeder-overste en penitenten van Nevele aan Zijne Majesteit. De pointers heffen belastingen op hun goederen, hoewel de kloosters van de h. Franciscus vrijstelling genieten.

Om verdere last te voorkomen, werden de belasting betaald en hopen ze nu met rust gelaten te worden. Ze moeten instaan voor het onderhoud van de gebouwen en de levensbehoeften van 17 personen. Ze verzoeken om bescherming van Zijne Majesteit en om hun amortisatiebrieven te verlenen voor hun onroerende goederen.

In randnota : Zijne Majesteit heeft dat verzoek ingewilligd. Gegeven te Brussel.

27. 5 april 1697. (nederlandse tekst)

De Baron der Stede ende Lande van Nevele heeft de zusters toestemming verleend „seker hofstedeken ende erfve” te kopen, aan de noordzijde van hun klooster gelegen.

Gegeven te Gent.

28. 29 april 1698. (franse tekst)

Karel, koning van Spanje, verleent aan het nevels klooster de volle eigendom van het goed, dat ze gekocht hebben. Mits betaling van een bepaalde heffing, wordt het klooster vrijgesteld van alle belastingen op de verworven eigendom.

In ruil voor die gunst, dient jaarlijks in het klooster een mis opgedragen op de feestdag van de h. Karel.

Gegeven te Brussel.

29. 26 november 1700. (franse tekst)

Filips, koning van Spanje, beveelt de bevoegde in te staan voor toepassing van het voorrecht, dat de moeder-overste en de zusters van het nevels klooster verleend werd. Hij is gemachtigd een redelijk salaris voor zijn exploit te vragen.

Gegeven te Brussel.

30. 25 mei 1701. (nederlandse tekst)

In het geschil tussen het nevels klooster en de „pointers ende setters“ (de belastingheffers) van de parochie is, door bemiddeling van de baljuw van Nevele, een minnelijke schikking uitgewerkt : de belastingen op de onroerende goederen worden betaald tot 1698 en van dan af is het klooster „ten eeuwighen daghe“ vrijgesteld van belastingen. In ruil voor die toegeving mogen, in geval van oorlog, de ingezetenen van de parochie hun „mobilaire goederen“ kosteloos in het klooster onderbrengen en in bewaring geven.

Op de laatste gedeeltelijk beschreven bladzijde is een stukje papier geplakt met een latijnse tekst in gotiek kursief schrift. Hier volgt de vertaling ervan :

Echte en autentieke relikwieën van de h. Martinus, paus en martelaar, die Engelbertus Maes, voorzitter van de Geheime Raad van zijn katolieke Majesteit, heeft geschonken aan zijn dochter Adriana Maes, echtgenote van de heer Johannes della Faille, baron van Nevele. Deze heeft ze, om het kruis te versieren, geschonken aan het klooster van de zusters te Nevele in Vlaanderen, 1643 1 mei. Dit geschiedde in mijn aanwezigheid. Ik heb de autentieke echtverklaring gezien, door zijne Hoogwaardigheid de Aartsbisschop van Mechelen verleend. Tot staving ervan onderteken ik met mijn handtekening.

Mauritius Dufour, pastoor te Nevele.

Bijl. VIII.

KLOOSTEROVERSTEN VAN DE NEVELSE PENITENTEN

Kloosteroversten vermeld in het obituarium met hun aantal jaren functie ; dat sluit niet in dat ze al die tijd overste te Nevele waren.

Jene Le Moine, 11 jaar, † 1659.

Emerentiane van st. Anna, 20 jaar, † 1679.

Columba van st. Franciscus, 3 jaar, † 1707.

Clara van st. Elisabeth, 33 jaar, † 1718.

Catarina van st. Petrus, 11 jaar, † 1726.

Agnes van de h. Daniël, 5 jaar, † 1763.

Francisca van de h. Teresia, (vgs akte van professie Barbara Van den Meersch), 13 jaar, † 1777.

Kloosteroversten elders vermeld.

Johanna de Mussein, overste in 1502. Cartul. nr. 6.

Marie de Poucke, overste in 1509. Cartul. nr. 14.

Maria Pocquer, overste in 1512. Cartul. nr. 15.

Isabella Steers, overste in 1562. Cartul. nr. 24.

Anne Skeisers, overste in 1578. Staet v. goederen.

Bonaventura v.d. h. Joseph, overste in 1655. Origine et progrès, hs. Assesse.

Cataline van Bollaert, overste in 1633. Oud notariaat nr. 275.

Florence de la Tombe, overste in 1642. De Potter a.w. p. 94.

Angelina a s. Anna, overste in 1731. Brief uit archief St.-Truiden.

Marie-Françoise Pardoën, overste in 1782, 1783. Lijst van Minne ; verzoekschrift met handtekening.

Bijl. IX.

**LIJST MET DE NAMEN VAN DE ZUSTERS, IN 1782 OPGEMAAKT DOOR DE NEVELSE
GRIFFIER C.P. MINNE**

(Raad van Vlaanderen nr. 31632).

We hebben sommige verbeterd naar de eigen handtekening van de zusters, voorkomend op een verzoekschrift (Comité de la Caisse de Religion nr. 463).

NAMEN	GEBOORTE- PLAATS	LEEFTIJD	JAAR v. PROFESSIE
Marie-Françoise PARDOEN, moeder-overste	Wervik	50	1764
Marie-Joanne VERSTRAETE, vikares	Heule	51	1766
Joanne-Catherine DUYNLAEGER, meesteres v.d. Novicen	Poesele	42	1760
Marie-Magdalene TAILLIEU, huismeesteres	Wervik	42	1761
Marie-Françoise VAN DEN HENDE, kosteres	Oudenaarde	65	1738
Thérèse ROTSHAERT, ziekenverpleegster	Lotenhulle	43	1747

NAMEN	GEBORTE- PLAATS	LEEFTIJD	JAAR v. PROFESSIE
Joanne-Livine VAN DOORNE, portierster	Nevele	43	1759
Joanne-Coleta VAN DE PUTTE, keukenzuster	Eeklo	33	1779
Isabella BRISSIJNCK, diskrete	Tielro	69	1736
Marie-Magdalene DE COENE	Kuurne	70	1741
Isabella-Thérèse VAN HOOREBEKE	Nevele	60	1750
Joanne-Marie D'HOOGHE	Waarschoot	52	1758
Philippine-Thérèse VAN DEN BERGE	Grammene	39	1769
Marie-Magdalene VAN DAMME	Wervik	32	1779
Cornelia DE SMET	Moorselede	30	1780
Susanna VERLE	Adegem	26	1781
Joanne-Thérèse CASIER	Geluwe	27	1781

LEKEZUSTERS	GEBOORTE- PLAATS	LEEFTIJD	JAAR v. PROFESSIE
Marie WARRIE	Gent	41	1766
Marie-Joanne VAN VINCKT	Hansbeke	32	1778
Martina DE WAELSCHÉ	Eeklo	57	1745
NOVICEN			
Joanna-Coleta VERBEKE	Heule	25	6 febr. 1781
Thérèse-Pieternele GILLES	Waarschoot	25	8 okt. 1781

NOTEN

(a.w. : aangehaald werk, zie o.m. bibliografie)

1. VAN DE WIEL C.,
Franciscaanse archiefbronnen in het aartsbisschoppelijk archief te Mechelen, in *Franciscana*, 1977, nr. 3, p. 129-142.
- LEMAITRE H.,
Les soins hospitaliers à domicile donnés dès le XIe s. par des religieuses franciscaines. Les soeurs noires et soeurs grises. Leurs maisons, in *Revue d'Histoire franciscaine*, I, 1924, p. 180-208.
- ROEYKENS A.,
Het ontstaan van het klooster der Grauwzusters te Edingen in het begin van de 16e eeuw, in *Franciscana*, 1972, nrs. 1-2, p. 1-57.
2. ARA, Grondplan van het klooster, anno 1782.
RAG, Kerkfabriek Nevele, nr. 19.
3. Cartularium nr. 1.
4. RAG, Kerkfabriek nr. 19.
5. DE POTTER F. EN BROECKAERT J., *Nevele a.w.*, p. 90-91.
6. Cartularium nr. 2.
7. GOYENS M., *a.w.*, p. 69-102.
8. JANSSENS P., *a.w.*, nr. 64, p. 262.
9. Cartularium nr. 3.
VAN ROMPAEY J., *a.w.*, p. 142.
DE POTTER F. EN BROECKAERT J., *Nevele a.w.*, p. 10, 11.
10. Cartularium nr. 4.
11. STRUBBE E. EN VOET L.,
De chronologie van de middeleeuwen en de moderne tijden in de Nederlanden, p. 250, Antwerpen 1980.
12. VOISIN C., *a.w.*, p. 121-125.

13. Cartularium nr. 5.
14. Zie stamboom, bijlage III.
15. RAG, Kerkfabriek nr. 19.
16. Cartularium nr. 6.
17. RYBENS J., *a.w.*, p. 33-34.
18. DU CHESNE A., *a.w.*, p. 249-280.
DESORMEAUX, *a.w.*, p. 385 en vgl.
19. ANSELME P., *a.w.*, p. 575.
20. DU CHESNE A., *a.w.*, p. 184, 194, 195.
DESORMEAUX, *a.w.*, p. 390.
21. VAN PUYMBROEK A., *a.w.*, p. 323.
VAN RUYSVELT S., *a.w.*, p. 122-145.
Graf- en Gedenkschriften... a.w., p. 202.
22. DE CAVELE J.,
De geschoeide Karmelieten te Gent (1272-1796), in *Cultureel Jaarboek Prov. Oost-Vlaanderen*, p. 3-37.
23. LAUWERYS J., *De derde graaf... a.w.*, p. 24-70.
LAUWERYS J., *De Graven v. Hoogstraten... a.w.*, p. 88-186.
24. BRULEZ W.,
De firma della Faille en de internationale handel van de Vlaamse firma's in de 16e eeuw, p. 203-204, Brussel, 1959.
BRULEZ W.,
Faille, Maarten della, in *Nationaal Biografisch Woordenboek I*, p. 488-490, Brussel 1964.
25. Cartularium nrs. 10, 16.
26. Cartularium nr. 19.
27. DE POTTER F. EN BROECKAERT J., *Nevele a.w.*, p. 62.

28. RAG, Kerkfabriek nr. 19.
29. Cartularium nr. 29.
30. SAG, Charters vrouwenkloosters nr. 1551.
31. Cartularium nr. 20.
32. Cartularium nr. 17.
33. LEMAITRE H., *Statuts... a.w.*, p. 720-731.
34. GOYENS M., *De oorspronkelijke Statuten... a.w.*, p. 4-36.
35. CLOET M.,
Het kerkelijk leven in een landelijke dekenij van Vlaanderen tijdens de XVIIe eeuw : Tielt van 1809 tot 1700, Leuven, 1968.
 VERVAEKE H., *a.w.*
36. RAG, Fonds Bisdom, nrs. 81-98.
 CLOET M., *Itinerarium... a.w.*
37. *Dictionnaire de théologie catholique*, IX, p. 2004-2006, Parijs, 1926.
Constitutionen vande ghereformeerde religieusen... a.w.
Constitutions des Religieuses reformées... a.w.
 HOUBAERT A.,
Marchant Pierre in Dictionnaire de Spiritualité, fasc. LXIV-LXV, p. 299-301, Paris, 1977.
38. ASSESSE hs. *Origine et progrès...*
39. RAG, Kerkfabriek Deinze O.L.Vr. nr. 1.
40. RUG, Obituarium...
41. RAG, Fonds Bisdom, dek. versl. v. 1656.
42. HEYSE A., *Tabulae... a.w.*
43. IFG, Residentia nevellensis litt. E fasc. 1.

44. IFG, Van de Kerckhove, *Brevis descriptio...* p. 63.
45. RAG, Fonds Bisdom, dek. versl. v. 1664.
46. IFG, Residentia nevellensis.
47. HEYSE A., *Tabulae... a.w.*
NAESSENS P., *a.w.*, p. 218.
48. ARA, Comité de la Caisse... nr. 54, bundel 4.
49. ARA, Comité de la Caisse... nr. 54, bundel 6.
50. HEYSE A., *Tabulae... a.w.*
NAESSENS P., *a.w.*, p. 367.
51. RAG, Fonds Bisdom B 2766.
52. RAG, Fonds Départ. Escaut, 1349, nr. 10.
53. CLOET M., *Het kerkelijk leven... a.w.*, p. 149-150.
VERBESSELT J.,
Het Parochiewezen in Brabant tot het einde van de 13e eeuw, I, p. 288-289, Zoutleeuw, 1950.
RAG, Fonds Bisdom B 2121, nr. 16.
54. Cartularium nr. 1.
55. RAG, Fonds Bisdom B 4462.
56. RAG, Fonds Bisdom B 2221.
57. ARA, Comité de la Caisse... nr. 226.
58. MICHEM F.,
De pastoors van het Land van Nevele, in *Driemaandelijks Berichtenblad v.h. Land van Nevele*, 1973, IV, p. 188.
MICHEM F.,
Sint-Bartholomeuskerk te Vinkt, in *Bijdragen tot de Geschiedenis der Stad Deinze*, 1972, XXXIX, p. 45.
59. RAG, Fonds Bisdom B 4462.
- 240.

60. MICHEM F., *Sint-Bartholomeuskerk... a.w.*, p. 46, 47.
61. ARA, Comité de la Caisse... nr. 463.
MICHEM F., *Sint-Bartholomeuskerk... a.w.*, p. 20, 21.
62. ARA, Comité de la Caisse... nr. 463.
63. RAG, Fonds Baronie Nevele, nr. 1789.
64. ARA, Conseil des Finances, nr. 1487.
65. ARA, Chambre des Comptes, nr. 46475, *Livre d'annotations de l'administrateur van der Donck des cens du couvent supprimé des Pénitentes de Nevele de 1789.* (zoek sedert 1940).
66. *Edict Van Den Keyser, Gend.*
67. ARA, Comité de la Caisse... nr. 463.
68. ARA, Comité de la Caisse... nr. 463.
69. PIRENNE H., *Histoire de Belgique*, V, p. 405, Brussel, 1920.
70. VANDERSTRAETEN E.,
Recherches sur les communautés religieuses et les institutions de bienfaisance établies à Audenarde, depuis le XIIe s. jusqu'à la fin du XVIIIe s., 1e deel, p. 80-84, Oudenaarde, 1858.
71. RAG, Raad van Vlaanderen, nr. 31632.
72. ARA, Comité de la Caisse... nr. 463.
73. DE POTTER EN BROECKAERT J., *Vinkt, a.w.*, p. 23, Gent, 1864-1874.
74. PIOT C.,
Les tableaux enlevés à la Belgique en 1785, in overdruk v. *Bulletin de l'Académie royale... de Belgique*, p. 2-3, Brussel 1877.
75. ARA, Comité de la Caisse... nr. 463.
76. Catalogue d'une collection de tableaux... a.w.

77. VAN PUYVELDE L.,
Un nouveau Massacre des Innocents de Pierre Bruegel l'Ancien,
in *Annuaire des Musées royaux des Beaux-Arts de Belgique,*
p. 99-111, Brussel, 1938, (schriftelijk meegedeeld door hoofd-
konservator Ph. Roberts-Jones v.d. Kon. Musea voor Schone
Kunsten van België).
MARLIER G., *Pierre Breughel le Jeune,* p. 73, Brussel, 1969.
78. *Ordonnances des Pays-Bas Autrichiens,* tome XII.
79. IFG, Residentia nevellensis.
80. ARA, Comité de la Caisse... nr. 226.
81. ARA, Comté de la Caisse... nr. 463.
82. *Den Vlaemschen Indicateur,* 18 juni 1785.
83. VANDER STRAETEN E.,
Le théâtre villageois en Flandre, I, p. 171, Brussel, 1881.
DE POTTER EN BROECKAERT J.,
Nevele, a.w., p. 96.
Den Vlaemschen Indicateur, 2 juli 1785.
84. ARA, Comité de la Caisse... nr. 54.
85. ARA, Conseil des Finances, nr. 8178.
86. RAG, Fonds Bisdome nr. B 4461.
87. ARA, Conseil des Finances, nr. 8178.
88. DE POTTER EN BROECKAERT J.,... *Nevele, a.w.,* p. 95.
89. LOVELING V., *Herinneringen, a.w.,* p. 28, 43, 53.
90. PENNEMAN T., *a.w.,* p. 211, 212, 213.
91. DE MOREAU E.,
Histoire de L'Eglise en Belgique, tome complémentaire, I, II,
p. 465, carte Ib, Brussel, 1948.
LEMAITRE H., *Les soins hospitaliers... a.w.*
92. *Charta Flandriae,* 1538.
- 242.

NOTA BIJ DE OPMETING VAN DE NOG BESTAANDE RESTEN VAN HET VOORMALIG PENITENTENKLOOSTER IN DE LANGEMUNT TE NEVELE

Twee woonhuizen, nrs. 21 en 23, waarvan de straatgevel geheel verbouwd is, bewaren inwendig nog heel wat getuigen van de sinds 1784 gesecculariseerde kapel. Het meest opvallende element is een stevig barok tongewelf, waarvan de drie vlakken voorzien waren van een stucdecoratie op basis van kleine driehoeken, misschien geïnspireerd op de facetten van een geslepen diamant. Dergelijke plaasteren vouten waren bij ons zeer courant in de loop van de XVIIde eeuw ; zij zijn een vrij armoedige imitatie van de bewerkelijke laatgotische stergewelven met natuurstenen ribben. In Nevele zijn zelfs de kraagstenen, waarop de gordelbogen steunen, in gepleisterde baksteen uitgevoerd.

Na de secularisatie is de kapelruimte in tweeën verdeeld door middel van een bepleisterd balkenrooster ; de moerbalken rusten op geprofileerde witstenen consoles. De eenvoudige stuclijsten op dit plafond en een schouw met laat XVIIIde-eeuwse vormgeving tegen de westwand op de eerste verdieping tonen duidelijk aan dat de omvorming tot woonruimte zeer snel na de afschaffing van het klooster is geschied, vermoedelijk reeds in 1787.

Aan de buitenzijde heeft de westgevel het best zijn oud uitzicht bewaard. Men bemerkt er twee gedichte spitsboogvensters. Daartussen bevindt zich een bakstenen pilaster met schuine zijkanten, aanzettend op een geprofileerde kraagsteen. Het zijn de laatste overblijfselen van de zeskantige dakruimte of klokketoren die duidelijk afgebeeld is op de XVIIde-eeuwse landboeken van Nevele. Wij hebben gepoogd een reconstructie te maken van deze interessante brok architectuur, vergelijkbaar met de klokketorens van het Alijnshospies te Gent en van de parochiekerk in Bachte.

De noordgevel is geheel ingebouwd, op een fragment van een oorspronkelijke steunbeer na. De zuidgevel is zoals gezegd, helemaal veranderd. Ten oosten bevond zich het koor, duidelijk aangegeven op het plan van C. van Hulle uit 1785 ; kort na deze datum werd het gesloopt en door een woonhuis (nr. V) vervangen.

Aan de hand van de hierboven vermelde oudheidkundige getuigen en op grond van historisch onderzoek is de bouwgeschiedenis van de kapel der zusters Penitenten gemakkelijk te reconstrueren.

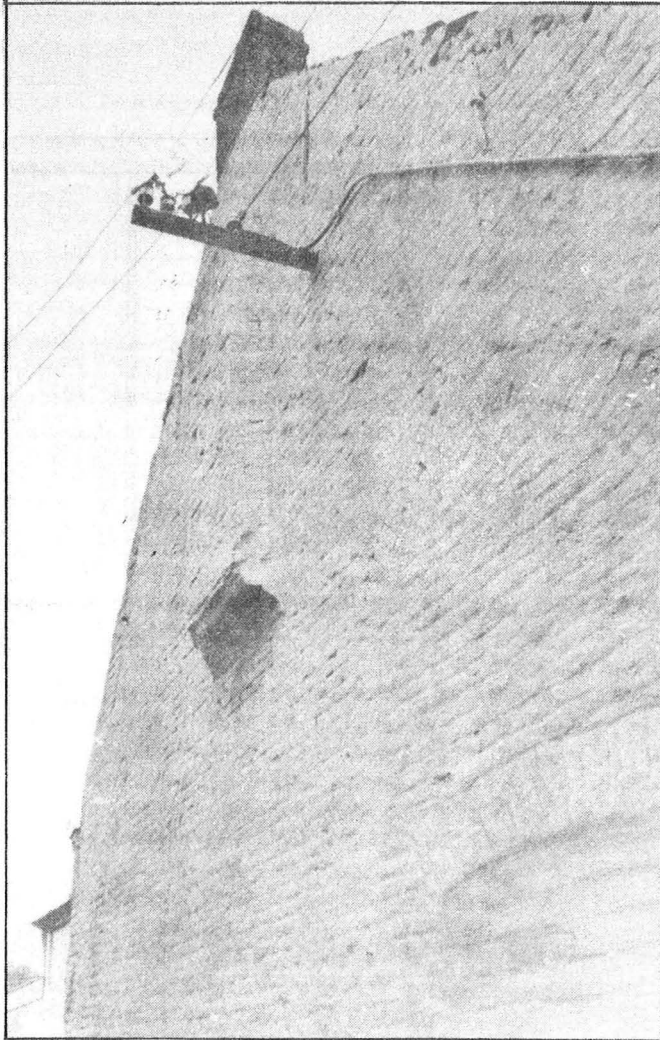
Vóór 1513 werd een laat-gotische, éénbeukige kapel gebouwd in bak-

steen (24 x 11,5 x 5 cm) met spaarzaam gebruik van witte natuursteen (kroonlijst, vensterverdelingen). Het bedehuis was niet zuiver georiënteerd, maar aangepast aan het tracé van de reeds bestaande Sint-Jansstraat. De ingang bevond zich in de zuid-, niet in de westgevel. Vermoedelijk was de kerkruimte afgedekt met een houten spitsboog gewelf.

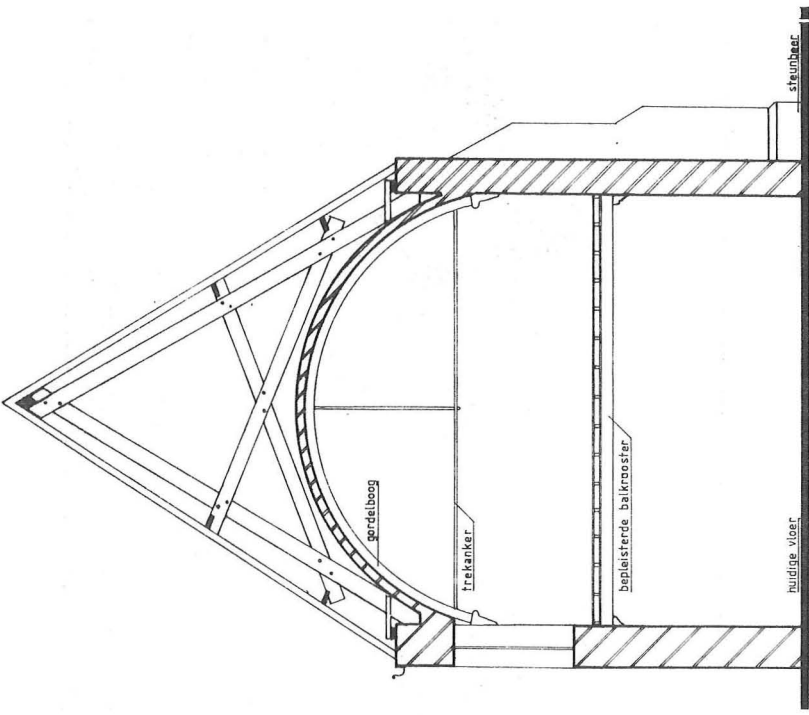
Gedurende de godsdienstoorlogen in de laatste decennia van de XVIIde eeuw werd het klooster verwoest ; de zusters gingen een tijdlang in Gent verblijven. In het begin van de XVIIde eeuw werd het heden nog bestaande stenen gewelf uitgevoerd ; zijn vlakken oversnijden de XVIde-eeuwse spitsboogvensters in de westgevel. In 1787 werd de kapel helemaal verbouwd : het koor ruimde de plaats voor een woning, het schip werd door een tussenvloer in tweeën verdeeld, er werden schouwen ingebouwd, een nieuw dak gemaakt en de steunberen van de zuidgevel weggebroken.

Een opmerkelijk oog ziet in de Langemunt te Nevele de laatste sporen van de XVIde-eeuwse westgevel ; binnenshuis echter is het kloeketongewelf een onmiskenbaar overblijfsel van vergane glorie.

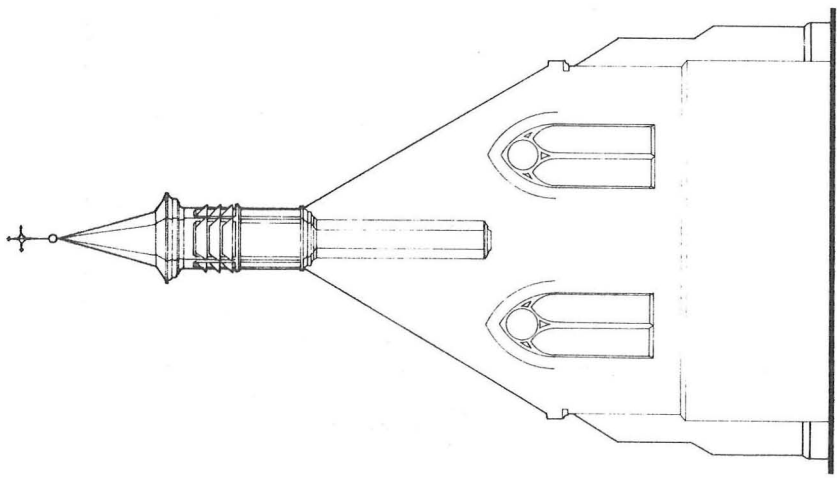
Geert VAN DOORNE
Deinze

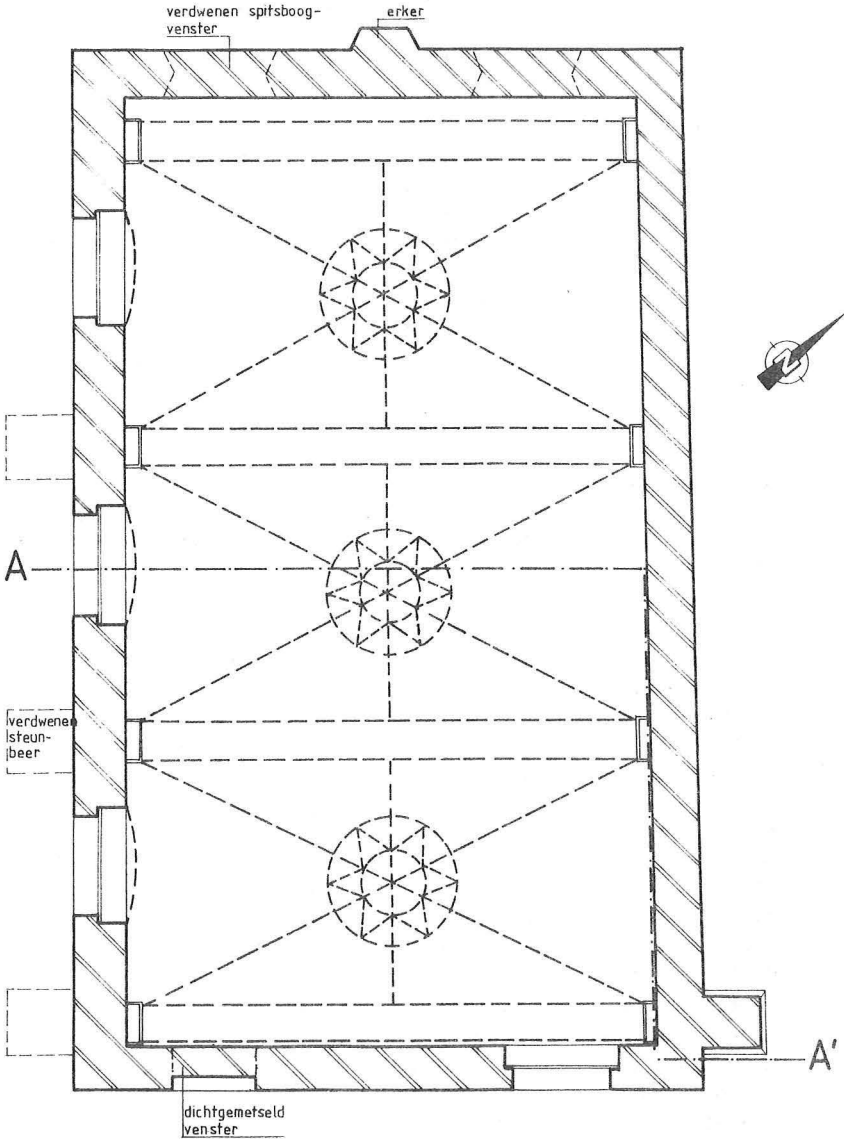
Westgevel van het Penitentenklooster.
Bemerk de twee gedichte spitsboogvensters ; daartussen bakstenen
pilaster aanzettend op een geprofileerde kraagsteen.
(Fotoarchief „*Rietgaverstede*“, Nevele).

DOORSNEDEN AA'

RECONSTRUCTIE VAN DE WESTGEVEL

GEWELFPLAN

0 1m

IJSKELDERS IN HANSBEKE, LANDEGEM, NEVELE EN VOSELARE (1)

Ijskelders zijn primitieve koelkasten uit grootvaders tijd.

Nu de koelkast in geen enkele moderne keuken meer ontbreekt, zijn ijskelders totaal in onbruik geraakt.

Vroeger moesten onze voorouders zich tevreden stellen met een stukje ijs uit de wallen van het kasteel. Het waren slechts enkele bevoorrechten die zich een ijskelder op hun domein konden veroorloven, waarin ze gedurende de winter het nodige ijs stopten om 's zomers te kunnen geconsumeerd worden. Aan de gewone burger werd enkel een stukje ijs geschonken bij ziekte of in nood.

De eerste concurrent was de koelkast van de slaggers en ook de plaatselijke melkerijen die voor hun produkten ijs gebruikten.

Zo ging de roomijsventer daar zijn ijs halen.

Toch geraakte de ijskelder helemaal buiten gebruik toen de kleinere koelkast haar intrede deed : eerst schuchter vóór de tweede wereldoorlog, daarna in grote massa's samen met de diepvrieskast.

In het Land van Nevele zijn ons vier ijskelders bekend.

1. Hansbeke : kasteel van graaf Boudewijn de Bousies-Borluut

Op dit domein, gelegen in de vroegere Veldstraat (nu Warandestraat), heeft tot in het midden van de jaren dertig een ijskelder gestaan. Toen werd hij zo bouwvallig dat men het bouwwerk moest slopen. De plaats in het park waar hij gelegen was noemt men nu nog „de ijskelder“.

2. Landegem : kasteel van dhr. Gh. Mahy

Op de Poeldendries (vroeger Kapellendries genoemd), verscholen achter een gordijn van groen, staat het kasteel Mahy. De ingang is naast de eeuwenoude kapel van O.L.Vrouw gelegen. In de wallen van het domein ligt links een eiland, in Landegem nog bekend als „t eiland“. Hier ligt de ijskelder van het kasteel.

Vroeger was dit eiland verbonden met een brugje. Nu is het verdwenen en men moet door de wal ploeteren om de ijskelder te bereiken.

De ingang is naar het noorden gericht, de berg is begroeid met struiken en bomen, klimpop bedekt de ingang. Als men het grondplan bekijkt merkt men dat de ijskelder de vorm heeft van een sleutelgat. Langs de ingang van 1,60 m op 1,10 m komt men in de anderhalve meter lange gang. Onmiddellijk daarachter ligt de trechtervormige kuip die een doormeter heeft van 3 m en een hoogte van 2,60 m. Een gedeelte van

0,80 m steekt onder de vloerpas van de ingang. Een gewone ijskelder heeft een schuine helling naar binnen toe, maar deze heeft twee hellingen : de onderste heeft nog een doormeter van 1,80 m. In het midden ligt een rooster dat met een afvoerpijp verbonden is om het smeltwater terug in de wal af te voeren.

Onlangs werden herstellingen uitgevoerd om instortingen te voorkomen. Hierdoor kan men niet meer zien hoeveel deuren deze kelder heeft gehad. Vermoedelijk twee, één aan de ingang en één aan de ijskelder zelf. Naar de steensoort te oordelen, namelijk hard gebakken scheldesteen (18 x 9 x 5 cm) moet de kelder omstreeks 1880 gebouwd zijn. Hoelang hij in gebruik is gebleven kon niet achterhaald worden.

3. Nevele : kasteel „De Kluyze”, ook „Mullerskasteel” genoemd

Dit kasteel stond eertijds op de oude heerlijkheid „Ten Rietgaveer” ; een beukendreef leidde naar de ingang die was afgesloten met een mooi smeedijzeren hekken. Dit hekken werd vernield in 1918 en sindsdien is de dreef beplant met kleine abelen, lindes en beuken. Vóór de wallen rond het kasteel, stond rechts een vierkante duiventoren en links het koetshuis, de paardestallen en de woning van de hovenier. Achter die zijn woning lag een berg aarde begroeid met bomen en struiken. Op deze plaats liet baron Mülle de Terschueren in 1862 zijn ijskelder bouwen (2).

De ingang is naar het noorden gericht met een afwijking van 5 graden naar het westen en bestond uit een 5,20 m lange gang afgedekt met een booggewelf dat in het midden 2 m hoog was. Een houten buitendeur sloot de gang af. Halfweg de gang hing een tweede deur met dubbele wand om een goede isolatie te verzekeren. Langs een rechthoekige opening kwam men in de eigenlijke ijskelder. De trechtersvormige kuip had een doormeter van 2 m en een hoogte van 3 m en was bovenaan afgedekt met een booggewelf. De hele kelder was in baksteen uitgevoerd. De bodem van de kelder was uitgewerkt als een roos. De zijwanden hielden schuin naar binnen toe en kwamen samen in een ijzeren rooster. Van hieruit vertrok een afvoerpijp naar de wal. Over de hele ijskelder lag een berg aarde, begroeid met bomen en struiken om de temperatuur in de kelder laag te houden. Bij feestelijkheden in de zomer beschikte men zo over de nodige ijsblokjes. Het ijs werd gedurende de winter, wanneer de wal dichtgevroren lag, in blokken uitgehouwen of uitgezaagd en opgestapeld in de kelder. Ook werd er soms ijs aangekocht per handkar. De inwoners van het dorp konden zo 80 tot 90 centiem verdienen per kar ijs die ze aanvoerden. Dit ijs werd dan gehaald uit het kanaal van Schipdonk of uit de wallen van het hospitaal Louise-Marie. Met hard werken kon men 2 tot 3 karren ijs per dag afleveren.

In het midden van de dertiger jaren geraakte de kelder buiten gebruik en dus ook het gebruik van het ijskappen.

In de meidagen van 1940 werd de kelder door de burgers gebruikt als schuilkelder tijdens de beschieting van Nevele.

Toen de ijskelder op 2 februari 1954 afgebroken werd was hij nog in uitstekende staat.

4. Vosselare : kasteel „Ter Mere”

Komt men voor het kasteel „Ter Mere”, bewoond door de adellijke familie Alain de Kerchove d’Ousselghem, dan bemerkt men rechts een pad dat langs de wallen loopt. Zo komt men achteraan het kasteel voor een berg, begroeid met beuken, acacia’s, essen en kastanjabomen. Onder de berg ligt de ijskelder van dit kasteel.

In 1848 was het kasteel eigendom van baron Gustave Philippe de Kerchove d’Ousselghem die gehuwd was met mevrouw Clementine Sidonie du Bois. In datzelfde jaar maakte de eigenaar van dit kasteel zijn zomerverblijf en dan liet hij ook de ijskelder bouwen.

Het gebouw is in harde scheldesteen (20 x 9,5 x 5 cm) gemetseld met kalkmortel en is nog steeds in uitstekende staat. De monumentale ingang met trapgevel, bedekt met arduinen dorpels, heeft een breedte van 2,20 m en is 2,49 m hoog. De deuropening zelf is met een rondboog afgewerkt. De deur meet 1,60 m op 1,04 m. Verder in de gang, op 1,45 m, vindt men een tweede, soortgelijke deur en nog eens 1,30 m verder hangt een dubbele houten deur die sluit tussen twee houten stijlen. Deze deur geeft toegang tot de eigenlijke ijskelder.

De trechtersvormige kelder heeft een doormeter van 4 m op een hoogte van 4,65 m : werkelijk indrukwekkend ! De bodem helt schuin af naar een rooster in het midden dat langs een afvoerpijp het smeltwater naar de wallen terugvoert. Over dit kunstwerk ligt een ruim 6 m hoge berg aarde. De ingang is naar het noorden gericht met 8 graden afwijking naar het oosten. Deze kelder, die een massa ijs kon bevatten, geraakte buiten gebruik in het midden van de dertiger jaren. De huidige eigenaar heeft hem nooit weten gebruiken daar er reeds een koelkast op het kasteel was toen hij er zijn intrek nam. Het zou trouwens ook onmogelijk zijn de ijskelder nu nog te gebruiken omdat de wallen niet meer dichtvriezen. Ook het dichtvriezen van de wallen begint tot het rijk van de folklore te behoren.

Besluit

Bij de drie nog bestaande ijskelders ligt de ingang altijd naar het noorden. De gang kan kort of lang zijn maar de kelder zelf is trechtersvormig gebouwd en er is altijd een rooster met afvoerpijp. De vloer in roos-

motief doet waarachtig indrukwekkend aan. Een ijskelder, groot of klein, weerspiegelt het vakmanschap van de metselaar die hem bouwde.

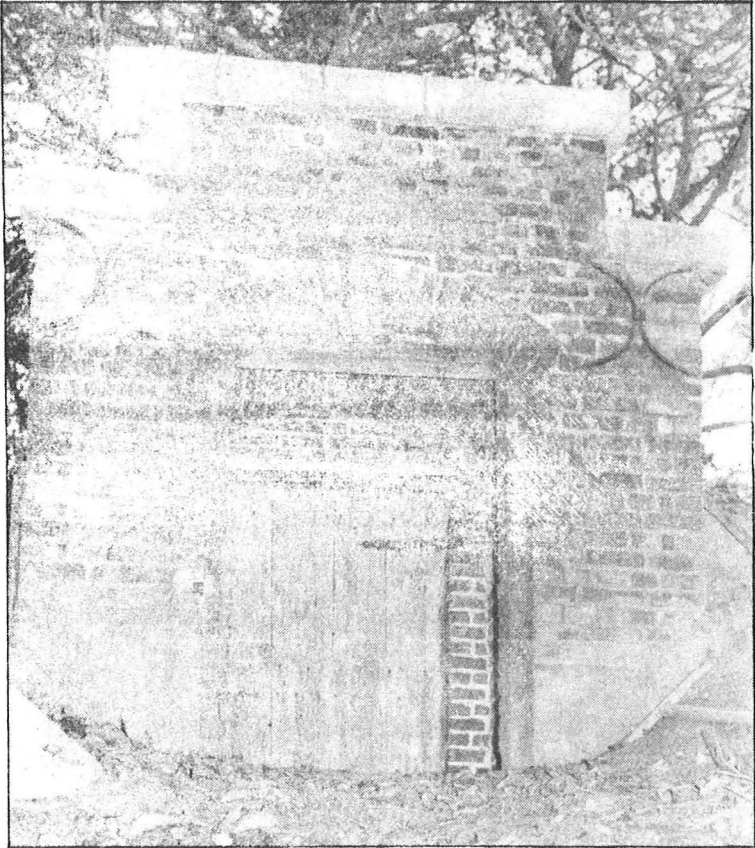
A. JANSSENS

Noten

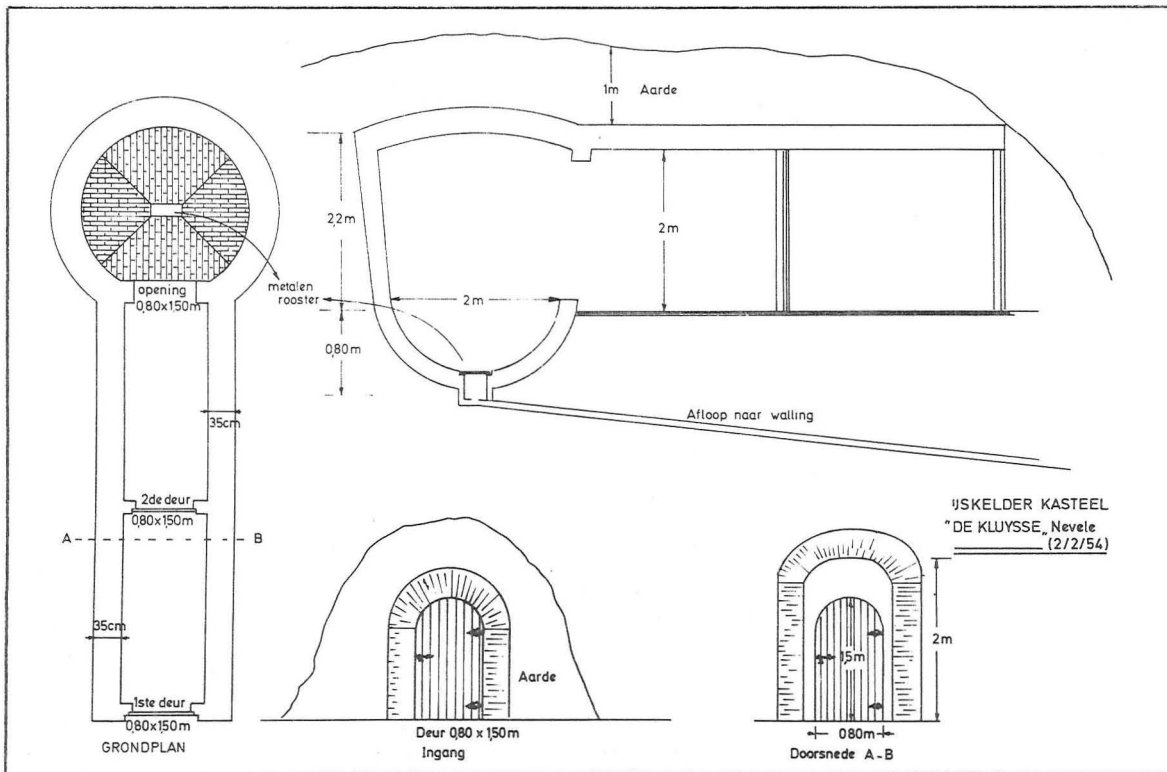
- (1) Mijn bijzondere dank gaat naar baron Alain de Kerchove d'Ousselghem (Vosselare) en dhr. Gh. Mahy (Landegem) die ons bereidwillig de toestemming gaven om hun ijskelders te bezichtigen en op te meten.

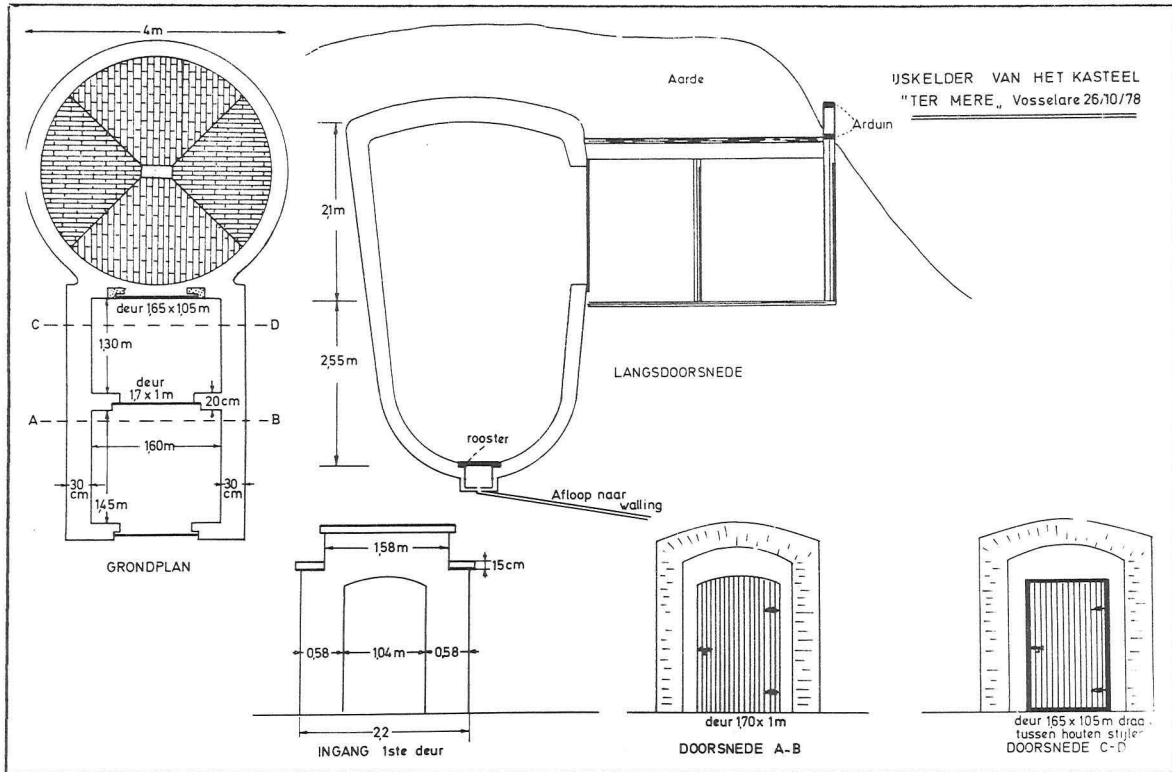
De tekeningen zijn van dhr. G. Schaeck, penningmeester van onze vereniging. Ook hem dank ik oprecht.

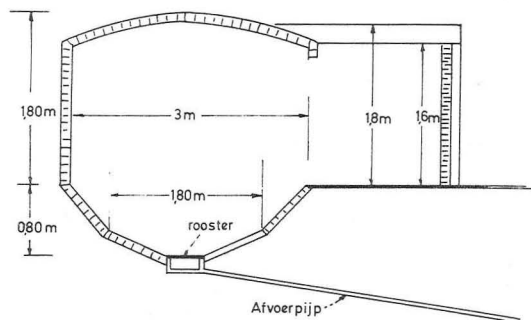
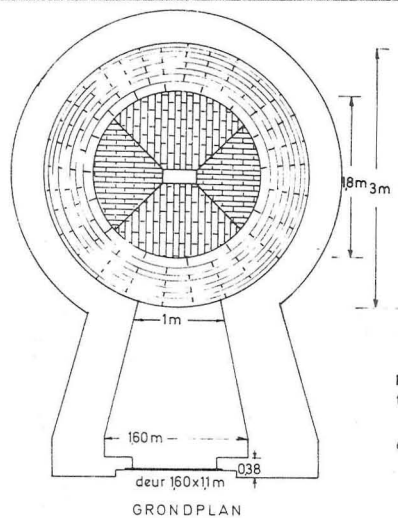
- (2) Over baron Mulle de Terschueren, zie J. VAN DE CASTEELE, *Het burgemeesterschap van Leonce Mulle de Terschueren*, in *Driemaandelijks Berichtenblad van de heemkundige kring „Het Land van Nevele”*, jg. VI (1975), blz. 38-129.

Ingang van de ijskelder van het kasteel „Tere Mere“, Vosselare,
met houten deur en gesloten tweede deur.
(Fotoarchief „*Rietgaverstede*“, Nevele).

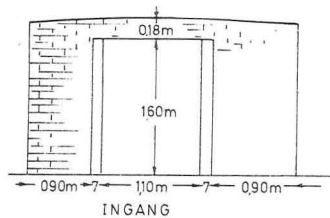

Harde gevelsteen
 formaat 18 x 9 x 5cm

Gang en gewelf van de ijskelder zijn vernieuwd met beton

IJSKELDER VAN HET KASTEEL van de
 heer MAHY te Landegem (13/11/78) _____

HANSBEEKSE DICHTSELS

Na het lezen van het Hansbeekse verhaal, waarmee ons medelid Adolf Van de Sompel in „Vlakaf“ van wal stak, schreef oud-Hansbekenaar Karel Van Oosterhout volgende gedichten. Omwille van hun heemkundige waarde en om ze aan een ruimer publiek te kunnen voorstellen nemen we ze graag in ons tijdschrift op.

UITVERKOOP VAN MIJN PRILSTE JEUGD

voor de Hansbeekse „Derde Leeftijd“

*Zeg oude linden langs de spoorweglijn
van Constantinopel naar Oostende,
tussen 't bekende en 't onbekende :
stad van Piers en stad van Constantijn.*

*Stenen en grint : een voetbalterrein,
schoolgaande jeugd, sokken en klompen,
een bal, een goal tussen vest en lompen...
en zes oude linden langs de spoorweglijn.*

*Hoeken en kanten waar steeds kinderen zijn,
vecht- en loopkoers rond d'oude schole,
gescheurde kleren, kapotte zolen...
en zes oude linden langs de spoorweglijn.*

*Sint Paul en sint Pieter : een kermisplein,
hop paardje hop in Pante's manège,
Camiel en Fons en Julie en Lemmers bijze...
en zes oude linden langs de spoorweglijn.*

*Slepers gevraagd in dit draaiend festijn,
oliedotsen en wafels bij Eeklose kramen,
wittink, makrons en vrijende namen...
en zes oude linden langs de spoorweglijn.*

*Circus Minnaert, verwijderd van bier en wijn,
Flup en Gastonske, het tellende paardje,
de dansende bok met het sikkebaardje...
en zes oude linden langs de spoorweglijn.*

*De grote Raes en Mon Tuit aan het sein
hoog in de kabine tieren en tuiten
als 't barerewiel vastzat tussen keien en kluiten...
en zes oude linden langs de spoorweglijn.*

*Half zeven 's avonds : de bomatrein,
werkmensen moe voor gesloten barrelen,
lege stuutzakken waarmee kinderen spelen...
en zes oude linden langs de spoorweglijn.*

*Stijlen waarrond jonge benen geslingerd zijn,
Sleidingse huisjes van tonnen en vaten,
houten doolhof met nauwe hoge straten...
en zes oude linden langs de spoorweglijn.*

*Eén lange reke voor 't fruitmagazijn
van karren en wagens tot aan Neumkes straatje,
fruit en nog fruit tot ver op de plaatse...
en zes oude linden langs de spoorweglijn.*

*Nachtelijke laders voor een goederentrein,
vijf voor elf de laatste „marchandieze”,
meetjeslands fruit voor engelse deviezen...
en zes oude linden langs de spoorweglijn.*

*Wagens en paarden in de maneschijn,
Vuilpan en Boskeet, Muide en dokken,
Sar Codde, wat druppels en gentse mokken...
en zes oude linden langs de spoorweglijn.*

*Voormiddagrust : weggeschoven gordijn,
't oude vrouwtje, kousen en kartonnen dozen,
op straat weer de hondekar van René De Rooze...
en zes oude linden langs de spoorweglijn.*

*Kermis- en handels- en statieplein,
al ver in de oertijd reiken uw jaren,
mijn geest zoekt een beeld van u te bewaren :
de zes oude linden langs de spoorweglijn.*

*Ik sluit mijn ogen, het hart vol pijn,
'k hoor blaren ruisen en takken buigen,*

*'k zie weer van mijn jeugd de stille getuigen :
de zes oude linden langs de spoorweglijn.*

*Ik zal het zelf wel vergeten zijn :
wanneer verdord, verkocht, gevallen,
oudsten van jaren, hoogste getallen :
mijn zes oude linden langs de spoorweglijn.*

25 september 1978
Karel Van Oosterhout

„HANSBEEKSE“ KATTEWEGEL

*Hart van mijn dorp van vroeger tijden en dingen
uit uw twee rijen hagen bruin en geel
schud ik bombaeren van herinneringen
langs deze kortste afstand tussen kerk en kasteel*

*Wij dorpelingen wiens jeugd lag geweven
rond kermisplein en handelskwartier
die zakelijk nummers van lokomotieven schreven
op verwaterd fruit-inpakpapier*

*wij konden van uw bruine en witte kevers dromen
en spelen als kinderen met puzzels doen
gij waart een weg waarlangs wij konden komen
in onze gelukswereld van toen*

*want uw donkre tunnel bloeide wijdopen
in een brede dreef en een brug aan 't eind
een vijver beuken een kasteel uit een sprookje
waar prinsen lang leven en gelukkig zijn*

*van stenen wegel werd gij dreef van linden
maar onze handen die hoopten op rijker deel
zij konden slechts bombaeren vinden
langs deze kortste afstand tussen kerk en kasteel*

*wegel eerst eng dan breed dan open
droomkasteel op een kermisplein
maar hoe zouden wij deze droom kunnen kopen
wij die slechts vangers van bombaeren zijn*

*van de pastoor hebben we toen vernomen
van de enge poort de naald de kameel
en dat er zo weinig konden komen
langs de kortste afstand tussen kerk en kasteel*

*en toch zagen wij dikwijls hoe ze kwamen
langs de brug de dreef de wegel de poort
want ze hadden een eigen sleutel die paste
op de eigen toegang tot het goddelijk Woord*

*en binnen werd alles gereed gevonden
koorstoelen gekussend met rood en geel
en een eerste groet voor wie komen konden
langs de kortste afstand tussen kerk en kasteel*

*welk kinderverstand heeft het ooit begrepen
de tijden veranderen en zuiveren veel
maar altijd blijft de kattewegel
de kortste afstand tussen kerk en kasteel*

*9 september 1978
Karel Van Oosterhout*

KRONIEK

1. Verslagen

— *Wandeling in Lotenhulle op zondag 25 juni 1978.*

Om 15 uur werd het startsein gegeven voor een wandeling langs enkele landelijke wegen van Lotenhulle. Een beetje bedrukt keken de inrichters naar de grijze wolkenhemel die zich boven het dorpsplein samentakte. Gewapend met paraplu en regenjassen trok een gezellig groepje dapperen langs de Hullaertstraat naar de Breestraat, waar de tocht even dreigde in het water te vallen, gelukkig dienden enkele eenzame knotwilgen als beschutting tegen die nationale bui die ons echter niet afschrikte. Moedig stapten we verder langs de Nauterkenstraat, Baarlaars en zo langs de Barelstraat terug naar de Breestraat waar we door de hoogpoort het park binnenstapten. Hier kwam de heerlijk gezonde en welriekende boslucht ons tegemoet en waarlijk daar verscheen warempel nog de zon ook. In het kasteel ontvingen mevrouw De Roo en juffrouw Buysse ons en boden ons zeer gastvrij, als waren het de kasteelvrouwen zelf, lekkere koffie en heerlijk ouderwetse ovenkoeken aan in de grote zaal. Tot slot kon ieder die wilde vrij rondneuzen in het kasteel en in het omringende park. Het was een aangename namiddag.

E. CLAUS - DE ZUTTER

— *Stropen te Vosselare op 12 augustus 1978.*

Op 12 augustus 1978 trad ons bestuurslid Lucia Lavent in het huwelijk met Chris De Baere. Dit was voor onze vereniging een unieke gelegenheid om een oud gebruik, het stropen, in ere te herstellen. Na de huwelijksmis maakten enkele bestuursleden hun opwachting langs de weg die het jonge paar volgde om de feestzaal te bereiken. Een met zomerbloemen versierd touw werd over de weg gespannen. De sliert auto's stopte en aan de bruid werd door enkele bestuursleden een mooie ruiker bloemen overhandigd. Aan de familieleden en aan de jonggehuwden boden we op straat een glaasje schuimwijn aan.

Enkele fotografen waren er als de kippen bij om dit gebeuren vast te leggen.

Op de foto herkennen we onze bestuursleden dhr. R. Leenknecht en M. Michiels die bijzonder goed het touw hanteren. De andere bestuursleden, het jonge koppel en de familieleden hanteren het glas. J.L.

— *Bezoek aan het kasteel van Ooidonk op zondag 1 oktober 1978.*

Onder de zeer kundige leiding van mevrouw Vermeir brachten een dertigtal belangstellenden een bijzonder geslaagd bezoek aan „het rijk historisch hart” van het Land van Nevele. Het werd een zeer boeiende rondleiding omdat mevrouw Vermeir het klaarspeelde door te dringen in die plaatsen waar de gewone bezoekers normaal niet komen. Iedereen had de grootste bewondering voor het rijke interieur en de bewogen geschiedenis van dit juweel van Vlaamse adel. Graaf Henri t' Kint de Roodenbeke, de huidige bewoner van het kasteel, kwam persoonlijk de bezoekers begroeten. Hij uitte de wens dat de heemkundige kring eens een voordracht zou organiseren over de geschiedenis van het kasteel en zijn bewoners. Misschien kan zo'n manifestatie plaats hebben in het kasteel zelf ?

A. BAUWENS

— *Pater Nieuwlandherdenking te Hansbeke op zondag 15 oktober 1978.*

Het Nieuwlandcomité en de heemkundige kring „Het Land van Nevele” zorgden op zondag 15 oktober 1978 te Hansbeke voor een waardige eeuwfeestviering van Pater Julius Nieuwland, de „grote onbekende”. Het begon met een optocht door de bevlagde straten van Hansbeke. In de smaakvol versierde kerk had een plechtige Eucharistieviering plaats, geconcelebreerd door de Hansbeekse priesters en kunstvol opgeluisterd door het plaatselijke Sint-Pieterskoor. De gelegenheidshomilie werd gehouden door E.H. Carlos Martens en bij de offegang werd door de heemkundige kring een reproductie van het doodsprentje van Pater Nieuwland uitgereikt. Vooraan in de kerk zaten de geestelijken van Hansbeke, broeders en kloosterzusters, evenals de talrijke familieleden van Pater Nieuwland.

Met muzikale omlijsting van de koninklijke harmonie „De Verbroedering” uit Nevele ging het naar de gemeentelijke feestzaal waar een tentoonstelling geopend werd door burgemeester A. Van Speybroeck. Men kon er een aantal foto's, knipsels en andere documenten bekijken die herinnerden aan het leven en werk van Pater Nieuwland. Toespraken werden gehouden door burgemeester Van Speybroeck, dhr. J. Luysaert, voorzitter van de heemkundige kring en door dhr. Ph. Smaelen, namens Du Pont de Nemours Belgium. Omdat dhr. Ph. Smaelen op bijzonder bevattelijke manier het verband tussen Pater Nieuwland en Du Pont de Nemours schetste nemen we zijn toespraak integraal over.

Geachte Dames en Heren,

Toen de Voorzitter van uw Heemkundige Kring, de heer Luysaert, mijn bedrijf Du Pont de Nemours enige tijd geleden benaderde met het verzoek medewerking te verlenen aan de herdenkingsdag van Pater Nieuwland, zijn wij daar met groot genoegen en enthousiasme op ingegaan.

Niet in de laatste plaats omdat Pater Nieuwland afkomstig was van deze streek en als eminent geleerde zoveel heeft betekend en bijgedragen aan de botanische en chemische wetenschap, maar vooral omdat hij zoveel heeft betekend voor onze onderneming.

Het is Pater Nieuwland geweest die zijn persoonlijke stempel heeft gedrukt op één van onze meest succesvolle industriële afdelingen, te weten de Neopreen sektor. Neopreen is wellicht beter bekend als synthetische rubber of beter chemische rubber. Het is immers Pater Nieuwlands grote verdienste geweest bij zijn proefnemingen met acetyleen - op welk gebied hij in zijn tijd (omstreeks 1920) onomstreden één van de grootste geleerden was - de weg te hebben gevonden voor een economisch verantwoorde kunstmatige vervaardiging van rubber. Een weg die andere geleerden voor hem in Engeland, Rusland, Duitsland en de Verenigde Staten ook trachten te vinden maar daarin minder succesvol waren.

Chemici van Du Pont de Nemours hebben daarna de commerciële ontwikkeling van Neopreen overgenomen en voortgezet. Ik hoef U hier de enorme betekenis van deze uitvinding niet uit te leggen. Als grootste toepassingsgebieden van Neopreen noem ik U de draad- en kabelindustrie waar Neopreen voor het beschermend omhulsel wordt gebruikt. Daarnaast vindt het produkt wereldwijde toepassing voor adhesieven. En tenslotte zijn bijvoorbeeld alle drijfriemen en radiatorslangen in uw auto's van Neopreen.

Heden vervaardigen grote fabrieken zowel in de Verenigde Staten als in Europa - om precies te zijn in onze vestiging in Noord-Ierland - Neopreen. Deze fabrieken stellen duizenden mensen te werk.

Dames en Heren, staat U mij toe een vergelijking te trekken tussen de oprichter van ons concern, Eleuthère Irénée Du Pont en Pater Nieuwland. Beide trokken weg van het oude land naar het nieuwe land, van Europa naar Amerika, zij het dat Du Pont dat 80 jaar eerder deed in

1800. Beide mannen zijn van grote betekenis geweest voor hun nieuw vaderland. Du Pont als oprichter van een wereldfirma, Pater Nieuwland als groot geleerde en didacticus en daarnaast als grondlegger van een zeer bloeiende industrietak bij datzelfde concern.

De invloed van beide mensen kunnen wij vandaag nog voelen, ook hier in Europa. De resultaten van hun werk zijn als het ware teruggekomen naar de bakermat. Het is mede dankzij grote individuele geesten als Pater Nieuwland dat wij vandaag in dit land bij de Belgische filiaal van Du Pont de Nemours uit de V.S., 850 mensen kunnen tewerkstellen en in geheel Europa in totaal meer dan 12.000.

Ik ben er daarom trots op als Belg en als afgevaardigde van Du Pont hier op deze gedenkdag van Pater Nieuwland aanwezig te mogen zijn.

Dhr. Ph. Smaelen tijdens zijn toespraak bij de opening van de tentoonstelling gewijd aan het leven en werk van pater Julius Nieuwland, op 15 oktober 1978 te Hansbeke.

(Foto : R. Van de Walle, Landegem).

Tijdens de kermisdagen genoot de tentoonstelling een levendige interesse.

In plaats van een gedenksteen op te richten, zoals aanvankelijk gedacht werd, wordt een Nieuwlandfonds opgericht, waarin Du Pont de Nemours een eerste belangrijke som stortte. Als blijvende herinnering aan Pater Nieuwland zal uit dit fonds jaarlijks aan de leerling van het zesde leerjaar in Hansbeke die het meest punten behaalt op natuurkennis, de Nieuwlandprijs uitgereikt worden.

Voor een officiële ontvangst met receptie ging het naar het kasteel van graaf Boudewijn de Bousies-Borluut, waarop genodigden, familieleden van Pater Nieuwland en een groot aantal geestelijken die met de roepingsdag naar Hansbeke waren overgekomen, aanwezig waren. De gastheer bracht op zijn beurt hulde aan de nagedachtenis van Pater Julius Nieuwland alsook aan de geestelijken die hun leven in dienst van de kerk hebben gesteld.

Deze heuglijke dag besloot met een feestmaal. Voortaan is Pater Julius Nieuwland niet meer de „grote onbekende” maar een man die leeft in de gedachtenis van de mensen uit zijn geboortedorp en uit zijn streek.

A. BAUWENS

— *Proclamatie van de actie hoevebenaming op 28 september 1978 te Landegem.*

In het kader van „Het jaar van het dorp” organiseerde de K.V.L.V. in samenwerking met de heemkundige kring „Het Land van Nevele” een actie hoevebenaming en hoeveverfraaiing.

Op 14 december 1977 werden alle K.V.L.V.-leden van Hansbeke, Landegem en Merendree op een voorlichtingsvergadering uitgenodigd in het parochiaal centrum te Landegem. De gewestelijke agra-verantwoordelijke, mevrouw Maria Bauwens-Heyde, gaf eerst een antwoord op de vraag „waarom hoeveverfraaiing, waarom hoevebenaming en hoe beginnen we eraan?”.

Ondergetekende gaf daarna een uiteenzetting over hoevebenamingen. Eerst verklaarde hij hoe hoeven in het verleden een naam kregen. Zo kon een hoeve de naam van het dorp krijgen, de naam van een wijk, van een stuk land, van een vroegere bewoner of van een bijzondere eigenschap. Vertekkend van deze historische achtergrond gaf hij aanduidingen hoe de hoeven nu een zinvolle naam kunnen krijgen.

In een diareeks toonde dhr. Theuninck aan hoe het wel kan in andere dorpen en hoe het niet moet.

Beide uiteenzettingen hebben blijkbaar goede vruchten afgeworpen

want een veertigtal hoevebewoners kozen voor hun hof een passende naam. De voorstellen werden onder de verantwoordelijkheid van onze vereniging gewikt, gewogen en goed bevonden.

Ondertussen ging onze penningmeester G. Schaeck ook aan het werk. Hij schakelde zijn vader en zijn zoon in en met de stielkennis van echte ambachtslui beitelde ze met z'n drieën de namen in eikenhouten planken.

Op 28 september 1978 vond dan in het parochiaal centrum van Landegem de slotmanifestatie plaats. Vóór een podium waarop veertig prachtige naamborden prijken verwelkomde mevrouw Maria Bauwens-Heyde een bomvolle zaal. Ondergetekende gaf in een korte toespraak een verklaring van de veertig nieuw hoevenamen en wees ook op de grote heemkundige waarde van die actie.

Door de K.V.L.V. werd een brochure uitgegeven waarin de nieuwe hoevenamen met hun verklaring worden opgesomd.

Tijdens de diavoorstelling konden de aanwezigen zelf oordelen in hoever de hoeveverfraaiing reeds een aanvang had genomen.

Hier mogen we spreken van een pril begin, dat - naar we hopen - goed zal uitgroeien door desnoods telkens opnieuw aan dat actiepunt te herinneren op de K.V.L.V.-bijeenkomsten.

Vóór de overhandiging van de naamborden werd de familie Schaeck nog eens extra in de bloemetjes gezet.

Burgemeester A. Van Speybroeck overhandigde aan de deelnemers van de hoeveverfraaiing een herinneringskeramiek. In zijn slotwoord prees hij het initiatief van de K.V.L.V. en richtte een bijzonder woord van dank tot de heemkundige kring, die - trouw aan zijn doelstellingen - met elke vereniging wil samenwerken als de gemeenten uit het Land van Nevele er maar mooier door worden.

De meer dan honderd aanwezigen konden nog napraten tijdens de receptie.

J. LUYSSAERT

— *Wandeling met stalkaarsen te Landegem op zondag 12 november 1978.*

Bij het vallen van de avond verzamelden een zeventigtal wandelaars, jong en oud, op het kerkplein van Landegem.

In vele gezinnen hadden vaders, moeders en kinderen uit bieten en rapen gezichten gesneden om deel te nemen aan de wedstrijd voor de mooiste stalkaars.

De jury verdeelde de aanwezigen in twee groepen : kinderen en volwas-

senen. Een tiental kinderen ging met brandende stalkaars vooraan staan. Aan elke deelnemer schonken de inrichters een paar kinderkousen. Bij de volwassenen koos de jury uit de oliesjeiks, boeventronies, gangsters en lieve snoetjes twee bijzonder mooie exemplaren.

Nu konden de deelnemers hun wandeling beginnen met brandende stalkaarsen. G. Schaeck had een route uitgestippeld langs weinig of niet verlichte wegen. Het weer was zacht en het tempo lag hoog.

Na anderhalf uur kwamen de wandelaars weer aan op hun vertrekpunt en er volgde een gezellig samenzijn in de zaal St.-Cecilia te Landegem, waar ieder zijn honger kon stillen aan bloedworst, brood en koffie.

J.L.

- *Diamontage door dhr. G. Van Damme over „De Begijnhoven van Gent“ op zondag 10 december 1978 in de gemeentenzaal van Vosse-lare.*

Eigenlijk hadden we veel meer dan 25 aanwezigen verwacht, maar mis-schien was het thema op het eerste gezicht niet zo aantrekkelijk. Nochtans hebben de afwezigen echt iets gemist.

Dhr. G. Van Damme mag fier zijn op zijn fotokunst. Hij is er niet alleen in geslaagd sfeervolle dia's van onze begijnhoven te geven, maar hij drong ook met zijn microfoon en zijn fototoestel binnen in de nog bewoonde Gentse begijnhoven. Zijn muzikale omlijsting was enig.

In zijn montage die in 1975 werd opgenomen, bevindt zich een merkwaardige reeks dia's over de processies in 1952. Nu die processies sedert een tiental jaar niet meer uitgaan mogen deze documenten als uniek worden beschouwd.

Omdat de begijnen zelf langzaam uitsterven moet een nieuwe bestemming worden gezocht voor de gebouwen. Ook hiervan gaf dhr. G. Van Damme ons een paar voorbeelden van bijzonder geslaagde restauraties. Wij danken dhr. G. Van Damme omdat hij ons belangloos die kans gaf te genieten van deze enig mooie voorstelling.

J.L.

2. Varia

- *Kerkorgel van Poesele (Nevele) geklasseerd.*

Op 29 november 1978 verscheen in het Staatsblad het ministerieel besluit van 7 september 1978 waarbij het bekende Lovaertorgel van de

St.-Laurentiusparochie van Poesele (Nevele) werd geklasseerd.

Over dit orgel en de familie Lovaert verscheen een nummer van ons tijdschrift in juli 1972 : *De familie Lovaert, orgel en beiaardbouwers*, door Gh. Potvlieghe.

Uit *Het historisch orgel in Vlaanderen, deel I, Oost-Vlaanderen, Brussel 1974*, door Gh. Potvlieghe, uitgave van Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur, nemen we volgende tekst over.

P O E S E L E

Sint-Laurentiuskerk

Auteur instrument	: Louis Lovaert
Bouwjaar	: 1870
Auteur transformatie	: ?
Orgelkast	: Leonard Blanchart (Maltebrugge)

INSTRUMENT

1. Dispositie

Bovenwerk : Salicional 4, Prestant 4, Bourdon 8,
Flute octaviante 4, een dichtgemaakt
registergat, Tremolo (nieuw)

G.O. : Montre 8 bas, Montre 8 sup, Flute harmonique
8 bas, Viola 4 sup, Flute a cheminee 4 bas,
Flute harmonique 8 sup, Bourdon 8 bas, Bourdon
8 sup, Trompette 8 bas, Prestant 4 sup, Viola
8 sup, Flute a cheminée 4 sup, dichtgemaakt
registergat.

Trede voor ,appel Trompette 8'

Een trede voor een niet graduele zweller

manuaalomvang : G.O. : C-f'''

Bovenwerk : c-f'''

pedaalomvang : C-c' (aangehangen)

- #### 2. Pijpwerk :
1. Frontpijpen : origineel
Montre 8 Bas en Sup : nieuw
Nota : de benaming der spelen, niet origineel
en enigszins afwijkend.
 2. Pijpwerk : origineel
 3. Windladen : origineel (geen ontdebberings-
systeem)
 4. Traktuur en registratuur en klaviatuur : ori-
gineel (pneumatisch)
 5. Windwerk : origineel
-

ORGELKAST : origineel

Vermelden we ook nog dat op 29 maart 1973 door dhr. Kamiel Dhooghe een orgelrecital werd gegeven op het Lovaertorgel van Poesele. Door zijn opbouw en uitvoering is het Lovaertorgel van Poesele het meest originele dat van deze Nevelse orgelbouwer bekend is.

In bovenvermeld Staatsblad verschenen 59 geklasseerde kerkorgels, dat van Poesele is het enige Lovaertorgel dat opgenomen werd.

A.J.

- Ons medelid André De Ké uit Drogen is als romancier in onze streek en ook daarbuiten zeker geen onbekende meer. Hij is geboren in Aalter in 1935. Vijftien jaar lang was hij korrespondent van de „Gazette van Detroit” en hij maakte zich ook verdienstelijk door het schrijven van teksten voor diverse radioprogramma's. Van zijn hand zijn *Rusthuis Bergmans* (1964), *De Fabriek* (1966), *De eerste tocht in het heelal* (1968), *Mijn jeugd onder de toren* (1969), *Er groeide geen onkruid* (1972) en *Toespijs* (1975).

Zopas verscheen bij Snoeck-Ducaju en Zoon, Gent, zijn nieuwste boek *Koen*.

Hoofdpersonage van dit nieuwe boek is Koen, een jongetje van 9 jaar. Door een bepaalde „gebeurtenis” onder de bezetting, beleven Koen en zijn moeder, die eveneens een belangrijke rol speelt in het verhaal, moeilijke bevrijdingsdagen 1944. Uiteindelijk belanden Koen, zijn moeder en zusje op Vlooienveld, de armenwijk van de gemeente.

Daar vindt Koen de rust terug en kan opnieuw ravotten en dromen en hopen.

Een opmerkelijk boek waarin de kinderpsyche van het jongetje gerespekteerd wordt. Een boeiend en ontroerend boek dat geen lezer onverschillig laat !

Het werk beslaat 160 blz. en is in elke boekhandel verkrijgbaar aan 190 fr. Wie een genaamtekend exemplaar verlangt kant dit bedrag overschrijven op rekening 000-0880238-60 van André De Ké, Drogen.

- Vroegere nummers van ons tijdschrift zijn nog in beperkte hoeveelheid voorradig. Van de jaargangen 1970 tot en met 1975 kosten losse nummers 100 fr. en een volledige jaargang 400 fr. Extra-uitgaven zijn verkrijgbaar aan 150 fr. De bestellingen kunnen gebeuren door het bedrag over te schrijven op onze rekening en duidelijk te vermelden wat u verlangt.

Nog verkrijgbare nummers van ons tijdschrift : jg. I (1970), nr. 3 en 4 ; jg. II (1971), nr. 1, 2 en 3 , jg. III (1972), nr. 3 en 4 ; jg. IV (1973), nr. 2, 3 en 4 ; jg. V (1974), volledig en jg. VI (1975) volledig.

Extra uitgaven :

- *Het Literaire Leven in het Land van Nevele*, (over C. Buysse), 1972.
- *De Familie Lovaert, orgel- en beiaardbouwers*, 1972.
- *Confrontaties met Virginie Loveling*, 1974.
- *De koninklijke Schuttersgilde St.-Sebastiaan van Nevele*, 1974.
- *Gemeentelijke Vrijwillige Brandweer Nevele 100 jaar*, 1975.

Volgende jaargangen zijn volledig : 1976, 1977 en 1978 en kunnen aan 250 fr. per jaargang verkregen worden.

LIDGELD 1979

Dit is het laatste nummer van de jaargang 1978 dat u ontvangt. Indien u vóór 1 maart 1979 uw ledenbijdrage voor 1979 hebt betaald zult u zonder onderbreking het **Driemaandelijks Berichtenblad** ontvangen.

Wilt u dus nu uw 250 fr. (gewoon lid) of 500 fr. (erelid) storten op rekeningnummer 000-0627981-03 van „Het Land van Nevele“, Vosselarestraat 16, 9840 Landegem.

U kunt ook betalen aan iemand van de bestuursleden.

Als u uw eerste nummer van 1979 niet meer ontvangt, betekent dat dat u niet meer betaald hebt.

INHOUDSTAFEL

	Blz.
J. VAN DE CASTEELE, Grauwe Zusters of Penitenten - Rekolektinen te Nevele, 1502-1784	155
G. VAN DOORNE, Nota bij de opmeting van de nog bestaande resten van het voormalig Penitenten- klooster in de Langemunt te Nevele	243
A. JANSSENS, IJskelders te Hansbeke, Landegem, Nevele en Vosselare	248
K. VAN OOSTERHOUT, Hansbeekse dichtsels	256
KRONIEK	260
1. Verslagen	260
2. Varia	267

HEEMKUNDIGE KRING „HET LAND VAN NEVELE”

- Voorzitter** : J. LUYSSAERT
Veldestraat 8
9311 MERENDREE.
- Ondervoorzitter** : J. VAN DE CASTEELE
A. Rodenbachstraat 48
9910 SINT-AMANDSBERG.
- Secretaris-penningmeester** : G. SCHAECK
Vosselarestraat 16
9840 LANDEGEM.
P.R.-000-0627981-03.
- Bibliothecaris** : A. BAUWENS
Pastoriestraat 19
9854 MEIGEM.
- Redactiesecretaris** : J. LUYSSAERT, Merendree.
- Redactiesecretaresse** : L. LAVENT, Vosselare.
- Bestuursleden** : I. BUYSSE, Poeke.
E. CLAUS-DE ZUTTER, Lotenhulle.
L. DE ROO, Lotenhulle.
L. DE RUYCK, Hansbeke.
P. D'HOKER, Nevele.
D. D'HOOGHE, Nevele.
A. JANSSENS, Nevele.
R. LEENKNECHT, Hansbeke.
M. MICHIELS, Vosselare.
- Verantwoordelijke uitgever** : J. LUYSSAERT, Merendree.